

E. Kumari

**EESTI LINDUDE
VÄLIMÄÄRAJA**

EESTI LINDUDE VÄLIMÄÄRAJA

A-19539 II

TOOLKOGU JA KÕIKI KIRJANDUSE

E. KUMARI

EESTI LINDUDE VÄLIMÄÄRAJA

RAAMATU- ja kirjandus- ja kunstiteaduste

EESTI RIIGI KIRJASTUS

TALLINN 1954

EESTI NSV TEADUSTE AKADEEMIA
ZOOLOOGIA JA BOTAANIKA INSTITUUT

E. KUMARI

EESTI LINDUDE VÄLIMÄÄRAJA

ПОЛЕВОЙ ОПРЕДЕЛИТЕЛЬ ПТИЦ ЭСТОНИИ

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1953

Печатается по постановлению Редакционно-издательского
Совета Академии Наук ЭССР

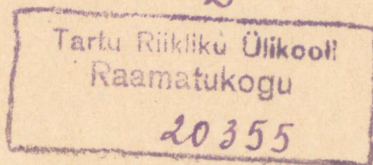
*

РИСО № 112

*

Редактор А. Я. Манк

2

E E S S O N A

„Eesti lindude välimääraja” on abivahendiks lindude tundmaõppimisel looduses. Olles eesti keeles esimeseks omataoliseks, on ta määratud meie laialdasele linnusõprade perele (jahi- ja kalamehed, metsa- ja põllumajanduse praktikud, koolinoored jt.), kellele tuleb tegemist teha elusate lindude vaatlemisega ja uurimisega.

Autor tänab kõiki kolleege, kes on abiks olnud raamatu koostamisel ja korrigeerimisel. Välimäärajas on eriti olulised lindude pildid, mida on püütud anda must-valgete joonistena peaaegu kõikide käsitletud liikide kohta. Vajaduse korral on esitatud ka lennupildid. Joonised on valmistatud määraja jaoks Eesti NSV Teaduste Akadeemia Zooloogia ja Botaanika Instituudi zooloogiasektori töötajate V. Maavara ja J. Vilde, Tartu Riikliku Ülikooli zooloogia kateedri laborandi A. Rõndini ja kunstnik A. Suumanni poolt, kellele autor avaldab siinkohal tänu.

Välimääraja praktilisel kasutamisel ilmsikstulevate vigade ja ebatäpsuste teatamise eest on autor kõigile tänulik. Parandusettepanekud palutakse saata aadressil: Tartu, Aia tän. 21, Eesti NSV Teaduste Akadeemia Zooloogia ja Botaanika Instituut.

Tartus, jaanuar 1950.

E. KUMARI

JUHISEID MÄÄRAMISEKS

Elusate lindude määramine väljas, nende looduslikus eluümbruses, seab määrajale hoopis uued ja teistsugused nõuded, kui mahalastud lindude või linnunahkade määramine.

Linnud on liikuvamaid elusoleseid ja sageli ei lase nad vaatlejat endale kuigi lähedale. Üksainus vilksatus läbi puukoste, üksainus lühike häälightsus roostikus, üksainus ilmumishetk veepinnal on aga kogenud välitöötajale küllaldane, et eksimatult öelda mitte üksnes nähtud linnu liigilist kuuluvust, vaid paljudel juhtudel ka tema sugu ja vanust. Niikaugele jõuda tähendab aga, et välitöötaja omandaks elusate lindude eristamisel täieliku automaatsuse, et ta lindu kas või hetkekski nähes või kuuldes ei tarvitseks enam järele mõtlema hakata selle määramistunnuste üle. Arusaadavalt nõuab sellise kogemuse omandamine palju aega ja kannatlikkust, kuid sinnapoole püüda olgu iga lindudevaatleja eesmärgiks.

Lindude määramisharjutused väljas arendavad vaatlejas rohkem kui ükski teine ornitoloogiline tegevus tähelepanelikkust, püsivust, taiplikkust ja kiiret reageerimisvõimet — ühesõnaga kõiki neid omadusi, mis peavad olema tubli väliornitoloogi lahutamatuks kaaslasteks.

Eriti tuleb algajale soovitada lindude välimääramisele asudes suurt tähelepanelikkust iga pisimagi tunnuse suhtes. Sulestikuvärvuse üksikasjad, keha suurus, keha hoiak, kulgemisviis, lennupilt jne. võivad määramisel olla otsustava tähtsusega. Enamikul juhtudel on ka laul ja häälightsused nii olulisteks määramistunnusteks, et neid tundmata on võimatu saada täit ülevaadet vaatlusaluse maa-ala linnustikust. Töö, mis ootab algajat välimäärajat kodukoha ümbruse linnustikuga tutvumisel, on tohutu, kuid just selle töö raskused ise

karastavad uurijat edaspidiseks ja jäävad temale kogu eluajaks asendamatuks eelkooliks välitöötamise alal.

Dihhotoomsed määramistabelid, kus üks iseloomulik lühike tunnus vastandatakse teisele, on kohased linnunahkade määramisel, kuid elusate lindude määramiseks väliolukorras osutuvad nad kõlbmatuks. Siin annab tulemusi vaid mitme tunnuse või koguni terve hulga tunnuste üheaegne kõrvutamine, mis on aga määramistabelite dihhotoomsuse säilitamise puhul teostamatu. Seepärast on ka käesolevas määrajas loobutud dihhotoomseist määramistabeleist.

Teiseks on välimääramise tehnika, võrreldes muuseumimaterjalide määramisega, põhiliselt erinev. Elusat lindu väljas määrata raamat peos, s. o. raamatust vahetu lugemise ja linnuga võrdlemise teel, on algajale ületamatuks ülesandeks. Siin tuleb talitada teisiti: binokliga vaadeldes, linnu käitumist hoolikalt jälgides, häämitsusi kuulatades teha endale kogu aeg ülestähendusi märkmikku. Üles märkida tuleks: keha suurus, noka ja jalgade pikkus, kuju ja värvus, kaela pikkus, saba pikkus ja kuju, sulestiku värvus ja värvusetoonid, samuti kõik sulestiku taustavärvusest silmapaistvalt erinevad mustrid (kulmutriip, haberiba, iseloomulikud kirjad igal kehaosal), silma (iirise) värvus, käitumistunnused (jooks, lend, lennukuju, ujumine, sukeldumine jne.), laul ja muud häämitsused. Kasulik on kehakuju ja sulestikumustri kohta teha selgitavaid jooniseid. Linnukeha topograafia tuleb enne seda hästi ära õppida tahvilil l leiduvalt jooniselt. Ei maksa karta, et ülestähendusi tuleb liiga palju. Küll aga võib pärastisel võrdlusel raamatuga selguda, et märkmeid on tehtud liiga vähe. Et paljud linnud ei püsi kuigi kaua paigal või ei lase endale küllalt lähedale, siis osutub ammendava hulga märkmete kogumine sageli aeganõudvaks ja paneb vaatleja kannatuse tõsisele proovile. Kuid siin pole midagi parata — väärtuslikke vaatlusi tehakse harva kerge vaevaga.

Hoolimata kõigest püüdlikkusest võib mõnikord ikkagi juhtuda, et just see tunnus, mis määramisel on kõige olulisem, on jäänud kahesilma vahele. Siis ei jää muud üle, kui teine kord sama liiki uuesti kohates püüda teda veelgi üksikasjalisemalt kirjeldada. Juba algusest peale olgu põhimõtteks: parem korraga tundma õppida vähem liike, aga teha seda hoolikalt, kui tundma õppida rohkem liike ja teha seda pealiskaudselt. Täiesti lubamatuks ja edaspidises töös end valusasti tunda andvaks kergemeelsuseks on leppida puudulike ja põgusate ülestähendustega, mis määramisel osutuvad enamasti alati

mitteküllaldaseks. Niikuinii tekib ebamääraseid märkmeid tahtmatagi küllalt (linnu liiga lühiajalisel viibimisel vaatluspaigal, ülelennu puhul jne.) — milleks neid veel sihilikult suurendada!

Kui vaatleja hoolikalt lindu jälgides on oma arvates juba küllalt märkmeid teinud, võib ta asuda liigi määramisele. Hea oleks seda teha juba kohapeal, kui muljed on alles värsked. Kui aga olukorrad siiski ei võimalda, võib määramise jätta ka koduseks tööks. Looduses tehtud ülestähenduste küllaldase põhjalikkuse juures ei tekita raskusi linnu määramine nende kaudu ka hiljem. Märkmeid ei tule milgi juhul ära visata — mõnd eriteadlast küsitledes võib see sageli otsusele jõuda nende liikide suhtes, millega vaatleja omal jõul toime ei tulnud.

Käesolev „Eesti lindude välimääraja” sisaldab kõik meil esinevad linnuliigid, peale järgmiste eksikülaliste: kõrvepüü, väiketripp, jämejalg, sootilder, naaskelnokk, mustpea-kajakas, kolmvarvas-kajakas, jääkaur, kühmnokk-luik, punakael-lagle, tulipart, punavart, kirjuhakk, kuninghakk, flamingo, luitsnokk-iibis, hõbehaigur, puna-harksaba, raisakotkas, kaeluskotkas, loorkakk, kivikakk, laanenäär, karjarästas, mägi-kanepilind, tundrakiur, lasuurtihane, mustlauk-õgija, kaelus-kärbsenäpp, kaelusrästas ja must-lepalind, kokku 31 liiki. Peaaegu kõiki neid linde on meil kohatud niivõrd harva, et vaatlejal on vähe lootusi nendega kokku puutuda. Teine osa eksikülalisi, kellega kohtamisvõimalused on suuremad, on määrajasse sisse võetud.

Välimääraja võimaldab lindude määramist kuni liigini. Alamliigid on tabelleis lühidalt mainitud ainult sel juhul, kui nende mõni tunnus on selline, mis juba väliolukorras võimaldab alamliiki eristada.

Välimääramisel on sageli oluline märkida määratava linnu suurus, milleks käesolevas määrajas on võetud järgmised 7 tinglikku mõõtühikut: varblase suurune, rästa suurune, haki suurune, varese suurune, ronga suurune, hane suurune ja luige (kotka) suurune. Muidugi on kõik need ainult ligilähedased ja orienteerivad suurusjärgud, mis on omavahel seotud rohkete üleminekutega. Isegi nende suuruste eristamine on looduses võimalik küllalt lühikese maa tagant. Kaugel asuva, eriti aga lendava linnu puhul on silmamõõduline suuruse hindamine seotud suurte raskustega ja siin on kõik teised tunnused tähtsamad kui suurus, mis on tabelis märgitud küll esikohal, kuid ei oma määramisel esmajärgulist tähtsust.

Elusaid linde on võimalik nende looduslikus miljöös mää-

rata peamiselt kahesuguste tunnuste järgi. Esimesed neist, välistunnused (somaatilised tunnused), asuvad linnu kehal — need on linnu suurus, keha kuju, sulestiku värvus ning muster jne. Teised väga olulised tunnused on välitunnused (ökoloogilised ja etoloogilised tunnused), mis sõltuvad linnu maastikuseosest, käitumisest, tema suhtumisest eluta ja elusasse ümbrusse. Määramistabelites on antud mõlemad tunnused — esimesed asuvad iga liigi käsitluse alguses, teised (ptiikirjaga) lõpus.

Määraja algab rühmade karakteristikatega, mida peab hästi tundma juba enne määramisele asumist. Soovitav on nendega tutvuda muuseumikogudes või vähemalt lindude heade värvijooniste abil.

Iga rühm (kokku 11) moodustab ökoloogilise tüübi, kelle välis- ja välitunnused on vastavuses ümbritsevate tingimustega. Seega pole esitatud rühmad midagi muud kui eluvormide rühmad. Iga rühm sisaldab kas ühe või mõne suure taksonoomilise ühiku (näit. seltsi). Tüübi nimetused on valitud kõik rahva suust ja iseloomustavad rühma juba nimeliseltki. Ühtlasi näitab see, et rahvas, kes lindude vastu on alati suurt huvi tundnud, oskas tabavalt iseloomustada ja kokku viia lindude ökoloogilisi tüüpe, s. o. eluvorme.

Esimene rühm (ujulinna tüüp) on taksonoomiliste rühmade mahutuselt kõige heterogeensem ja sisaldab järgmisi seltsi: sõudjalalised, kaks liiki rookanaliste seltsist, üks liik kurvitsaliste seltsist, algilised, kaurilised, pütilised ja hanelised — kõik linnud, kes on täielikult kohastunud elule vees. Teine rühm (kajakalise tüüp) mahutab kajakaliste seltsi, kolmas rühm (kurvitsalise tüüp) kurvitsaliste seltsi, neljas rühm (rookanalise tüüp) rookanaliste seltsi, viies rühm (kurelise tüüp) kureliste ja karklinnuliste seltsi, kuues rühm (kanalise tüüp) kanaliste seltsi, seitsmes rühm (tuvilise tüüp) tuviliste seltsi, kaheksas rühm (röövlinnu tüüp) kulliliste ja kakuliste seltsi, peale selle lisandina veel kão ja öösorru, üheksas rühm (rähnilise tüüp) rähniliste seltsi, puukoristaja ja porri, kümnes rühm (vareslase tüüp) vareslaste perekonna ja sinirao ja ühteistkümnes rühm (värvulise tüüp) kogu värvuliste seltsi, välja arvatud vareslaste perekond, peale selle veel mõned eraldiseisvad vormid.

Määramistabelites ei ole kasutatud lõigete eraldamiseks eri literaid, ala literaid ja numbrite kombinatsioone, nagu tavaliselt. Iga rühma või alamrühma piires jätkub ühtne numbratsioon rühma või alamrühma algusest lõpuni, kõik muu on toodud eriliste kirjaliikidega. Nii tuleb määramise

juures lugeda iga numbri all kõige esmalt eri kirjaliikidega märgitud kõige tähtsamaid eraldustunnuseid ja kui need ei sobi, siis edasi minna järgmise numbri juurde, kus kordub sama menetlus. Nii tuleb toimida tabeli (rühma või alamrühma) algusest lõpuni.

Rasvase kirjaga on toodud juhttunnused, mis antud tabeli (rühma või alamrühma) piires on omased ainuüksi sellele liigile või liikide grupile. Kui need tunnused sobivad, siis järgmiste numbrite alt enam otsida ei tule, vaid tuleb edasi minna sama numbri all, kus esinevad selliselt toodud erilised tunnused.

Sõrendatud kirjaga on toodud esimese järgu määramistunnused, mis iseloomustavad antud liiki või liikide gruppi, kuid mitte selliselt, et nad oleksid sellele ainuomased. Säärastele tähtsatele tunnustele on määramisel vaja pöörata tähelepanu ja kui need sobivad, jääda peatuma selle numbri juurde.

Korpuskirjaga on esitatud kõik täiendavad morfoloogilised tunnused, mida tuleb lugeda siis, kui samas lõigus toodud rasvane või sõrendatud kiri vihjab selles lõigus leiduvale määramiseks vajalikule põhilisele tekstile. Kui lõik on õieti valitud, ühtub antud numbri all esitatud tekst liigi morfoloogiliste tunnustega. Kui aga tunnused määratava liigi tunnustega ei ühtu, siis on lõigu (numbri) valik vale ja tuleb katsetada uuesti tabeli algusest peale.

Ptiikirjaga on esitatud antud liiki iseloomustavad täiendavad morfoloogilised (sel juhul, kui kaks lähedast liiki on kolonnis kõrvuti), ökoloogilised ja etoloogilised (igal juhul) määramistunnused.

Sõrendatud ptiikiri tähendab, et siin on esile tõstetud neid tunnuseid, mis seda liiki eriti iseloomustavad.

Liigi tunnuste kirjeldus on üldiselt allutatud järgmisele järjekorrale: 1) keha suurus, 2) iseloomulikud tunnused keha ja kehaosade kujus — nokk, jalad, saba, tutt jne., 3) sulestikuvärvuse tunnused — kui vaja, siis eraldi soo ja vanuse järgi, 4) keha hoiak, kulgumine maal, vees ja õhus, 5) laul ja hääliitsused, 6) tähtsamad maastikutüübid, milles liik võib esineda, 7) ajavahemik aastast, millal liiki võib kohata.

Liikide järjekord heterogeense sisaldisega tabelites on määratud nii, et tabeli alguses on need liigid, kes on kõige erilisema kehakujuga, sulestikumustriga või bioloogiliste tunnustega. Nende liikide juht- ja esmajärgulisi tunnuseid silmitsedes selgub otsekohe, kas tundmatu liik kuulub siia, või on vaja tabelis edasi minna. Tabeli lõpus aga asuvad homo-

geensemäd grupid, mille liikide eristamine nõuab rohkemate tunnuste võrdlust.

Näiteks võtame esimese põhirühma — ujulinna tüübi. See algab kormoraniga ja veetallajaga — mõlemad on sellised liigid, keda ei saa vahetada ühegi teise Eesti NSV-s esineva linnuga isegi päris algaja, kui ta loeb hoolikalt mõlema linnu esiletõstetud tunnuseid. Järgneb (peale vesikana ja tiigikana, keda on käsitletud väga lühidalt, sest et kummagi põhjalikum käsitelu järgneb teisel) tüüpiline „sukelduja” eluvorm — algilised, kaurilised ja pütilised — ja alles lõpuks suur haneliste selts, mille liigid, hoolimata oma erinevast kehasuurusest ja sulestikuvärvusest, on palju raskemini eristatavad üksteisest kui kõik eelmised.

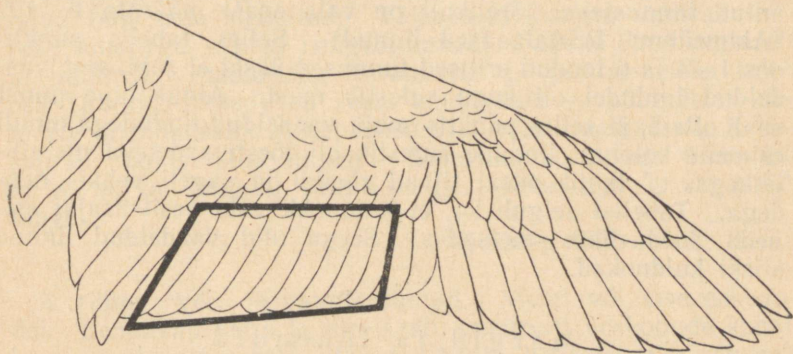
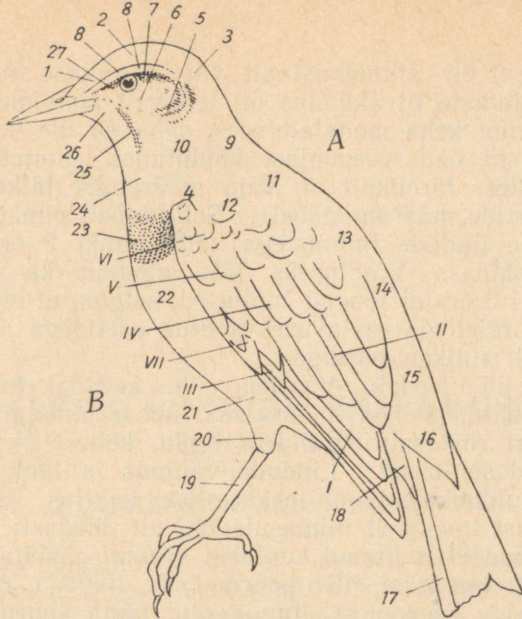
Samuti võtame näiteks kolmanda põhirühma — kurvitsalise tüübi. See algab sulestikuvärvuselt kõigist teistest kurvitsalistest tugevasti erineva kiivitaja ja lähedastega, järgnevad samuti omapärased koovitajad, kuna alles kõige lõpuks on toodud üksteisest raskesti eraldatavad rislad ja lähedased või vihitaja ja lähedased, kelle õigeks määramiseks vaatlejal kulub rohkem aega.

Teisiti on talitatud väikeste, homogeense sisaldisega rühmade (näit. kajakalise tüüp, rähnilise tüüp jne.) puhul, kus liigid on eest tahapoole reastatud ühe või paari tunnuse (näit. keha suurus, ülapoole värvus jne.) järgi.

Kõige keerukam on liigirikka värvulise tüübi määramistabel, mis algab üldvõtmega — alamrühmade määramistabeliga. Algaja lindudevaatleja peab enne määramisele asumist põhjalikult tutvuma muuseumis ja kirjanduse kaudu alamrühmadele omaste iseloomulike tunnustega, muidu võib määramisega looduses eksida.

Eespooltoodud märkmete järgi on kasulik välimääraja praktilist tööd demonstreerida mõne näite varal. Kujutleme, et vaatleja on väljas juba hoolikalt üles märkinud tundmatu linnu kõik määramiseks vajalikud tunnused ja näideteks valime kõigile hästituntud liinuliigid.

Näide: sinika el-part. Vaatleja nägi aprillikuus metspardi paari ujumas ühel veekogul ja seismas veest väljaulatuvatel kividel. Raskusteta selgus, et ainus rühm, kuhu need linnud võiksid kuuluda, on ujulinna tüüp. Alustades määralist lk. 18 (1. rühm: Ujulinna tüüp) selgub, et punktides 1—8 toodud tunnustest mitte ükski ei sobi vaadeldud lindude määramiseks. Samuti ei sobi ka viimane, 11. punkt. Kahtlused on ainult punktide 9 ja 10 suhtes, mida võrreldes küsimus laheneb 9. punkti kasuks järgmistel motiividel: näh-

1. tahvel. Ülemine joonis: linnukeha topograafia.

1 — laup, 2 — kiird, 3 — kukal (1—3 kokku — lagipea), 4 — tiivannukk, 5 — kõrvaala, 6 — põsk, 7 — silmatriip, 8 — kulmutriip, 9 — ülakaal, 10 — külgsaal, 11 — eessalg, 12 — õlg (õlasulestik), 13 — kesksalg, 14 — tagasalg, 15 — päänipuala, 16 — saba ülapoole kattesuled (15—16 kokku — sabapealne), 17 — saba (tüürsuled), 18 — saba alapoole kattesuled (sabaalune), 19 — jookse, 20 — sää, 21 — kõhualune, 22 — rind, 23 — puguala, 24 — alakael, 25 — haberiiba, 26 — kurgualune (kurgualuse eesosa alanoka haarmete vahel — nn. lõug), 27 — valjasriba, I — laba-hoosuled, II — küünra-hoosuled, III — laba-kattesuled, IV — suured pealtiiva kattesuled, V — keskmised pealtiiva kattesuled, VI — väikesed pealtiiva kattesuled, VII — nukktiib. Mantel: ühesuguse värvusega II, 12, 13, IV, V ja VII kokku (näit. kajakatel). A — ülapool, B — alapool.

Alumine joonis: pardi tiib väljasirutatult. Jämeda joonega on piiratud tiivaküüdis.

tud paari ♂ oli silmapaistvalt värvuseküllase sulestikuga, mõlemate lindude tiivaküüdnus oli läikivalt siniviolett, ujumisel istus linnu keha madalalt vees, saba oli üle veepinna ja toitu hankisid nad veepõhjast küünitades, suunates selleks tagakeha üles. Järelikult on vaja määramist jätkata lk. 28 (C. Ujupartide määramistabel). Selle tabeli punkt 1 ei sobi määratavate lindude tunnustega, kuid punkt 2 on nendega täiesti kooskõlas. Võrdluseks läbi lugenud ka järgnevate punktide 3—6 eraldi toodud tunnused, selgub, et siiski ainult punkt 2 on täielikus vastavuses nähtud partidega ja tegemist on järelikult sinikael-pardiga.

Näide: k u l d n o k k. Vaatleja viibis kevadel ekskursionil suuremas lehtmetsas ja kohtas seal ühe rähniauguga haava juures paari rästasuurst musta lindu, kellest üks agarasti laulis lähedasel oksal. Lindude välimus ja laul olid väga sarnased kuldnokale, kuid tekkis siiski kahtlus, kas siin on ikka tegemist tavaliselt inimasulatega nii tihedasti seotud liigiga. Et vaadeldud linnud kuulusid värvulise tüüpi, selles ei ole kahtlust, seepärast tuleb pöörduda lk. 103 (11. rühm: Värvulise tüüp). Tõepoolest, linnud olid rästa suurused ja ka nende sulestiku värvus sobib rästalaadsete lindude juures antud tunnustega, järelikult on vaja edasi määrata lk. 109 (Alamrühm: Rästalaadsed linnud). Selles tabelis punktides 1—4 ja 6 toodud erilised tunnused ükski ei sobi, sest vaadeldud lindudel oli kogu sulestik must. Ainus õige punkt saab olla 5, ja selles punktis sobib vaadeldud lindudega ainult esimene kolonn: lindude sulestik oli tõesti sädeleva metalliläikega, ♂ laulis oksal tiivad ripakil ja sageli vehkis nendega. Tabelist selgub ka, et kuldnokk võib pesitsusajal esineda looduslikes metsades. Seega olid vaadeldud linnud siiski kuldnokad.

Märgid ja lühendid:

- ♂ — isalind
- ♀ — emalind
- ad. — vanalind
- juv. — noorlind

Linnukeha topograafia — vt. I. tahvel.

TABELID LINDUDE MÄÄRAMISEKS LOODUSES

RÜHMADE KARAKTERISTIKAD

1. rühm. Veelinnud. Merel või siseveekogudel. Peamiseks tegevuspaigaks on veepind. Ujuvad hästi, keha istub tunduvalt vees. Paljud sukelduvad. Lend enamikul kaunis vilets ja pole kuigi kõrge. Lennul on kael sirgelt ette- ja jalad tahapoole sirutatud. Väiksemad vormid vehivad kiiresti tiibadega, suured (luiged, haned) sõuavad õhus aeglaselt ja pidevalt. Puhkuseks, toitumiseks ja pesitsemiseks tuleb osa (pardid, haned) ka veest kaugemale — põldudele, luh-tadele ja rabadesse. Mittepesitsusajal paljud salkadena. Kehasuurus: hakist kuni luigeni. Sulestikuvärvus kas tume või kirju, harva (luiged) täiesti valge. Kehakuju — vt. 2.—7. tahvel.

Ujulinnu tüüp — vt. lk. 18

2. rühm. Vee- ja rannikulinnud. Merel või siseveekogudel. Lendavad palju ja meelsasti, enamasti veekogude kohal, harvemini neist eemal. Ujuvad hästi, keha istub pindmiselt vees. Ei sukeldu, ainult väiksemad vormid (tiirud) sööstuvad saagi kallale vette tõukudes. Lendavad nii madalal kui ka kõrgel. Tiivalöögid üsna aeglased, hääletud. Osa tegutseb seltsinguliselt, eriti pesitsusajal. Kehasuurus: rästast kuni rongani. Tiivad on pikad ja teravad, jalad lühikesed, noka keskmise pikkusega ja sirge. Sulestikuvärvus kas valdavalt valge (ad.) või valgehallikirju (juv.), mõned suitshallid (viired) või mustad (ännid). Kehakuju — vt. 8.—13. tahvel.

Kajakalise tüüp — vt. lk. 32

3. rühm. Ranniku- ja soolinnud. Veekogude kaldail rohus- tel või paljandilistel aladel, mõned niitudel, soodes, rabades või põldudel (kiivitaja) ja metsades (metskurvits, metstilder). Tegutsevad peamiselt maas, kõnnivad aeglaselt või jook- sevad kiiresti. Mõnikord sumavad vees, kuid vabatahtlikult ujuvad vähesed (veetallaja, tumetilder). Ei sukeldu. Len- davad osavasti, kiirete tiivalöökidega ja käänakuliselt. Lennul on kael sirgelt ette- ja jalad pikalt tahapoole sirutatud. Mitte- pesitsusajal paljud salkadena. Paljusid iseloomustavad kõla- vad vilehüüded. Kehasuurus: varblasest kuni vareseni. Nokk peenike ja terav, mõnedel silmatorkavalt pikk ja üles- või alla- poole painutatud, jalad paljudel (vigled, koovitajad, tildrid) pikad, kael sale ja mõnedel pikk. Sulestikuvärvus enamasti pruuni- ja hallitooniliselt kirju, sageli valge alapoolega, mõnel aga musta-valgekirju. Kehakuju — vt. 14.—24. tahvel.

Kurvitsalise tüüp — vt. lk. 42

4. rühm. Soolinnud. Tihedas taimestik (rohuväljad, tar- nastik, roostik) enamasti soisel pinnasel, veekogude kaldail või orase- või ristikupõldudel (rukkirääk). Tegutsevad rohu katte all hiilides ja pugeses. Neid õnnestub harva näha, kuid seda sagedamini (eriti ööseti) kuuldu nende valju häält. Vajaduse korral ujuvad. Üles lendavad vastumeelselt ja peale lühikest madalat lendu laskuvad jälle. Lennul ripne- vad jalad taha, alla. Üksikult või paarikaupa, salku moo- dustavad vähesed. Kehasuurus: rästast kuni vareseni. Nokk keskmise pikkusega ja sirge, jalad kaunis pikad, pikkade sale- date varvastega. Saba lühike. Kehakuju kiiljas. Sulestik enamasti tumedavärvuseline. Kehakuju — vt. 25. tahvel.

Rookanalise tüüp — vt. lk. 66

5. rühm. Soo- ja niidulinnud. Märgadel niitudel ja vee- kogude soistel kallastel. Osa liike pesitseb metsas (hallhai- gur, must-toonekurg) või inimasulate juures puu otsas (valge- toonekurg). Ei uju ega sukeldu. Kõnnivad aeglasel sammul soos sumades või luuravad saaki, seistes liikumatult kõrges taimestik. Mõned istuvad puu otsas. Lend rahu- lik, aeglase tiivalöökidega, mõnikord keerlevad liikumatuil tiivul. Lennul on jalad taha välja sirutatud ja kael kas sir- gelt ette suunatud (sookurg ja toonekured) või lookjalt vastu kaela tagasi tõmmatud (hallhaigur ja hüübid). Osa liike len- dab rändel rivikorras. Suured linnud, enamik hane suurused

või suuremad. Nokk, kael ja jalad pikad. Sulestikuvärvuses esinevad kas must-halli, must-valge või must-ookerja kombinatsioonid. Kehakuju — vt. 26.—27. tahvel.

Kurelise tüüp — vt. lk. 67

6. rühm. Niidu- ja metsalinnud. Valdavalt maapinnal, metsavormid (teder, metsis, laanepüü) ka puu otsas. Ei uju. Kümblevad kuivas mullas ja liivas. Üleslend vürinaga või valju robinaga. Lend raskepärane, madal, kiirete tiivalöökidega ja lühimaaline. Mittepesitsusajal osalt salkadena. Kehasuurus: rästast kuni haneni. Kere ümar, jässakas, kael sale, pea väike. Tiivad laiad ja ümarad, jalad lühikesed. Sulestik musta-, pruuni-, kollase- ja valgekirju (metsise ja tedre ♂♂ mustad). Kehakuju — vt. 28.—29. tahvel.

Kanalise tüüp — vt. lk. 70

7. rühm. Metsalinnud (kodutuvi — inimasulais). Pesitsevad puudel või puuõõnsustes. Toitu otsivad avamaastikul, eriti põldudel. Tegutsevad varjamatult puudel ja maas. Kõnnivad nobedasti sammudes. Lendavad kiiresti ja jõuliselt, mõnikord liuglevad kõrgel üleshoitud tiivul, laksutavad aegajalt tiibadega. Mittepesitsusajal sageli salkadena. Kehasuurus: tuvi suurused. Pea väike, kael sale, kere ümarik, jalad lühikesed, saba kaunis pikk ja sirge. Sulestikuvärvus enamikul hall. Kehakuju — vt. 30. tahvel.

Tuvilise tüüp — vt. lk. 73

8. rühm. Enamikus metsa-, vähem avamaastiku-linnud. Rõhuv enamik liike pesitseb puudel. Saagijahil osa metsas, osa avamaastikul. Maas kõnnivad vähesed, ka puuksil liiguvad vähe. Rühma esindajaid iseloomustab kestev varitsusistumine väljaulatuvail esemeil. Mõned luuravad saaki rappelelennul või tormavad läbi jahirajooni kiirel sööstlennul. Suuremad vormid (kotkad jt.) keerlevad kõrgel liikumatuil tiivul. Osa (kakulised) öise eluviisiga, hääletu sujuva lennuga. Kõik rühma esindajad on head lendajad. Salku moodustavad harva. Kehasuurus: rästast (värbkakk) kuni kotkani. Keha sale, või tundub koheva sulestiku tõttu jässakana. Viimasel juhul suured ettepoole vaatavad silmad. Rööveluviisi tunnuseks on kõigil tugev konksus nokk ja teravad küünised. Sulestikuvärvus: tume ülalpool ja heledam alalpool, mõlemad mustriksed. Harva kogu sulestik hele, valkjashall (mõned loorkullid) või valge (lumekakk). Rühm sisaldab ühelt poolt kul-

lilisi („päevakullid“) ja teiselt poolt kakulisi („öökullid“). Kehakuju — vt. 31.—40. tahvel.

Röövlinnu tüüp — vt. lk. 75

9. rühm. Metsalinnud. Igasugustes puistutes, alates okasmetsast ja lõpetades parkide ning aedadega. Enamasti tegelevad puutüvel vertikaalsuunas ronides. Taovad nokaga vastu puud, kevadel trummeldavad kuival oksal. Lend tugevast üles-alla lainjas. Salku ei moodusta. Kehasuurus: rästast kuni vareseni. Sulestikuvärvus kas kontrastselt musta-valgekirju, roheline või must, sageli punaste sulepartiidega peas ja saba all. Kehakuju — vt. 41.—42. tahvel.

Rähnilise tüüp — vt. lk. 95

10. rühm. Metsalinnud. Pesad puude otsas, puude ja müüride õõnsustes. Osa vorme koloniaalsed. Eelistavad istuda puude otsas ja mujal kõrgemal kohtadel. Toiduotsingul sageli avamaastikul, ka põldudel ja inimasulate lähedal (eriti talvel). Maapinnal kõnnivad aeglaselt või hüppavad mõlema jalaga korraga. Lend sirgjooneline ja pidev, aeglase või keskmise kiirusega tiivalöökidega. Kehasuurus: hakist kuni rongani. Nokk massiivne, jalad tugevad. Sulestikuvärvus enamasti tume ja ühevärvuline, vähestel ere või kirju. Kehakuju — vt. 43.—44. tahvel.

Vareslase tüüp — vt. lk. 99

11. rühm. Metsa- ja avamaastikulinnud. Enamik seotud puistutega. Tegutsevad puudel, põõsastes või maapinnal, mõned rohus või roostikus, väga üksikud (vesipapp) otse vees. Maapinnal kõnnivad, jooksevad või hüppavad. Kulgemisviis okstel väga mitmekesine. Lend vähestel kõrge ja käänakuline (pääsukesed) või püstloodselt tõusev (lõokesed), enamasti madal ja üles-alla lainjas, tihti puult puule või metsatukast metsatukka. Osa moodustab salku ja suur parvi, eriti rändel. Kehasuurus: ülimalt rästa suurused, enamasti väiksemad. Keha sale, saba keskmise pikkusega kuni pikk, harva lühike (puukoristaja, käblik, vesipapp). Kael, nokk ja jalad pole kunagi ülemääraselt pikad (pikanokalised linnud jäälind ja vaenukägu, keda selles rühmas käsitletakse, kuuluvad teistesse seltsidesse). Sulestik enamasti mustiline, mõnikord ühevärvuline, sageli tumedam ülapool kombineerub heleda alapoollega. Tunduv osa on head lauljad ja ka muud hääliitsused on neil mitmekesised. Kehakuju — vt. 45.—61. tahvel.

Värvulise tüüp — vt. lk. 103

2. tahvel. 1—3 — kormoran *Phalacrocorax carbo*, 4 — alk *Alca torda*,
 5 — krüüsel *Cepphus grylle*, 6—7 — järvekaur *Colymbus arcticus*
 (6-ad. hundsulestikus, 7 — juv.), 8 — punakurk-kaur *Colymbus stellatus*.

1. rühm: UJULINNU TÜÜP

1. Hane suurune. Pikk kael, pikk sirge saba, tugev, keskmise pikkusega ja tipul allapoole konksus nokk. **Sulestik läikivmust, valkjaskollaka kurgualusega ja hundsulestikus valge laiguga kere külgedel.** Tiivaküüdust ei ole. Juv. alapool valgesegune. Nokk must kollase tüvikuga, jalad mustad.

Ujudes istub keha sügavasti vees, pikk saba veepinnal, kael sirge ja nokk ülespoole suunatud (2. tahvel, 1). Sukeldub kestvalt. Lendab aeglaste tiivalöökidega, lennupilt ristikujuline (2. tahvel, 2). Istub meres asuvail kividel ja mere lähedal puude otsas, seejuures on kehahoiak püstne (2. tahvel, 3). Hää l kare „kro kro” ja „gok”. Kogu aasta.

Kormoran, *Phalacrocorax carbo*

Большой баклан

Kuulub sõudjalaliste seltsi.

2. Varblasest veidi suurem. Ujudes istub keha madalalt vees otsekuu kerge korgitükk. Päril randjoone lähedal või rannikulähedastel madalatel lompidel. Vt. 23. tahvel, 3—5.

Veetallaja, *Phalaropus lobatus*

Круглоносый плавунчик — vt. lk. 63

Kuulub kurvitsaliste seltsi.

3. Varese või haki suurune. Sulestikuvärvus must või musthall, äärmisel juhul sabaalune valge ja kere külgedel valged vöödid. Tiivaküüdust ei ole. Nokk kooniline ja terava tipuga, **silmade vahele ulatub nokaga samavärvuseline laubakilp.** Taimestikurikkail veekogudel.

Kogu sulestik must, nokk ja laubakilp valged.

Vesikana, *Fulica atra*

Лысуха — vt. lk. 67

Sabaalune valge, nokk ja laubakilp punased.

Tiigikana, *Gallinula chloropus*

Камышница — vt. lk. 67

Mõlemad kuuluvad rookanaliste seltsi.

4. Varese või haki suurune. Jässaka kerega ja lüheldase jämeda kaelaga. Ülapool must, alapool must või valge, tiival valge küüdus. Nokk külgmiselt lapik, terava või kumeralt konksus tipuga. Eranditult merel.

Peaegu varese suurune. Nokk lühem ja kumeralt konksus, must, keskel valge vöödiga (ad.). Jalad mustad. Hundsulestikus pea, kael ja ülapiil mustad, tiival kitsas valge küüdüsus, alapool valge (2. tahvel, 4). Puhkesulestikus ka alakael ja kurgulune valged.

Ujub ja sukeldub vaheldumisi. Lendab kiirete tiivalöökidega madalal veepinna kohal. Lühikesed kitsad tiivad. Istub püstselt meres asuvail kividel. Häämadal kare „arr”. Mais ja oktoobris-novembris, üksikud suvel või talvel.

Alk, *Alca torda*

Гагарка

Kuuluvad algiliste seltsi.

5. Hane suurune. Nokk keskmise pikkusega ja odaterav, kael pikk ja jäme, saba väga lühike ja kooniline. Tume ülapiil tihedate valgete tähnidega või ruutudega, valge kõhualune. Tiivaküüdüst ei ole. Hundsulestikus alakael must või punapruun, puhkesulestikus valkjas. Ei tegutse iialgi maapinnal.

Hane suurune. Hundsulestikus pea tuhkhall, alakael must, tume selg reastatud valgete ruutudega (2. tahvel, 6). Puhkesulestikus alakael valge, tume selg valgelt tähnikatud.

Ujudes istub keha sügavasti vees, tihti veest väljas ainult selg. Sukeldub tihti. Lend kaunis kiirete vuhisevate tiivalöökidega, tiivad kitsad (2. tahvel, 7). Häämadal, kare „krrau” ja venitatud vilistus. Merel, järvedel ja rabalagastel. Aprillist novembrini.

Järvekaur, *Colymbus arcticus*

Чернозобая гагара

Kuuluvad kauriliste seltsi.

6. Rästa kuni varese suurune. Nokk keskmise pikkusega ja odaterav, kael pikk ja sale, saba väga lühike ja puhmjas. Ülapiil tume, alapool valge. Tiival valge küüdüsus. Hundsulestikus peas ja kaelal pikenenud sulgedest peache (v. a. punakaelpütt), kaelal tihti roostepruuni värvust. Puhkesulestikus peasulestik ei ole

Umbes haki suurune. Nokk pikem ja terava tipuga, must. Jalad punased. Hundsulestikus kogu sulestik must, tiival suur valge laik (2. tahvel, 5). Puhkesulestikus alapool valge, ülapiil heledate suleääristega.

Ujub ja sukeldub vaheldumisi. Lend nagu algil. Lühikesed kitsad tiivad. Istub poolpüstselt meres asuvail kividel ja pesapaiga kaljuserval. Hääpeenike „sii, sii”. Aprillist novembrini, üksikud talvel.

Krüüsel, *Cephus grylle*

Атлантический чистик

pikenenud, pea triibuline. Ei tegutse iialgi maapinnal. Vt. 3. tahvel.

Pütid — vt. lk. 22

7. Luige suurune. Kael pikk ja sale. **Kogu sulestik üleni valge**, ainult peas või kaelal mõnikord pruune sulgi. Juv. sulestik hallikas.

Suurem. Nokatüviku kollane värvus ulatub noka keskpai-gani. Nokk must.

Tegutseb peaaegu alati vees. Toitu hangib kaelaga veepõhja küünitades, sügavamas vees ka eeskeha vee alla viies, nii et tagakeha on ülespoole suunatud. Lend sirgjooneline, aeglaste tiivalöökidega (5. tahvel, 1), salgal kaldrivina. Peaaegu alati salkadena. Hääli vali meloodiline „gluu gluu” ja „gluk gluk”. Merel ja suurtel järvedel. Märtsist maini ja oktoobrist novembrini.

Laululuik, *Cygnus cygnus*
Лебедь кликун

Väiksem. Kollane värvus piir-dub ainult nokatüvikuga. Nokk must.

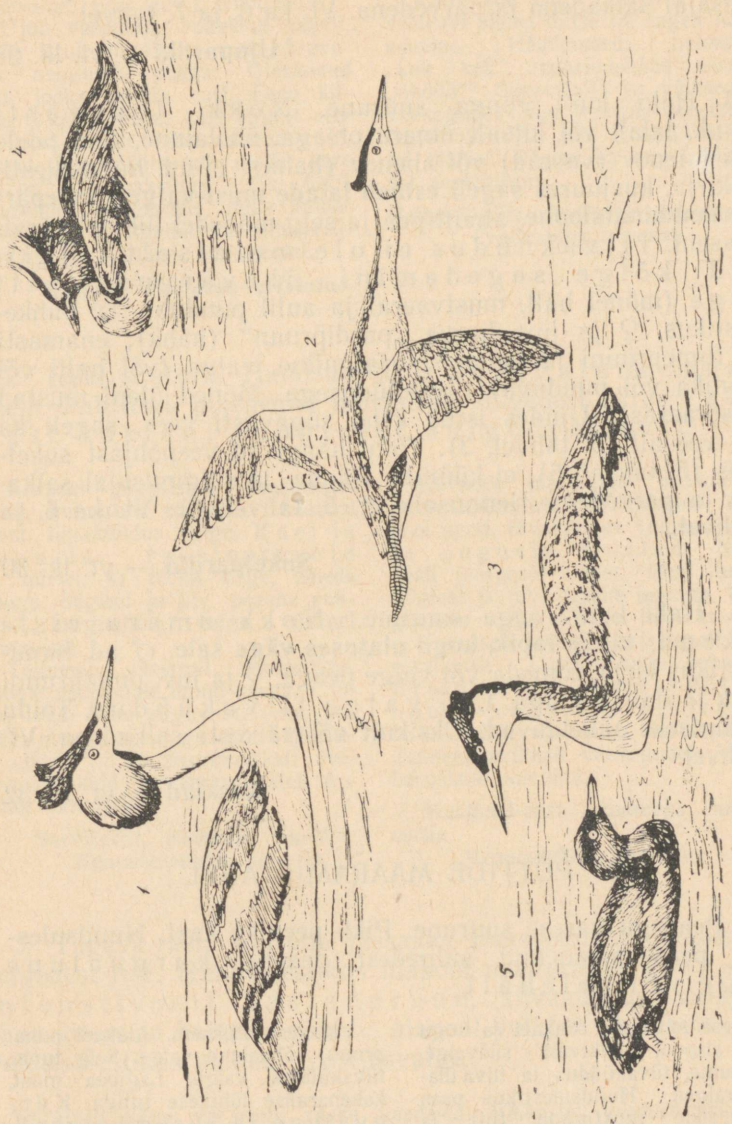
Käitumine ja hääliitsused sarnanevad laululuigele. Tihti tegutseb ja lendab nendega ühistes salkades. Merel ja suurtel järvedel. Aprillist maini ja oktoobrist novembrini.

Väikeluik, *Cygnus bewickii*
Малый лебедь

8. Hane suurune. Kael pikk ja sale, jalad keskmise pikkusega. Nokk ülalt alla veidi lapik, tipu poole tugevasti ahenev, kitsalt ümara otsaga. Sulestik enamikus tumeda värvuseline: tume ülapool ja heledam alapool (haned) või kogu sulestik suurte partiidena must-valge või üleni tume (lagled). Tagakõht alati valge. Tiivaküüdist ei ole. Rändeahelikud lennus kaldrividena. Toituvad salkadena randniitudel, luhtadel, põldudel või rabades. Vt. 4. tahvel.

Haned ja lagled — vt. lk. 25

9. Haki kuni rongas suurune. Nokk tugevasti lapik, laialt ümara otsaga, enam-vähem ühelaiune või tipu poole laienev. ♂ ad. hundsulestikus väga kirju, sageli marmoreeritud või peenviirulise mustriga ja mitmevärvuselise, servadel valge ja keskosas peaaegu kõigil (v. a. rääkspart) metallselt läikiva tiivaküüdistusega (1. tahvel, all). ♂ puhkesulestikus, ♀ ja juv. „pardipruun” — helepruun sulestikutaust võõdatatud ja tähmitatud tumeda kirjaga, tiivaküüdistus enamikul ka selles sulestikus metalliläikeline. **Sulestikus ei esine laiadel aladel suuri must-valgeid partiisid**, sulerüü ei ole kunagi domineerivalt must või tumepruun, tiivaküüdistus ei ole kunagi ainult valge. Ujudes istub keha suhteliselt madalalt vees,

3. tahvel. 1—2 — tuttputt *Podiceps cristatus*, 3 — hall põsk-putt *Podiceps auritus*, 4 — sarvikputt *Podiceps griseigena*, 5 — punakael-putt *Podiceps ruficollis*.

saba üle veepinna (5. tahvel, 2). Sukelduvad juhuslikult, toitu hangivad veepõhjast küünitades (5. tahvel, 4). Rände- ja sulgimisajal salkadena ja parvedena. Vt. ka 6. ja 7. tahvel.

Ujupardid — vt. lk. 28

10. Haki kuni ronga suurune. Nokk tugevasti lapik, laialt või kitsalt ümara otsaga, ühelaiune, tipu poole veidi laienev (vaerad) või ahenev (hahk). ♂ ad. hundsulestikus kirju, kusjuures **sageli esineb laiade must-valgete sulepartiide kombinatsioone**, ainult pea ja selg mõnedel liikidel värviküllasem. Tiivaküüdus ei ole metalselt läikiv, vaid kõige sagedamini ühevärvuseliseltselt valge (mõnel hall, mustvaeral ja aulil puudub). ♂ puhkesulestikus, ♀ ja juv. harva „pardipruun” (hahk), enamasti aga tumepruuni ja valge suurlaiguline, valge (või halli või pruunika või puuduva) tiivaküüdusega. Mõned üleni mustad (mustvaeras). Ujudes istub keha sügavasti vees, sageli ka saba vee all (5. tahvel, 3). Toitu hangivad veepõhjast sukeldudes (5. tahvel, 5), ei küünita. Rände- ja sulgimisajal salkadena ja parvedena (lennusalk vt. 5. tahvel, 6). Vt. ka 6. ja 7. tahvel.

Sukelpardid — vt. lk. 30

11. Haki kuni ronga suurune. Nokk ümara ristlõikega, **ei ole lapik, kogu ulatuses väga sale**. ♂ ad. hundsulestikus kirju, tumeda või valge peaga, ♀ ja juv. punapruuni peaga ja halli seljaga. Lai valge tiivaküüdus. Toidu hankimiseks sukelduvad. Üksikult või väikeste salkadena. Vt. 7. tahvel.

Kosklad — vt. lk. 32

A. PÜTTIDE MÄÄRAMISTABEL

1. Peaaegu varese suurune. Pikk peenike kael. Hundsulestikus peas pikenenud sulgedest peaehe, kurgualune valge või helehall.

Varese suurune. Alakael ja kogu muu alapool läikivalt siidvalge. Selg tume, tiivaküüdus ja tiivaülaserv valged. Hundsulestikus peas kaheharaline mustpruun tutt ja kaela ümber pikenenud sulgedest roostepruun „kaelus”. Põsed valged (3.

Vareses väiksem. Alakael punapruun, kõhualune valge. Selg tume, tiivaküüdus valge. Lagipea must, kaheharalise lühikese tutiga. Kurgualune ja põsed helehallid, piiratud valgega (3. tahvel, 3). Nokk must, kollase tüvikuga. Puhkesulestikus ja juv. põsed valkjad,

tahvel, 1). Nokk punane. Puhkesulestikus ja juv. peasulestik ei ole pikenenud, pea (juv.) triibuline.

Ujub veepinnal, sukeldub sageli. Keha istub sügavasti vees. Ärevuses noogutab peaga. Üleslennul pikk jooks mööda vett. Lend kiirete tiivalöökidega, kael sirgelt ette ja jalad pikalt taha suunatud (3. tahvel, 2). Hääliitsused: madal kare „krroa” ja naksutav „tök tök”. Suuremail veekogudel, mille kalda-vees roostik. Rändel ka vabaveelisel merel. Aprillist novembrini.

Tuttpütt, *Podiceps cristatus*
Чомга

2. Haki suurune. Hundsulestikus kurgualune must, kaela ümbritseb pikenenud mustadest sulgedest „krae”, silmast kuklani ruugjaist sulgedest tutt.

Kevadel pikenenud peasulestik must, kulmututt roostjas. Ülapool must, tiivaküüdis valge. Kael ja puguala roostepruunid (3. tahvel, 4). Nokk sirge, heleda tipuga. Sügisel ja juv. peaehe puudub, kurgualune valge, alakael pruunikas.

Tegutseb varjatult taimestikust, vabale veepinnale ilmub harva. Ujudes istub keha sügavasti vees, pea näib jässakana. Sagedaim hääle hele „bibibi”. Taimestikurikkail veekogudel, kuid ka rabalaugetel. Aprillist oktoobrini.

Sarvikpütt, *Podiceps auritus*
Красношейная поганка

3. Tugeva rästa suurune, jässakas. Peas puudub pikenenud sulgedest tutt. Hundsulestikus ülapool mustpruun, alakael intensiivselt kastanpruun, tiivaküüdis valkjas, väga kitsas ja halvasti nähtav, alapool valkjas (3. tahvel, 5). Puhkesulestikus alakael roostjasvalge.

Tegutseb väga varjatult, raske vaadelda. Väikestel taimestikurikkail veekogudel. Haruldane suvilind.

alakael pruunikas, pea (juv.) triibuline.

Käitumine nagu tuttpüttil. Vabaveelistel aladel mitte nii sageli nagu eelmine. Hääliitsused: naksutav „kek kek”, paarimishüüd hirnuv „nhöö”. Suuremail ja väiksemail veekogudel, kus kasvab roostikku, hundinuiastikku jne. Kohati väikestel tiikidel. Rändel ka merel. Aprillist septembrini.

Hallpõsk-pütt, *Podiceps griseigena*
Серощекая поганка

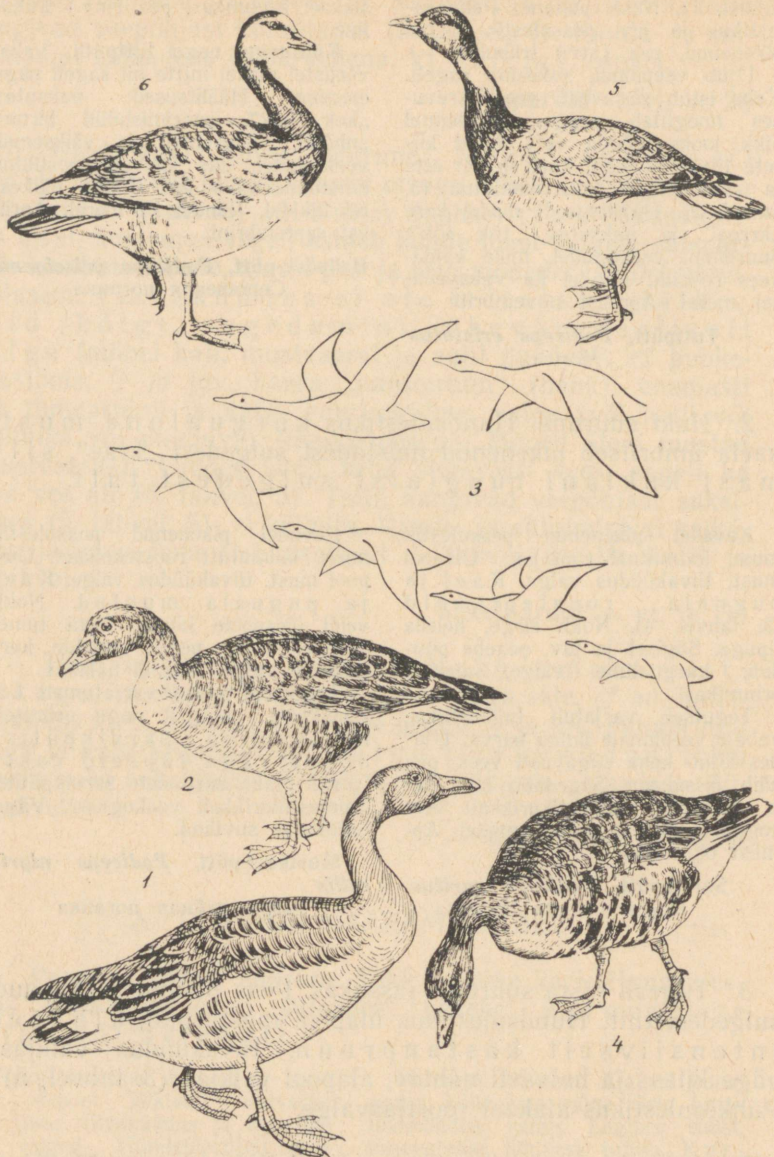
Kevadel pikenenud peasulestik must, kulmututt roostekollane. Ülapool must, tiivaküüdis valge. Kael ja puguala mustad. Nokk veidi ülespoole kõver, üleni tume. Sügisel ja juv. peaehe puudub, kurgualune valge, alakael hallikas.

Tegutseb veelgi varjatumalt kui sarvikpütt. Ujupilt nagu eelmisel. Eraldamine sarvikpütist nõuab väga täpseid vaatlusi. Hääle sarnaneb sarvikpütile. Taimestikurikkail veekogudel. Väga haruldane suvilind.

Mustkael-pütt, *Podiceps nigricollis*

Черношейная поганка

Punakael-pütt, *Podiceps ruficollis*
Малая поганка

4. tahvel. 1 — hallhani *Anser anser*, 2 — rabahani *Anser fabalis*,
 3 — rabahanede ahelik lennus, 4 — suur-laukhani *Anser albifrons*,
 5 — mustlagle *Branta bernicla*, 6 — valgepõsk-lagle *Branta leucopsis*.

B. HANEDE JA LAGLEDE MÄÄRAMISTABEL

1. Koduhane suurune. Tumedam ülapiil, heledam alapool. Sulestiku põhivärvus hall või hallikaspruun.

Sulestiku põhivärvus hall. Tiiva eesserv väga helehall. Sabapealne valge. Pea hall. Nokaküünis valge, nokk ja jalad lihakarva. Vt. 4. tahvel, 1.

Pesitsusajal paaridena ja perekondadena, muidu salkadena. Lendab riviahelikes jõuliste pidevate tiivalöökidega. Maas kõnnib aeglasel sammul. Kahtlustades sirutab kaela kõrgele üles. Ujub sageli. Hääli koduhane taoline vali kaagutus „ngaa-ngaa-ngaa...” ja pasundav „goonk”. Rannikuosades, eriti Lääne-Eestis, harvemini sisemaal. Märtsist novembrini.

Hallhani, *Anser anser*
Серый гусь

2. Koduhanest väiksemad. Sulestiku põhivärvus tume, hallikaspruun. Kõhu aluse keskosa must, laup valge. Nokk ja jalad ruuged.

Lauba valge värvus (ad.) ei ulatu silmade vahele. Juv. ilma valge laubata. Must kõhukilp koosneb suurtest laikudest (4. tahvel, 4).

Käitumine nagu eelmistel. Lend riviahelikena, kiiremad tiivalöögid. Lennul kuulduv hääliitsus on heledate lühikeste „kliu-kliu-kliu, kläu-kläu-kläu...” — silpide rida. Mererannikul ja suurte järvede ääres. Aprillist maini ja septembrist oktoobrini.

Suur-laukhani, *Anser albifrons*
Белолобый гусь

3. Koduhanest väiksem. Sulestiku põhivärvus kas mustjashall või suurte partiidena musta-valgekirju. Nokk ja jalad mustad.

Sulestik üleni mustjashall, valge sabapealsega ja sabaalusega ja (ad.) külgaelal väikese valge laiuga (4. tahvel, 5).

Sulestiku põhivärvus tume, hallikaspruun, hallhanest palju tumedam. Pea tumepruun. Nokatüvik ja nokaküünis mustad, nokatipp ja jalad ruuged. Vt. 4. tahvel, 2.

Meil ainult läbirändel ja alati salkadena. Lennul suurte riviahelikena (4. tahvel, 3). Käitumine nagu hallhanel. Hääli pasundav „kaiaiai” ja „gonk”. Ränne üle kogu maa, peatub ka rabades ja laialdastel põldudel. Aprillis ja septembrist oktoobrini.

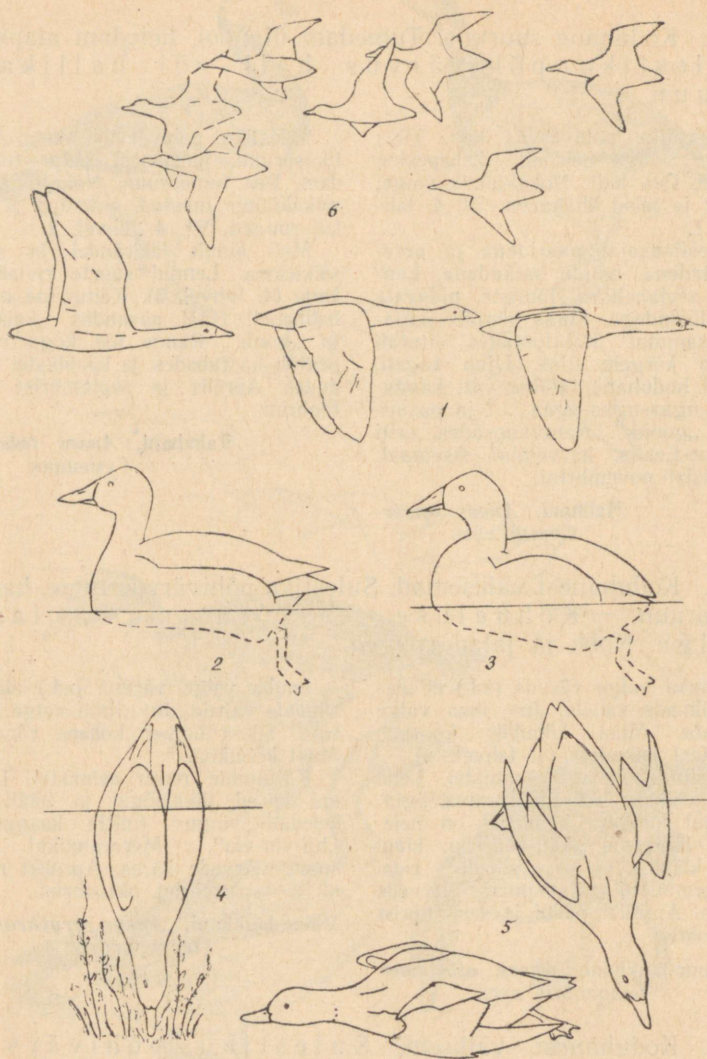
Rabahani, *Anser fabalis*
Гуменник

Lauba valge värvus (ad.) ulatub silmade vahele. Juv. ilma valge laubata. Silma ümber kollane rõngas. Must kõhukilp.

Käitumine nagu eelmistel. Lennul kiired tiivalöögid ja hääliitsus heledalt vinguv (mitte kaagutav) „bji-viu-viu”. Mererannikul ja suurte järvede ääres. Aprillist maini ja septembrist oktoobrini.

Väike-laukhani, *Anser erythropus*
Пискулька

Laup, põsed, kurgualune ja kõhu alune valged, saba valge, musta tipuga. Kogu muu sulestik must ja musthall (4. tahvel, 6).

5. tahvel. 1 — laululuikede *Cygnus cygnus* ahelik lennus, 2 — ujupardi ujuprofiil, 3 — sukelpardi ujuprofiil, 4 — ujupardi toiduhankimine küünitades, 5 — sukelpardi toiduhankimine sukeldudes, 6 — punapeavartide *Nyroca ferina* salk lennus.

6. tahvel. Isaparte hundsulestikus. 1 — ristpart *Tadorna tadorna*, 2 — sinikael-part *Anas platyrhynchos*, 3 — luitsnokk-part *Spatula clypeata*, 4 — piilpart *Anas crecca*, 5 — rägapart *Anas querquedula*, 6 — sõtkas *Bucephala clangula*, 7 — aul *Clangula hyemalis*, 8 — tutt-vart *Nyroca fuligula*, 9 — punapea-vart *Nyroca ferina*.

Lend riviahelikena, käitumine nagu teistel hanedel. Hääl vali „kron kron”. Suurte salkadena läbirändel, enamasti mere ääres või ulgumerel. Aprillist maini ja septembrist novembrini.

Mustlagle, *Branta bernicla*
Черная казарка

Lend riviahelikena. Hääl kaagutav „kää kää kää...” või pasundav „nkää”. Suurte salkadena läbirändel, peaaegu eranditult mererannikul. Aprillist maini ja oktoobrist novembrini.

Valgepõsk-lagle, *Branta leucopsis*
Белошекая казарка

C. UJUPARTIDE MÄÄRAMISTABEL

1. Ronga suurune. Pea mustroheline, kael valge, ümber puguuala ja turja lai roostepunane rõngas. Selg ja alapool valged, piki kõhtu lai must joon. Tiibadel must, valge ja roostepruun värvus, tiivaküüdüdus läikivalt roheline. Nokk punane, jalad roosad (6. tahvel, 1). Lennupilt vt. 7. tahvel, 1.

♂ ja ♀ värvuses ei ole suuri erinevusi. Ujub vees või tegutseb vee ääres. Võrdlemisi vaikne. Eranditult mererannikul, peaaegu ainult Lääne-Eestis, eriti meie läänesaarestikus. Häälitsused: ♂ peenike „vivivi”, ♀ kare „krrra”. Aprillist oktoobrini.

Ristpart, *Tadorna tadorna*
Пеганка

2. Varesest veidi suurem. Läikivalt siniviolett tiivaküüdüdus. Saba serv laialt valge. Punased või punaruuged jalad. ♂ hundsulestikus pea metall-tumeroheline, valge kaelus, puguuala kastanpruun, selg hall (viiruline), saba kaks rõngas suletutti. Nokk rohekaskollane (6. tahvel, 2). ♀, juv. ja ♂ puhkesulestikus „pardipruun”. Lennupilt vt. 7. tahvel, 2.

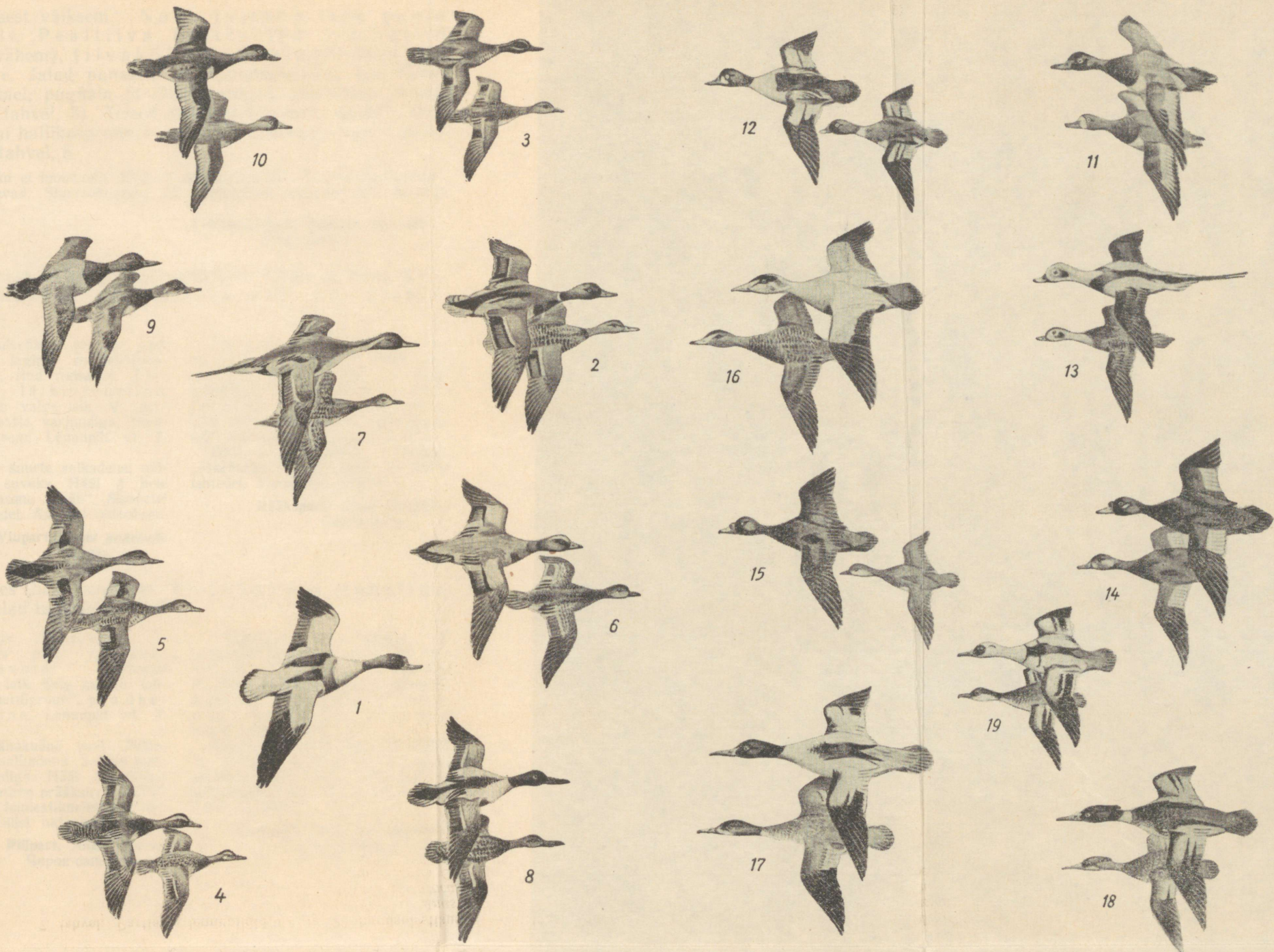
Mittepesitsusajal tihti salkadena ja suurte parvedena. ♂ hääl madal plärisev „brääk” või „bräk”, ♀ vali „kvääk”, pojad piiksuvad. Kõiksugustel veekogudel, samuti ka veest eemal. Lahtise vee puhul kogu aasta, talvitub salkadena.

Sinikael-part, *Anas platyrhynchos*
Кряква

3. Umbes varese suurune. Kael pikk ja peenike, saba pikk ja teravatipuline. Tiivaküüdüdus tuhmilt metallroheline, ääristatud kitsalt valgega. Nokk ja jalad hallid. ♂ hundsulestikus pea tumepruun, külgaelal valge triip, ülapool hall, alapool valge. Teised sulestikud „pardipruunid”, alapoolel vähese tumeda mustriga. Lennupilt vt. 7. tahvel, 7.

Suuri salku ei moodusta. ♂ hääl tasane „krük”, ♀ lühike järsk „präk”, pojad piiksuvad. Enamasti siseveekogudel. Aprillist oktoobrini.

Soopart, *Anas acuta*
Шилохвость

7. tahvel. Partlaste lennupildid (♂ ja ♀) hundsulestikus. 1 — ristpart *Tadorna tadorna*, 2 — sinikael-part *Anas platyrhynchos*, 3 — piilpart *Anas crecca*, 4 — rägapart *Anas querquedula*, 5 — rääkspart *Anas strepera*, 6 — viupart *Anas penelope*, 7 — soopart *Anas acuta*, 8 — luitsnokk-part *Spatula clypeata*, 9 — punapea-vart *Nyroca ferina*, 10 — tuttvart *Nyroca fuligula*, 11 — merivart *Nyroca marila*, 12 — sõtkas *Bucephala clangula*, 13 — aul *Clangula hyemalis*, 14 — tõmmuvaeras *Oidemia fusca*, 15 — mustvaeras *Oidemia nigra*, 16 — hakk *Somateria mollissima*, 17 — jääkoskel *Mergus merganser*, 18 — rohukoskel *Mergus serrator*, 19 — väikekoskel *Mergus albellus* Witherby jt. järgi.

4. Varesest väiksem. Nokk laieneb tipu poole lusikjalt. Pealtiiva kattesuled sinihallid (♀ palju vähem), tiivaküüds läikivalt metallroheline. Jalad punased. ♂ hundsulestikus pea tumerohteline, kael, puguala ja õlatiib valged, kõhualune roostepruun (6. tahvel, 3). Teised sulestikud „pardipruunid”, sinihallide kuni hallikaspruunide pealtiiva kattesulgedega. Lennupilt vt. 7. tahvel, 8.

Suuri salku ei moodusta. Hääl ♂ kärisev „rrää”, ♀ prääksuv „vaak”, pojad piiksvad. Siseveekogudel ja taimistunud merelahtedel. Aprillist oktoobrini.

Luitsnökk-part, *Spatula clypeata*
Широконоска

5. Varesest väiksem. Kael suhteliselt lühike ja jäme. Tiivaküüds ulatuslikult valgelt ääristatud. Nokk tume.

♂ hundsulestikus pea ja kael punapruunid, lagipea roostekollane, selg helehall, rind roosakas. Tiivaküüds läikivroheline, selle ees suur valge laik. ♀ „pardipruun”, roostja varjundiga, tiivaküüds väiksem. Lennupilt vt. 7. tahvel, 6.

Läbirändel suurte salkadena, mõned jäävad suveks. Hääl ♂ hele „vivi”, ♀ tasane „rhäb”. Sisevetel ja merelahtedel. Aprillist oktoobrini.

Viupart, *Anas penelope*
Связь

Tiivaküüds ei ole metaltaltalt läikiv, vaid must (eesosa) ja valge (tagaosa). ♂ hundsulestikus hall, pealtiiva kattesuled roostepruunid, kõik teised sulestikud „pardipruunid”. Lennupilt vt. 7. tahvel, 5.

Hääl ♂ „viit rääb”, ♀ rääksuv „räkräkräk...”. Sisevetel ja merelahtedel. Haruldane suvilind.

Rääkspart, *Anas strepera*
Серая утка

6. Umbes haki suurune. Tiivaküüds roheline. Nokk ja jalad tumedad.

Tiivaküüds läikivroheline. ♂ hundsulestikus pea ja kael roostepruunid, külgskael mustroheline laik. Selg hall (6. tahvel, 4). ♀ „pardipruun”, pea ühevärvuseline. Lennupilt vt. 7. tahvel, 3.

Kiire, käänakuline lend. Mittepesisajasal salkadena. Seltsib meeldi rägapardiga. Hääl ♂ vilistav „krük”, ♀ tasane prääksuv „kvääk”. Sisevetel ja taimestikurikkail merelahtedel. Aprillist oktoobrini.

Piilpart, *Anas crecca*
Чирок-свистунок

Tiivaküüds tuhmroheline. ♂ hundsulestikus pea ja kael tumepruunid, valge kulmutriip. Pealtiiva kattesuled laialt helesinihallid (6. tahvel, 5). ♀ „pardipruun”, hele kulmutriip. Lennupilt vt. 7. tahvel, 4.

Käitumine nagu piilpardil. Hääl ♂ plärisev „klerreb”, ♀ tasane prääksuv „väk väk”. Sisevetel ja taimestikurikkail merelahtedel. Aprillist oktoobrini.

Rägapart, *Anas querquedula*
Чирок-трескунок

D. SUKELPARTIDE MÄÄRAMISTABEL

1. Väikese hane suurune. ♂ ülapiil, kael ja enamik peast valged, lagipea küljed mustad ja kuklaosa roheline, puguala kreemjas, alapool must. ♀ tume „pardipruun”, tihedate mustpruunide vöötidega. Lennupilt vt. 7. tahvel, 16.

Kohmakas part, raskepärase lennuga. Ujub ja sukeldub hästi. Seltsinguline. Hääli ♂ vali „au au”, ♀ kare „korr”. Merel ja meresaartel, peamiselt Lääne-Saaremaal. Kogu aasta.

Hakk, *Somateria mollissima*
Обыкновенная гага

2. Peaaegu rongas suurune. Sulestikuvärvus (ka alapool) must või tumepruun, valget värvust esineb väga kitsapiirselt või puudub täiesti.

Jässaka kehaehitusega. Kaunis kitsas valge tiivaküüsus, silma taga väike valge laik. ♂ must, ruuge nokaga, ♀ tumepruun. Jalad ruuged kuni punased. Lennupilt vt. 7. tahvel, 14.

Lendab madalal vee kohal rasquete tiivalöökidega, ujub ja sukeldub hästi. Mittepesisutsusajal väikesete salkadena. Hääli kare „kraa”. Peaaegu ainult merel ja meresaartel. Kogu aasta.

Tõmmuvaeras, *Oidemia fusca*
Турпан

Saledam. Sulestikus puudub valge värvus. ♂ üleni must, kõrge nokakühmuga ja ruuge nokalaiguga, ♀ tumepruun. Jalad tumedad. Lennupilt vt. 7. tahvel, 15.

Käitumine nagu tõmmuvaeral. Väga seltsinguline, rändeajal moodustab suuri parvi. Hääli kare „krr”. Peaaegu ainult merel. Kogu aasta.

Mustvaeras, *Oidemia nigra*
Синьга

3. Varesest väiksem. Nokk lühike, pea jässakas ja ümargune. Sulestikus vaheldub must, tumepruun või hallikaspruun rikkaliku valge värvusega. Rändel suurte kooshoiduvate salkadena.

Kõigis sulestikes tiivaküüsus valge, silm kollane, nokk tume ja jalad kollakad. ♂ hundsulestikus pea ja selg mustad, rohelise metalliläikega. Põsel vastu nokatüvikut ümargune valge laik. Pealtüva kattesuled valged, mustade triipudega, kogu alapool valge (6. tahvel, 6). ♀ pea tumepruun, kaela keskosa rõngasjalt valge, rind hall, ülapiil mustpruun. Lennupilt vt. 7. tahvel, 12.

Kõigis sulestikes tiivaküüsus puudub, jalad tumedad. ♂ keskmised sabasuled tugevasti pikenenud ja teravnevad. Talvel domineeriv sulestikuvärvus valge, kaelakülgedel kummalgi pool tume laik, selg ja puguala pruunid (6. tahvel, 7). Kevadel pea ja kael samuti pruunid, alapool valge. ♀ ülapiil pruun, alapool valge, kael valge- ja pruunikirju. Lennupilt vt. 7. tahvel, 13.

Väga seltsinguline. Lendab kiiresti, heliseva tiivavihinaga, ujub ja sukeldub hästi. Tavaline hääl kare „krra”. Merel ja sisevetel. Kogu aasta.

Sõtkas, *Bucephala clangula*
Гоголь

4. Varesest natuke väiksem. ♂ hundsulestikus pea, kael ja ülapool kas mustad või pea ja kael punapruunid, ülapool helehall. ♀ üleni tumepruun. Nokk hall, jalad tumedad.

Kõigis sulestikes tiivaküüsus valge, silm kollane (kollakas). ♂ hundsulestikus pea, kael, rind ja ülapool mustad, kõhualune valge. Peas lühike tutt (6. tahvel, 8). ♀ põhiliselt tumepruun. Lennupilt vt. 7. tahvel, 10.

Lend raskepärane. Ujub ja sukeldub hästi. Seltsinguline, liitub meelsasti teiste sukelpartidega. Hääl ♂ kare „krkrkrkr”, ♀ prääksuv „rrhää rrhää”. Merelahtedel ja sisevetel. Aprillist novembrini.

Tuttvart, *Nyroca fuligula*
Хохлатая чернеть

5. Peaagu varesse suurune. Kõigis sulestikes tiivaküüsus valge, silm kollane. Nokk ja jalad tumedad. ♂ hundsulestikus pea, kael ja rind mustad, pea roheline metalliläikega. Selg helehall, kõhualune valge. ♀ tumepruun, valge kõhualusega, ümber nokatüviku lai valge rõngas ja kõrvaalal ümargune valge laik. Lennupilt vt. 7. tahvel, 11.

Käitumiselt nagu punapea- ja tuttvart, rändel enamasti salkadena. Hääl kare „karr”. Merel ja suuremail sisevetel. Kogu aasta.

Merivart, *Nyroca marila*
Морская чернеть

6. Varesest tunduvalt väiksem. Valge tiivaküüsus. Eeskõht ja sabaalune valged. Ad. valge silm. Nokk ja jalad hallid. ♂ hundsulestikus pea, kael ja rind sügavalt kastanpruunid, ♀ rohkem tumepruunid.

Üksikult või mõnekaupa. Hääl kare „kõrr kõrr”. Sisevetel. Haruldane suvilind.

Valgesilm-vart, *Nyroca nyroca*
Белоглазый нырок

Käitumine nagu sotkal, kuid lend hääletu. ♂ hääl kõlav meloodiline „aa au-li, aa au-li”, eriti kevadel. Merel ja sisevetel. Kogu aasta.

Aul, *Clangula hyemalis*
Морянка

Kõigis sulestikes tiivaküüsus hall. ♂ hundsulestikus pea ja kael punapruunid, rind must, ülapool helehall, alapool valjas. Silm punane (6. tahvel, 9). ♀ tumepruun hallika varjundiga. Silm pruun. Lennupilt vt. 7. tahvel, 9.

Käitumine nagu tuttvardil. Sulgimisajal ♂ ♂ suurte kooshoiduvate salkadena. Hääl ♂ heledalt piiksuv „vujii-vujii...”, ♀ prääksuv „räärräärr”. Merelahtedel ja sisevetel. Aprillist oktoobrini.

Punapea-vart, *Nyroca ferina*
Красноголовый нырок

E. KOSKLATE MÄÄRAMISTABEL

1. Vähemalt varese suurune. Valge tiivaküüdu. Nokk ja jalad punased. ♂ hundsulestikus pea ja kaela ülaosa mustrohelist, ülapiool suurte partiidena musta-valgelaiguline. ♀ pea ja kael punapruunid, ülapiool hall.

Varesest suurem. ♂ hundsulestikus pea ja kaela ülaosa mustrohelist, ilma tutita. Alapiool lõheroosa. ♀ ja ♂ puhkesulestikus pea ja kaela ülaosa roostepruunid, ülapiool tuhkhall. Lennupilt vt. 7. tahvel, 17.

Pidev lend kiirete tiivalöökidega. Ujub ja sukeldub hästi. Seltsinguline. Häälekare „krro krro”. Merel ja sisevetel. Kogu aasta.

Jääkoskel, *Mergus merganser*

Большой крохаль

Varese suurune. ♂ hundsulestikus pea ja kaela ülaosa mustroheline, kuklal kaheharuline tutt. Valge kaelus. Rind pruun, kehaküljed hallid, kõhualune valge. ♀ ja ♂ puhkesulestikus pea ja kogu kael punapruunid, kuklal kaheharuline tutt, ülapiool pruunikashall. Lennupilt vt. 7. tahvel, 18.

Käitumine nagu jääkosklal. Häälekare „körr”. Mere ääres ja harva sisevetel. Kogu aasta.

Rohukoskel, *Mergus serrator*

Длинноносый крохаль

2. Umbes haki suurune. Valge tiivaküüdu. ♂ hundsulestikus domineerivalt valge, ülapiool mõningate mustade sulepartiidega. ♀ ja ♂ puhkesulestikus lagipea punapruun, kurgualune valge, ülapiool valdavalt tumehall, kõhualune valge. Lennupilt vt. 7. tahvel, 19.

Lend kiire. Ujub ja sukeldub hästi. Enamasti väikeste salkadena, tihti koos sukelpartidega. Häälekare „krr”. Merel ja sisevetel. Aprillist novembrini.

Väikekoskel, *Mergus albellus*

Луток

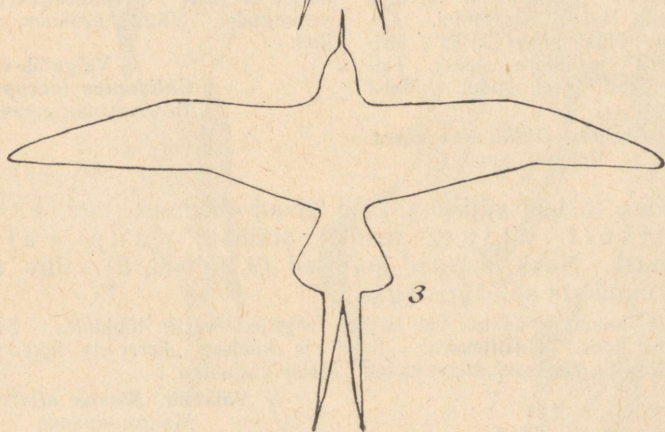
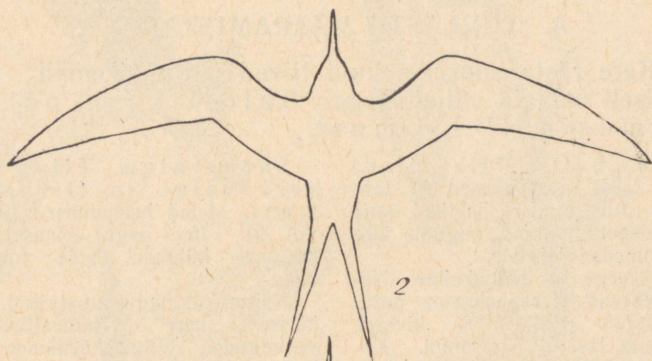
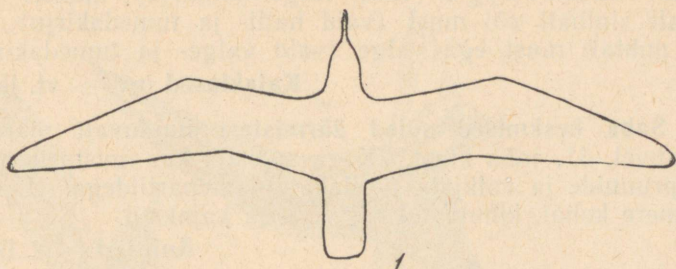
2. rühm: KAJAKALISE TÕÜP

1. Saba harkis lõikega (8. tahvel, 2), valge või hall. Tiivad kerega võrreldes väga pikad, kitsad ja teravad. Lendavad vee kohal, aegajalt pindmiselt vette tõukudes.

Tiirlased — vt. lk. 34

2. Saba sirge lõikega (8. tahvel, 1), üleni valge. Lumi-valge keresulestiku juures esinevad järgmised kolm karakterset värvusekombinatsiooni: 1) pea valge ja mantel must, 2) pea valge ja mantel sinihall, 3) pea must või tumepruun ja mantel sinihall. Tiivad küll saledad, kuid kerega võrreldes mitte eriti kitsad. Lendavad mitmesuguses kõrguses, järsult vette ei tõuku.

Kajakalased ad. — vt. lk. 36

8. tahvel. 1 — kajaka lennusiluett, 2 — tiiru lennusiluett,
3 — änni lennusiluett.

3. Saba sirge lõikega, valge-hallikirju või valge, alati musta või mustpruuni tipuvöödiga. Keresulestik pole üleni lumivalge (vaid valge-hallikirju), mantel pole puhtalt sinihall või must (vaid halli- ja tumedakirju), pea pole puhtalt must ega valge (vaid valge- ja tumedakirju).

Kajaklased juv. — vt. lk. 41

4. Saba keskmised suled äärmistest tunduvalt pikemad (8. tahvel, 3), saba must. Kogu sulestik kas mustpruun või mustpruunide ja valkjate (kollakate) sulepartiidega. Lendavad mere kohal, kihutavad sageli taga kajakaid.

Änlased — vt. lk. 42

A. TIIRLASTE MÄÄRAMISTABEL

1. Kere rästa suurune, kuid tiivad palju pikemad. Saba suhteliselt madala väljalõikega. Sulestik (ad.) põhiliselt musthall või must.

Saba hall. Tiib üleni hall. Jalad mustpunased (9. tahvel, 1). Juv. ülalpool hallikas, laup valge, alalpool valkjas, puguala külgedel tumedad laigud.

Lend kerge ja käänakuline. Nopib roolavatelt rappelelennul putukaid. Istub postidel ja kivil. Veepinnale laskub harvemini. Koloniaalne. Häälikilav „kljää“, kirisev „kirrä“ ja lühike „tlik“. Taimestikurikkail veekogudel. Maist augustini.

Mustviires, *Chlidonias nigra*

Черная крачка

Saba valge. Tiiva eeserv valge ja tiivaalune must. Jalad helepunased (9. tahvel, 2). Juv. nagu eelmisel, kuid puguala külgedel pole tumedaid laike.

Käitumine nagu mustviirel. Häälikärisev „kerr“. Taimestikurikkail veekogudel. Väga haruldane suvilind.

Valgetiib-viires

Chlidonias leucoptera

Белокрылая крачка

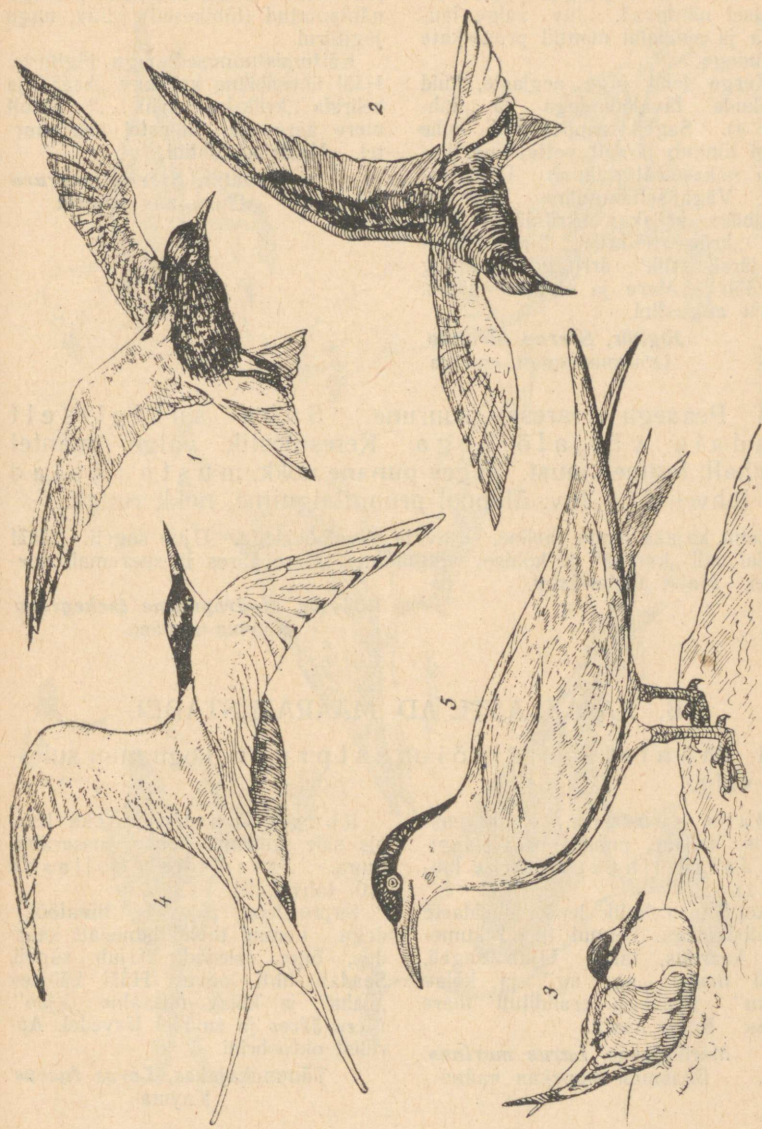
2. Kere rästast väiksem, kuid tiivad pikemad. Sulestik põhiliselt valge, mantel sinihall, laup valge, kiird must. Nokk ja jalad kollased (9. tahvel, 3). Juv. ülalpool pruunikate suleääristega.

Lendab kaunis madalal vee kohal, aegajalt vette tõukudes. Sageli mitmekesi koos. Hääliksused: „tleet“ ja kädisev „kerr-ete kerr-ete“. Mere ääres ja väikestel meresartel. Maist augustini.

Väiketiir, *Sterna albifrons*

Малая крачка

3. Kere hakist väiksem, kuid tiivad pikad ja kitsad. Saba sügava väljalõikega. Valdav sulestikuvärvus valge ja ad. kogu lagipea üleni must. Helepunased jalad.

9. tahvel. 1 — mustviires *Chlidonias nigra*, 2 — valgetiib-viires *Chlidonias leucoptera*, 3 — väiketiir *Sterna albigrons*, 4 — jõgitiir *Sterna hirundo*, 5 — röövtiir *Hydroprogne ishegrava*.

Keresulestik valge, mantel hehall, lagipea must. Nokk punane, musta tipuga. Jalad istumisel nähtavad. Juv. valge laubaga ja sinihallil mantlil pruunikate laikudega.

Kerge lend õige aeglaste, kuid järskude tiivalöökidega (9. tahvel, 4). Sageli rappelennul, mille järgi tõukub järsult vette, kust kalaga nokas välja ilmub. Ujub sageli. Väga seltsinguline. Hääel kahesilbiline kriiskav „krii-ää“, kriikusuv „kriie-kriie-kriie...“-rida, lühike järsk „tlik“, ärritatult kräunuv „krrääh“. Mere ja sisevete ääres. Maist augustini.

Jõgitiir, *Sterna hirundo*
Обыкновенная крачка

4. Peaaegu varese suurune. Saba suhteliselt madal väljalõikega. Keresulestik valge, mantel sinihall, lagipea must. Tugev punane nokk, mustad jalad (9. tahvel, 5). Juv. ülapiool pruunilaiguline, nokk ruuge.

Lend kajaka lennu taoline, sujuvate tiivalöökidega. Ujub sageli. Hääel madal vali „kvrää“ ja kõhisev vingumine. Mere ääres ja suuremail sisevetel. Maist septembrini.

Röövtiir, *Hydroprogne tschegrava*
Крачка-чеграва

B. KAJAKLASTE AD. MÄÄRAMISTABEL

1. Mantel must või mustpruun, kogu muu sulestik valge.

Hane suurune. Nokk masiivne, kollane, punase nasaralaiguga. Jalad lihakarva (10. tahvel, 1).

Aeglane rahulik lend, pikaldaste tiivalöökidega. Lennul tiivad kumeralt kaardus, laiad. Ujub sageli. Hääel madal „ag, ag“ ja kõlav „kjau“. Peaaegu eranditult mere ääres. Kogu aasta.

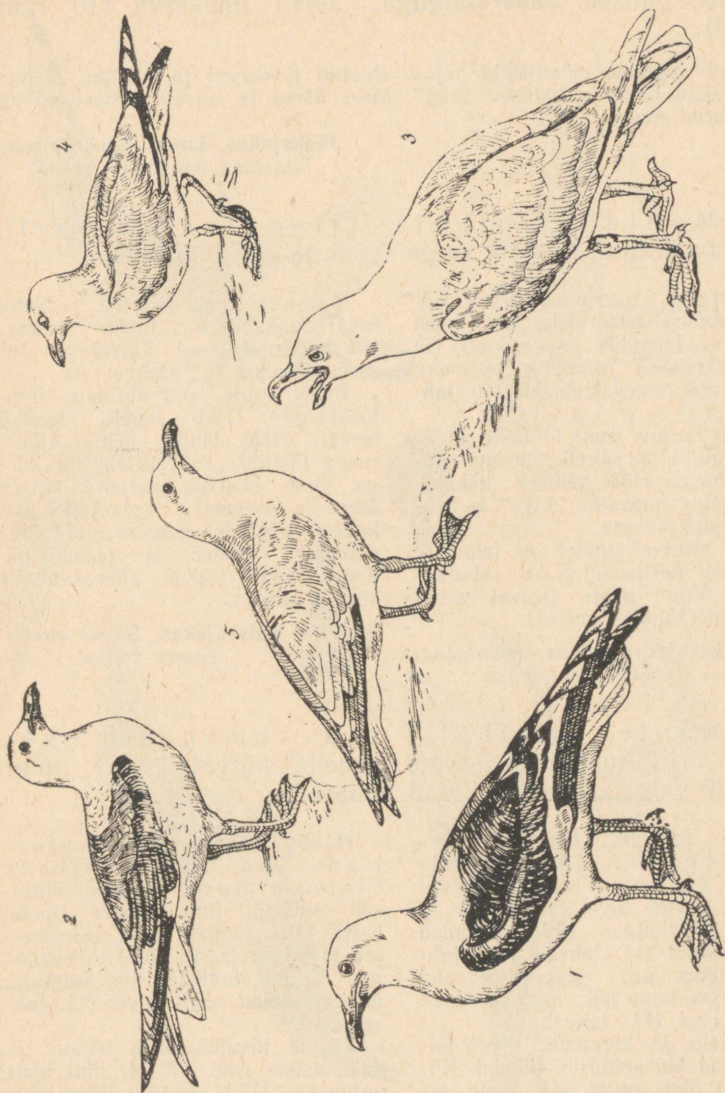
Merikajakas, *Larus marinus*
Большая морская чайка

Ronga suurune. Nokk kurnis sale, kollane, punase nasaralaiguga. Jalad helekollased (10. tahvel, 2).

Sujuv lend, pidevate tiivalöökidega. Lennul tiivad lamedalt kaardus, õige saledad. Ujub sageli. Saadab tihti laevu. Hääel kõhisev „haha“ ja kõlav nasaalne „kjau“. Mere ääres ja suurtel järvedel. Aprillist oktoobrini.

Tõmmukajakas, *Larus fuscus*
Клуша

2. Peaaegu hane suurune. Mantel väga heledalt valkjas hall, kogu muu sulestik lumivalge. Kõik hoo-

10. tahvel. Kajakad ad. suvisulestikus. 1 — merikajakas *Larus marinus*, 2 — tõmmukajakas *Larus fuscus*,
 3 — jääkajakas *Larus hyperboreus*, 4 — kalajakakas *Larus canus*, 5 — hõbekajakas *Larus argentatus*.

suled täiesti valged, ilma musta tiputa. Talvsulestikus pea ja kael nõrgalt tumedatriibulised. Nokk kollane, punase nasaralaiguga. Jalad lihakarva (10. tahvel, 3).

Lend aeglane, rahulik ja sujuv. Peatub jäaserval ja kividel. Ujub. Hääl „kau kau” ja kahisev „hag”. Mere ääres ja talvel lahtisel merel. Oktoobrist maini.

Jääkajakas, *Larus hyperboreus*
Большая полярная чайка

3. Mantel sinihall, tiivaotsad kitsalt mustad, muu sulestik valge. Nokk ja jalad kollased.

Ronga suurune. Nokk kollane, punase nasaralaiguga. Jalad lihakarva (alamliik *argentatus*) või kahkjaskollased (alamliik *omissus*). Talvel pea tumedatriibuline (10. tahvel, 5).

Pidev sujuv lend, ühtlaste tiivalöökidega. Ujub sageli. Üksikud saadavad laevu. Hääl kahisev „hähäh”, väga kõlav nasaalne „kjau” ja helirida „kjaukjaukjau...”. Mere ääres, suurtel siseveekogudel ja (alamliik *omissus*) pesitsusajal ka rabalau-gastel. Kogu aasta (talvel vähearvuliselt lahtisel merel).

Hõbekajakas, *Larus argentatus*
Серебристая чайка

4. Mantel sinihall, pea tumepruun või must (talvsulestikus valge, sulestik valge. Nokk ja jalad punased.

Haki suurune. Hundsulestikus pea kohvipruun. Tiibade alapool hele, ülalpool sinihall, valge tiiva eesservaga ja musta tiivatipuga. Nokk ja jalad tumepunased (11. tahvel, 1). Puhkesulestikus pea valge, kõrvaalal poolkuujas tume laik, nokk ja jalad helepunased (11. tahvel, 2).

Kergem ja kiiremate tiivalööki-dega lend kui eelmistel liikidel. Kütib tihti õhus putukaid. Ujub sageli. Väga seltsinguline. Pesitseb kolooniatena. Häälitsused: kriiskav „khrää”, lühike „kāk, kākāk” ja teisi. Mere ääres ja sisevetel. Sa-

Varese suurune. Nokk määrdunudkollane. Jalad rohekas-või hallikaskollased. Talvel pea tumedatriibuline (10. tahvel, 4).

Pidev sujuv lend ühtlaste tiivalöökidega. Ujub sageli. Saadab laevu. Hääl lühike hele „kjäk”, reana lükitud „kjäkjäkjäk” ja kõrge kilav „kaijak, kaijak”. Mere ääres ja sisevetel. Sügisrändel salkadena põldudel, pesitsusajal toiduotsingul niitudel ja põllukünnil. Kogu aasta (talvel vähearvuliselt lahtisel merel).

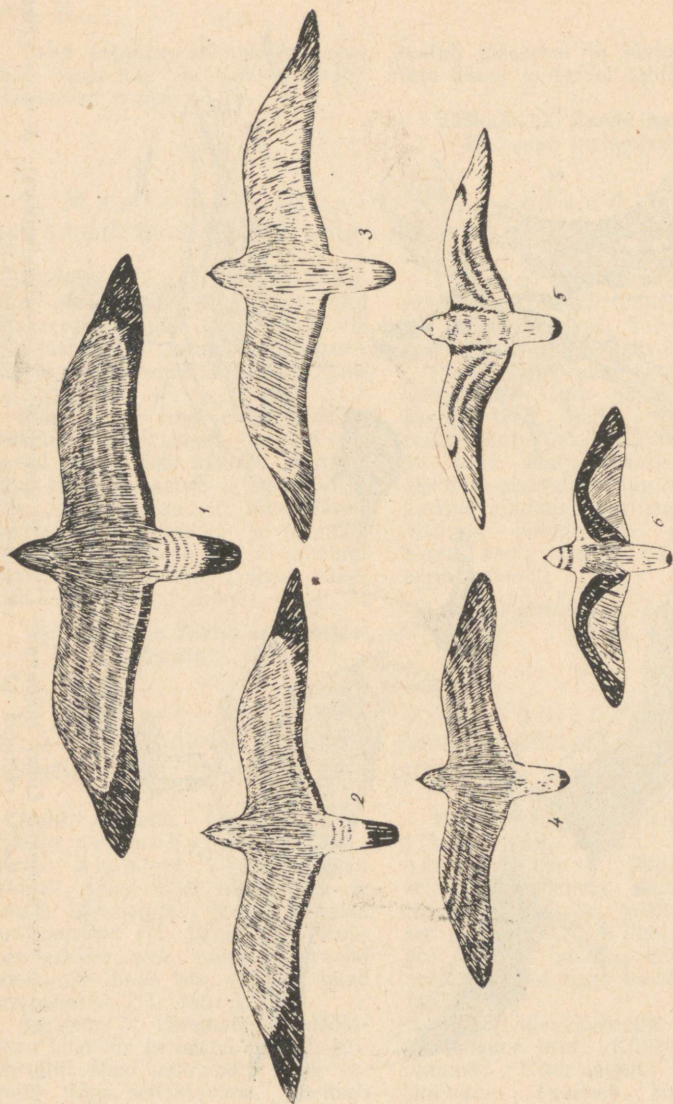
Kalakajakas, *Larus canus*
Сизая чайка

Hakist väiksem. Hundsulestikus pea must. Tiibade alapool must, ülalpool ühtlaselt sinihall, ilma musta tiputa. Nokk mustpunane, jalad helepunased (11. tahvel, 3). Puhkesulestikus pea valge, tumeda kõrvalaiguga, nokk ja jalad nagu suvel (11. tahvel, 4).

Kürete tiivalöökidega kõikuv ja käänakuline lend. Kütib tihti õhus putukaid. Ujub sageli. Väga seltsinguline. Pesitseb kolooniatena. Häälitsused: mahe „tlet, tlet”, kilav „kiiäk” ja „kljää”, pikaldane mänguhäälitsus „kljää-kä kljää-

11. tahvel. 1—2 — naerukajakas *Larus ridibundus* (1 — suvisulestikus, 2 — talvsulestikus), 3—4 — väikekajakas *Larus minutus* (3 — suvisulestikus, 4 — talvsulestikus).

12. tahvel. Kajakate juv. lennupildid pealtvaates. 1 — merikajakas *Larus marinus*, 2 — tõmmukajakas *Larus fuscus*, 3 — hõbekajakas *Larus argentatus*, 4 — kalakajakas *Larus canus*, 5 — naerukajakas *Larus ridibundus*, 6 — väikekajakas *Larus minutus*.

geli salkadena põldudel. Märtsist oktoobrini. Üksikud talvel lahtise mere ääres.

Naerukajakas, *Larus ridibundus*
Обыкновенная чайка

kä...". Peamiselt sisevetel. Suuremate haudeasundite naabruses tuleb põldudele. Maist augustini, harva hiljemini. Ei talvitu.

Väikekajakas, *Larus minutus*
Малая чайка

C. KAJAKLASTE JUV. MÄÄRAMISTABEL

1. Peaaegu hane suurune. Aeglane, pikaldaste tiivalöökidega lend.

Nokk väga massiivne, mustjas, tiivad laiad, kumeralt kaardus (nagu haigrul). Suured hoosuled mustpruunid. Sabatipp mustaga ja pruunikashalliga marmoreeritud (12. tahvel, 1).

Hääl lühike „ag” ja vinguv „giia”. Merel ja mere ääres. Kogu aasta.

Merikajakas, *Larus marinus*
Большая морская чайка

Nokk tume, pole silmapaistvalt kogukas. Tiivad pole eriti laiad ega ümaralt kaardus. Suured hoosuled valkjashallid. Sabatipp pruunikashall, muust sabast veidi tumedam.

Hääl kahisev „hag” ja vilistav vingumine. Merel. Oktoobrist maini.

Jääkajakas, *Larus hyperboreus*
Большая полярная чайка

2. Umbes ronga suurune. Aeglane, kuid sujuv ja pidevate tiivalöökidega lend.

Nokk mustjas. Suured hoosuled ja sabatipp mustpruunid. Alapool: valkjal foonil tihe ähmane pruun kiri. Ülapool: valkja- ja pruunikirju. (12. tahvel, 2). Vanemas eas hakkab mantlil läbi lööma mustpruun värvus. Merel ja suurtel sisevetel. Aprillist oktoobrini.

Tõmmukajakas, *Larus fuscus*
Клуша

Nokk mustjas. Suured hoosuled ja sabatipp mustpruunid. Alapool: nagu tõmmukajakal, kuid tumedam. Ülapool: tõmmukajakast veidi heledam (12. tahvel, 3). Vanemas eas hakkab mantlil läbi lööma sinihall värvus. Merel ja sisevetel. Kogu aasta.

Hõbekajakas, *Larus argentatus*
Серебристая чайка

Praktiliselt on esimeses noorussulestikus tõmmukajakat esimeses noorussulestikus hõbekajakast looduses peaaegu võimatu eraldada.

3. Haki kuni varese suurune. Pidevate sujuvate tiivalöökidega, mõnikord küllalt kiire lend.

Umbes varese suurune. Ülapool valkja ja pruunikashalli segune. Alapool peaaegu valge. Tiiva eesserv ei ole valge. Mustpruun sabatipp (12. tahvel, 4).

Hääl kõhisev virin „bjüüi bjüüi”. Mere ääres ja sisevetel. Kogu aasta.

Kalakajakas, *Larus canus*
Сизая чайка

Umbes haki suurune. Ülapool sinihalli ja pruuni segune. Alapool peaaegu valge. Tiiva eesserv valge. Mustpruun sabatipp (12. tahvel, 5).

Hääl kõhisev vingumine. Mere ääres ja sisevetel. Märtsist oktoobrini.

Naerukajakas, *Larus ridibundus*
Обыкновенная чайка

4. Hakist väiksem. Selg mustpruun, laiade heledate suleääristega, alapool peaaegu valge. Lennus tiiva hallil ülapoolel seljast tiivatipuni lai mustjas poolkaar (12. tahvel, 6).

Tõttavate tiivalöökidega käänakuline lend. Peamiselt sisevetel. Maist augustini.

Väikekajakas, *Larus minutus*
Малая чайка

D. ÄNLASTE MÄÄRAMISTABEL

1. Varese suurune. Keskmised pikenenud tüürsuled laiad ja keerdus (13. tahvel, 1a). Sulestik kas üleni mustpruun või valdavalt mustpruuni sulestiku juures kael kollakasvalge ja alapool valge või valgekirju (13. tahvel, 1).

Lend rahulik, sageli liikumatuil tiivul. Jälitab kajakaid. Hää l vinguv „üijää”. Mere ääres ja ulgumerel. Kevadel ja sügisel.

Laisaba-änn, *Stercorarius pomarinus*
Средний поморник

2. Haki suurune. Keskmised pikenenud tüürsuled pikalt teravnevad (13. tahvel, 2a ja 3a).

Sulestik kas üleni mustpruun või kael kollakas ja alapool valgesegune. Keskmised tüürsuled kitsad ja teravad (13. tahvel, 2a). Lennupilt vt. 13. tahvel, 2.

Lend kaunis kiire ja käänakuline. Jälitab kajakaid. Hää l hele „jäu” ja „jiaa”. Mere ääres ja ulgumerel. Maist oktoobrini.

Söödikänn
Stercorarius parasiticus
Короткохвостый поморник

Sulestik mustpruun, kollaka kaelaga ja valkja rinnaga. Keskmised tüürsuled teravad, äärmistest poole pikemad (13. tahvel, 3a). Lennupilt vt. 13. tahvel, 3.

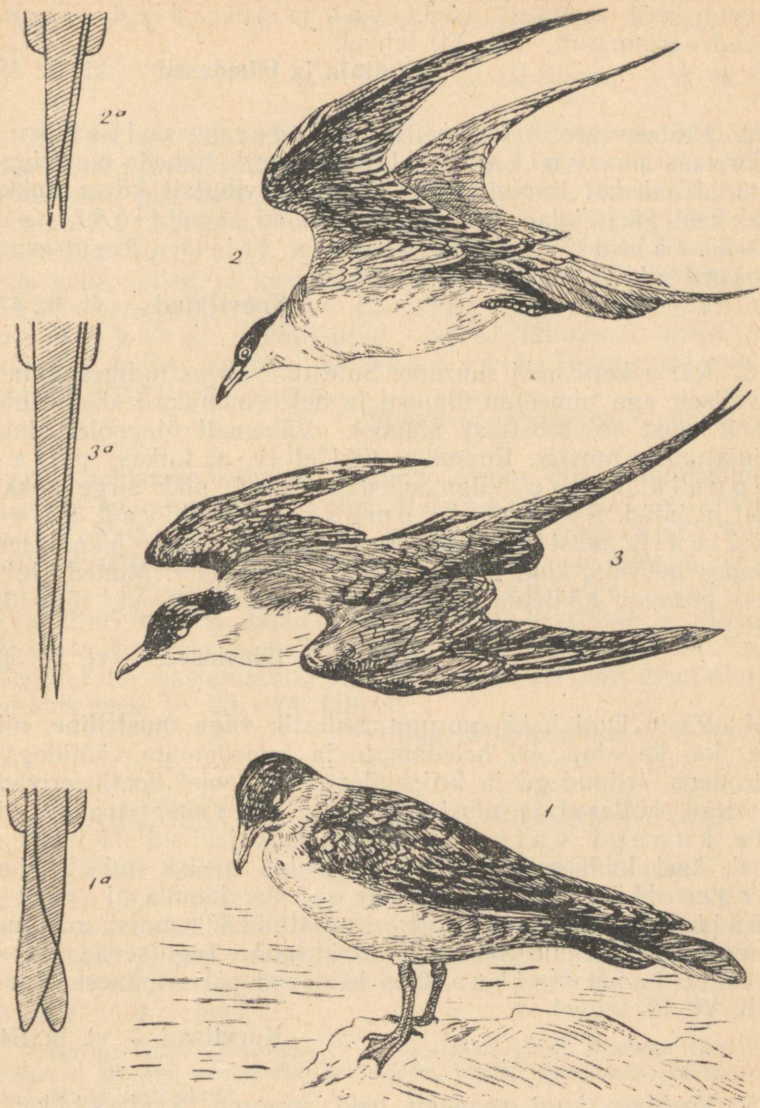
Lend kerge ja käänakuline. Jälitab kajakaid. Hää l hele „üija”. Mere ääres ja ulgumerel. Kevadel ja sügisel.

Pikksaba-änn
Stercorarius longicaudus
Длиннохвостый поморник

Ännide määramine väljas tekitab raskusi. Sabasulgede kuju on võimalik kindlaks määrata vaid lähedalt. Käitumine on kõigil ühesugune. Noorlindude keskmised sabasuled on kõigil lühikesed ja nende liiki väljas kindlalt eristada pole võimalik.

3. rühm: KURVITSALISE TÜÜP

1. Rästa kuni haki suurune. Domineeriv sulestikuvärvus **must-valge**, mis jaotub kehal suurte kontrastsete partiidena. Võrdlemisi jässakad: kael ja

13. tahvel. Ännid, hele värvusefaas. 1 — laisaba-änn *Stercorarius pomarinus*, 2 — söödikänn *Stercorarius parasiticus*, 3 — pikksaba-änn *Stercorarius longicaudus*. Vasemal serval vastavate liikide sabad.

jalad kaunis lühikesed. Hääliitsused heledad, venitatud või järsud, kuid mitte flöötivad vilehääled. Tegutsevad varjamatult. Vt. 14. tahvel.

Kiivitaja ja lähedased — vt. lk. 45

2. Umbes varese suurune. Domineeriv sulestikuvärvus pruunikashall, miniatuurse tumeda mustriga. Suured saledad linnud: **pikk, allapoole vibujalt kõver nokk**, pikk kael, pikad jalad. Hääliitsused heledad, sageli flöötivad vilehääled ja pikk vilistav triller. Tegutsevad varjamatult. Vt. 15. tahvel.

Koovitajad — vt. lk. 47

3. Rästa kuni haki suurune. Sulestikuvärvus mitmesugune, tavaliselt aga tumedam ülapool ja hele (mõnikord siiski ühtlaselt must või roostjas) alapool. Vähemalt ülapoolel alati miniatuurne muster. Enamikul liikidel (v. a. tutkas) pärani-puuala valge. Väga saledad linnud: **pikk sirge nokk**, kael ja jalad. Paljudele omased flöötivad vilehääled ja neist kombineeritud üles-alla liikuv pikaldases tempos helirida, kuid mitte kiire triller. Mõned (tutkas) peaaegu hääletud. Tegutsevad varjamatult. Vt. 16.—18. tahvel.

Tildrid ja lähedased — vt. lk. 50

4. Rästa kuni haki suurune. **Sulestik väga muustriline**, nii üla- kui ka alapoolel heledamate ja tumedamate vöötidega, viirudega, triipudega ja kriipsudega. Ülapiiril domineerivad roostjad, kollased ja mustad toonid. Pärani-puuala ei ole kunagi valge. Keha jässakas: jalad lühikesed, kael lühikesevõitu, kuid seejuures nokk pikk ja sirge. Hääliitsustes ei esine kunagi vilehääli, vaid üleslennul kuuldu venitatud kääksumist, mängulennul aga tumedaid ebamusikaalseid toone. Tegutsevad varjamatult taimestikust, üles lendavad päris inimese lähedalt. Vt. 19. tahvel.

Kurvitsad — vt. lk. 54

5. Varblase kuni peaaegu haki suurune. Sulestikuvärvus võrdlemisi kontrastne: ülapiiril kas ühevärvuline või muustriline, alapool peamiselt kas must või valge või mõlema värvuse kombinatsioonid. Keha võrdlemisi jässakas: jalad ja kael lühikesevõitu, nokk lühike,

otsast kooniline. Enamik häälightsi mahedalt flöötivad viled. Tegutsevad varjamatult. Vt. 20. tahvel.

Tüllid ja lähedased — vt. lk. 56

6. Varblase kuni rästa suurune. Sulestikuvärvus ülapool peamiselt pruunikashall (peene mustriga), alapoolel kas valge (seejuures pugualal tumedama valendusega), must või punapruun. Pärani puuala ei ole või on ainult külgseltselt valge (v. a. kõvernokk-risla). Võrdlemisi jassakas keha: jalad ja kael lüheldasevõitu, nokk keskmise pikkusega, peenike ja sirge või veidi allapoole kõver. Häälightsed tasased lühikesed silbid või kuristav triller, mitte kunagi vile. Tegutsevad varjamatult. Vt. 21.—24. tahvel.

Rislad ja lähedased — vt. lk. 58

7. Varblasest suurem. Ülapool pruun või pruunikashall, alapool suuremalt osalt valge. Pärani puualal puudub valge värvus või on ainult servmiselt. Keha küllaldaselt sale, millist muljet suurendab sale kael ja peenike, sirge või nõrgalt ülespoole kaardus (hallkibü) nokk. Jalad lühikesed kuni keskmise pikkusega. Hääll peenelt vilistav või lühisilbiline. Tegutsevad varjamatult, kas vee ääres või (veetallaja) ujudes vees. Vt. 23.—24. tahvel.

Vihitaja ja lähedased — vt. lk. 63

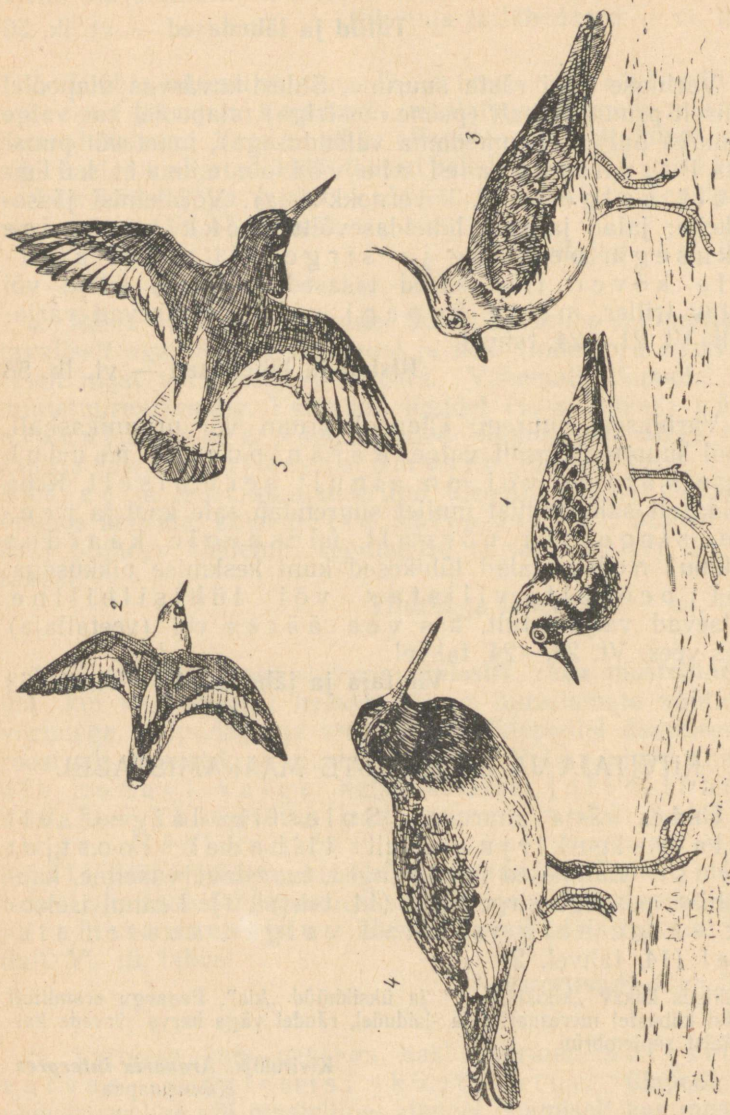
A. KIIVITAJA JA LÄHEDASTE MÄÄRAMISTABEL

1. Umbes rästa suurune. Sulestik laiguliselt musta-valgekirju, ainult tiibadel roostjat värvust. Lühikesed jalad ruuged, tumedavärvuseline, kurnis lühike, peaaegu sirge nokk (14. tahvel, 1). Lennul iseloomulik valge selg ja laiad valged kaared tiibadel (14. tahvel, 2).

Häälightsus lõikav „kikikikik...” ja üksikhüüd „kia”. Peaaegu eranditult väikestel klüstel meresaartel ja -laidudel, rändel väga harva järvede kaldail. Maist septembrini.

Kivirullija, *Arenaria interpres*
Камнешарка

2. Haki suurune. Kuklal pikk suletutt. Pea küljed ja alapool valged, puguala ja ülapool must, selg roheline

14. tahvel. Kiivitaja ja lähedased. 1-2 — kivirollija *Arenaria interpres*, 3 — kiivitaja *Vanellus vanellus*, 4-5 — meriski *Haematopus ostralegus*.

metalliläikega. Saba must, tüvikuosas valge ja pruunruuge. Nokk lühike, koonilise tipuga, tumedavärvuseline (14. tahvel, 3).

Kõnnib nobedal sammul, aegajalt eeskehaga alla noogutades. Kevadel (aprill, mai) sageli rinnuli maas pesalohku voolimas, kusjuures vibutab kehaga rütmiliselt üles-alla. Lend kiire ja käänakuline, mängul ühelt küljelt teisele viskuv, kusjuures tiivad tekitavad „vupvupvup...“ taolise õhuvihina. Tavaline hääliitsus hele „kiivit“, mänguhüüd 3-silbiline „kii-e-viit“, ärevushüüd kilav „kiivje“. Avamaastikul: niidud, sood, luhad, põllud. Märtsist septembrini.

Kiivitaja, *Vanellus vanellus*
Чибис

3. Hakist suurem. Pea, kael ja suur osa ülapoolest must, alapool ja tiiva eesserv valge (14. tahvel, 4). Lennupildis tagaselg, saba tüvikuosa ja lai riba üle tiibade valged, mujalt must (14. tahvel, 5). Kaunis pikk nokk ja jalad helepunased. Juv. ülapiool pruunide suleääristega ja nokk pruun.

Tegutseb vee ääres või vee lähedal. Lend sirgjooneline, kiirete pidevate tiivalöökidega. Hääli: üksikhüüd löikav „tlik“, mänguhääliitsus rittalükitud „tliktliktlik...“, teised hääliitsused kõlav „tlii“ ja tasane „kvit“. Peaaegu eranditult mererannikul. Aprillist septembrini.

Meriski, *Haematopus ostralegus*
Кулик-сорока

B. KOOVITAJATE MÄÄRAMISTABEL

Nokk pikk ja allapoole vibujalt kõver. Pikad jalad.

Varese suurune. Ülapool pruunikashall, valge pارانipualaga. Lagipea ühevärvuseline (15. tahvel, 1). Vähemalt kaenlasulestik täiesti valge (15. tahvel, 2).

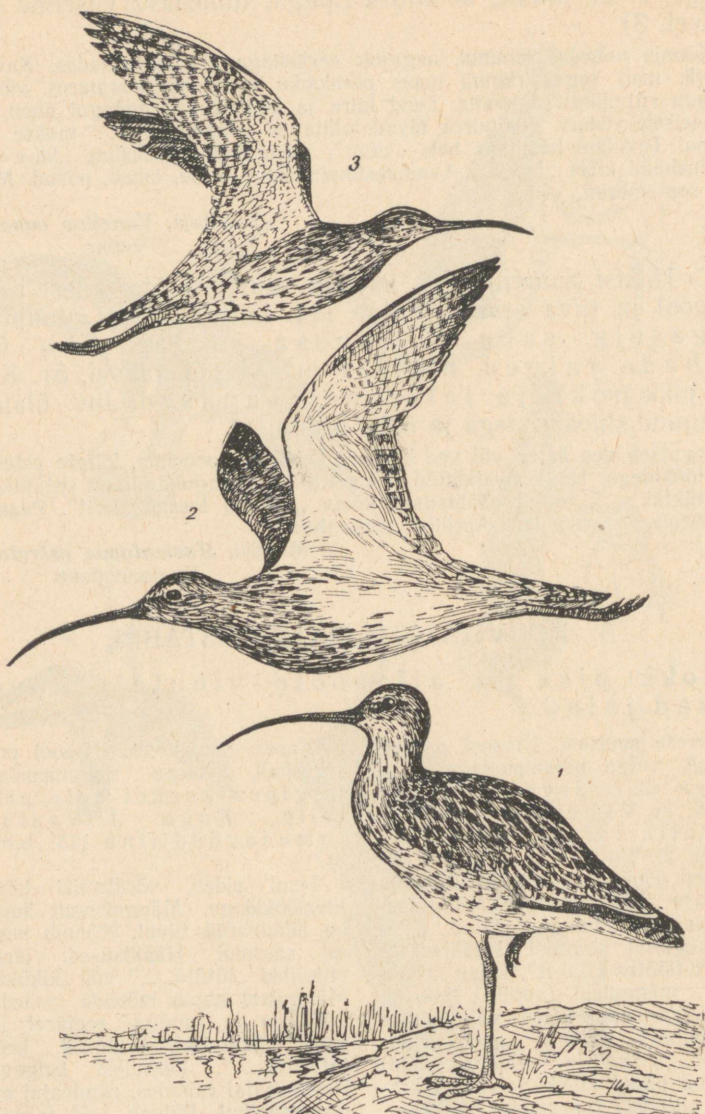
Lend jõuline, kaunis aeglase ja pidevate tiivalöökidega. Mängulennul liugleb liikumatuil tiivul. Kõnnib aeglasel sammul. Hääliitsused: valjult flöötiv „tljõ-it“, kõlav „tljoo-tljoo“, mängulaul (aprillist juunini, lennul, harvemini maas) väga puhas vilehääline triller „grüüi-grüüi-grüüi...“, sellele eelnevalt tihti üksikud pikad viled. Soodes, luhtadel, niitudel, harvemini rabades, ajuti põldudel, rändeajal ka mererannikul. Aprillist septembrini.

Suurkoovitaja, *Numerius arquata*
Большой кроншнеп

Varesest väiksem. Ülapool pruunikashall, valge pارانipualaga. Lagipea keskel hele pikitriip. Kogu tiivaalune tumedavöödilise (15. tahvel, 3).

Lend pidev, võrdlemisi kiirete tiivalöökidega. Mängulennul liugleb ka liikumatuil tiivul. Kõnnib aeglasel sammul. Hääliitsused: järsud vilesilbid „tütütü...“ või „kikükik“. Mängulaul algab mõnede mahedate viledega ja muutub seejärel järsuks kilkamiseks: „hrüüi, hrüüi, tütütü...“, lõppsilbid langevad. Pesitsusajal rabades, rändeajal eriti mererannikul. Põlgab soid ja niite. Aprillist augustini, harva hiljemini.

Väikekoovitaja
Numerius phaeopus
Средний кроншнеп

15. tahvel. 1—2 — suurkoovitaja *Numenius arquata*, 3 — väikekoovitaja *Numenius phaeopus*.

16. tahvel. Vigled ja tutkas. 1—2 — mustsaba-vigle *Limosa limosa*,
 3—4 — vöotsaba-vigle *Limosa lapponica*, 5—7 — tutkas *Philomachus*
pugnax (5 — ♂ hundsulestikus, 6 — ♂ puhkesulestikus, 7 — ♀).

C. TILDRITE JA LÄHEDASTE MÄÄRAMISTABEL

1. Keha haki suurune. Nokk väga pikk, sirge või nõrgalt ülespoole kaardus, jalad väga pikad. Pärani-puala valge. Kevadel kael ja rind või kogu alapool punapruun, sügisel hallikas.

Haki suurune. Nokk täiesti sirge. Pärani-puala valge, sabatipp must. Üle tiiva lai valge vööti (16. tahvel, 1). Lennupilt vt. 16. tahvel, 2.

Lend pidev, ühtlaste, kaunis kiirete tiivalöökidega. Lennul kael ja nokk pikalt ette- ja jalad sirgelt tahapoole sirutatud. Könnib aeglaste sammudega. Toiduotsingul sageli vee ääres või madalas vees. Songib nokaga mudas. Seltsinguline. Hääliitsused: lühike vali „kviiah” ja „kvi-iiet”, mänguhüüd lennus aeglane, üles-alla liikuv hele „vidö-vidö-vidö...”. Niitudel ja randheinamaadel, rändel ka otse rannikul. Aprillist augustini.

Mustsaba-vigle, *Limosa limosa*

Большой веретенник

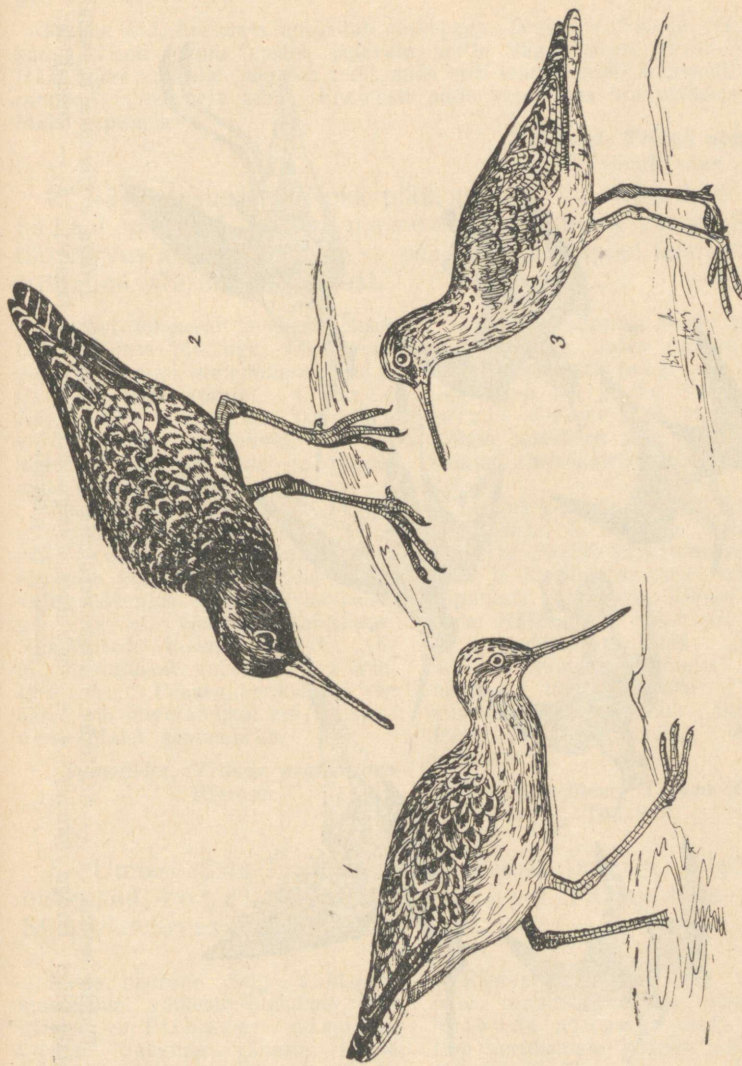
2. Vähemalt rästa suurune. Pärani-puala ei ole valge, ainult sabaküljed kitsalt valged. Tiival vaevalt märgatav valge triip. Nokk ainult pea pikkune, sirge. Jalad pikad, kollased kuni kollakashallid. ♂ ad. rästast suurem, kevadel kaelal kohevileaetava sulgkraega, mille värvus individuaalselt väga varieeruv (16. tahvel, 5). Pärast kesksuve sulgkrae puudub, sulestik ookerkollakashall, tumeda-laigulise ülapoolega (16. tahvel, 6). ♀ rästa suurune, ülapoolel ja suvel ka rinnal tumedate laikudega (16. tahvel, 7).

Pärast pesitsusaega (♂♂ ka pesitsusajal) alati salkadena, mõnikord väga suurte parvedena. Kuni juuni teise pooleni kisklevad ♂♂ niidu kõrgemal kühmudel. Lend kiire, ühtlaste tiivalöökidega. Tutkalt ei kuulu kunagi vilehääli, enamasti on ta hoopis hääletu. Pesapaigal ♀ häälitseb tasast sumbutatud „vväd”, ♂ väga harva hääletut „nhö”, rändel mõnikord heledam „hii”. Tegutseb kõige sagedamini rohus, rändeajal ka roostikus, mudapaljanditel vee ääres või madalas vees. Aprillist septembrini.

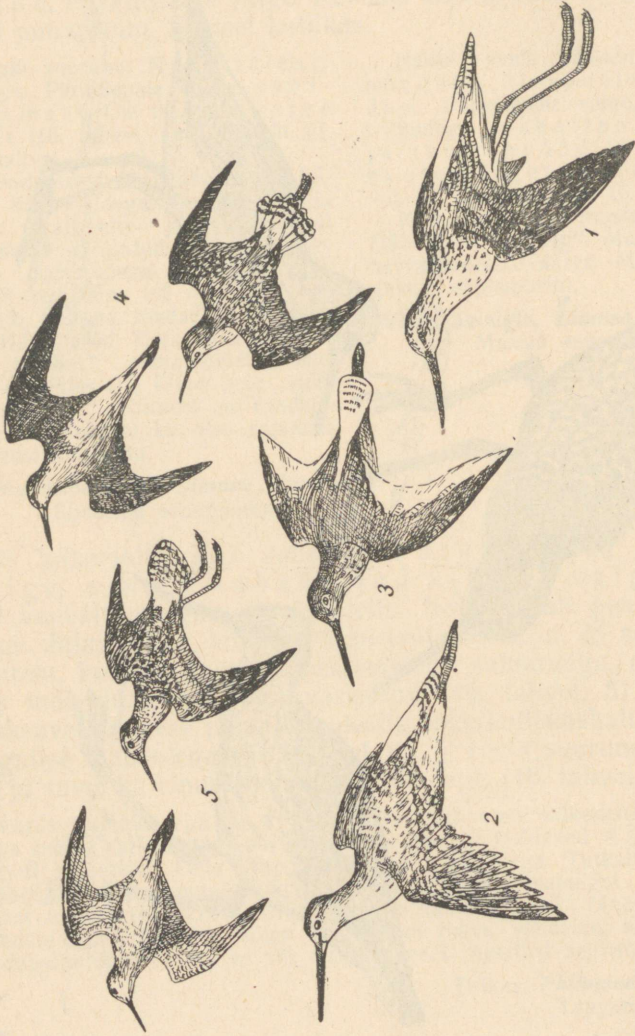
Tutkas, *Philomachus pugnax*

Турухтан

3. Hakist väiksem. Nokk peast pikem, veidi ülespoole kaardus, kael sale, jalad pikad ja rohekashalli värvusega. Tagaselg ja pärani-puala laialt valged. Sules-

17. tahvel. 1 — heletilder *Tringa nebularia*, 2 — tumetilder *Tringa erythropus* hundsulestikus, 3 — punajalg-
tilder *Tringa totanus*.

18. tahvel. Tildrid lennus. 1 — tumetilder *Tringa erythropus* puhkeslestikus, 2 — heletilder *Tringa nebularia*, 3 — metstilder *Tringa ochropus* (2 joonist), 4 — metstilder *Tringa totanus*, 5 — mudatilder *Tringa glareola* (2 joonist).

tikuvärvus üldiselt väga hele. Eesselg ja tiibade ülapiil ühevärvuselisel hallikas, alapool valge (sügisel) või rinnal tumedatriibuline (kevad) (17. tahvel, 1). Lennupilt vt. 18. tahvel, 1.

Pelglik lind. Ärevuses noogutab eeskehaga. Tegutseb üksinda või mõnekaupa. Lend kaunis madal, pidevate, mitte väga kiirete tiivalöökidega. Hääld kõlav vali vile „tliö tliö tliö”, mida eriti kuulda laseb äralennul. Mererannikul ja siseveete ääres. Enamasti päris vee ääres või madalas vees. Maist septembrini.

Heletilder, *Tringa nebularia*

Большой улит

4. Rästast suurem. Nokk pikk, peenike ja sirge, kael sale, jalad pikad ja punased. Pärani-puala valge. Sulestikuvärvus mitte väga hele — pea, kael ja alapool kas tumedatriibuline või ühtlaselt must.

Rästast tunduvalt suurem. Nokk tume, punase tüvikuga. Jalad ruuged (juv.) kuni tumepunased (ad.). Ülapiil hallikaspruun, tiibade tagaserv heleda-tumeda vöödilise (18. tahvel, 2). Ad. hundsulestikus pea, kael ja alapool must (17. tahvel, 2).

Lendab kiiresti ja hästi. Tegutseb vee ääres või madalas vees, mõnikord ujub. Ei kasuta peatumiseks kõrgemaid esemeid. Ärevuses nõksutab sügavasti eeskehaga. Rändel väikeste salkadena. Häälditsused: tasane vilistav „tji-üi”, mängulaul vahelduv „tji-ürü, tji-ürü...”. Peaaegu eranditult vee ääres, nii mererannikul kui ka sise-maal. Maist septembrini.

Tumetilder, *Tringa erythropus*

Щеголь

5. Umbes rästa suurune. Nokk peenike ja sirge, jalad kaunis pikad, rohekad või hallikad. Pärani-puala valge. Sulestikuvärvus ülapiil õige tume.

Rästa suurune. Selg ja ülapiil mustpruun, väikeste kollakate tähnidega. Tiibade alapool tume. Sabatipp väheste laiade mustade vöötidega (18. tahvel, 4).

Lend kiire ja järskude käänakutega. Istub tihti puu otsas. Ärevuses nõksutab eeskehaga. Seltsipõlg-

Rästast suurem. Nokk punane, musta tipuga. Jalad ruuged (juv.) kuni helepunased (ad.). Ülapiil hallikaspruun, tiibade tagaserv laialt valge (18. tahvel, 3). Kõigis sulestikes pea, kael ja rind valkjad, tumedatriibulised (17. tahvel, 3).

Lendab kiiresti ja hästi. Tegutseb vee lähedal ja madalas vees, kuid ei uju. Peatub rändrahnudel, postidel ja taradel. Ärevuses nõksutab sügavasti eeskehaga. Rändel salkadena. Häälditsused: kõlav vile „tlüü” ja ridadesse lükitud „tlüü-lü-lü...” mängulaul kõlavalt flöötiv aeglane „tüliu-tüliu-tüliu...”, ärevushüüd järsk „tliuk tliuk...”. Peamiselt mererannikul. Aprillist septembrini.

Punajalg-tilder, *Tringa totanus*

Травник

Rästast väiksem. Selg ja ülapiil pruun, roostjate tähnidega. Tiibade alapool hele. Sabatipp arvukamate kitsaste vöötidega (18. tahvel, 5).

Lend kiire, enam-vähem sirgjooneline. Istub võimaluse korral ka puu otsas. Ärevuses nõksutab ees-

lik. Hääliitsused: vali vilistav „tlu-
iit”, ritta lükitud „tluuit-ititit,, tluuit-
ititit...”, ärevuses järsk „tlik”.
Soistes metsades ja metsaveekogu-
de ääres. Aprillist augustini.

Metstilder, *Tringa ochropus*
Черныш

kehaga. Seltsinguline, mittepesitsus-
ajal salkadena. Hääliitsused: üles
lennates metalne järsk vile „tli-tli-
tli...”, ärevuses hele järsk „tljök
tljök”, mänguhüüd pehme, üles-alla
liikuv pikaldane vilerida „djuluiu-
djuluiu-djuluiu...” (eemalt sarna-
neb nõmmelöökese lauluga). Raba-
des, mittepesitsusajal rannikul ja
igasuguste sisevete ääres. Maist
septembrini.

Mudatilder, *Tringa glareola*
Фифи

D. KURVITSATE MÄÄRAMISTABEL

1. Umbes haki suurune. Nokk pikk ja sirge. Ülapool roostepruun, tihedalt kirjatud tumedate vöötidega ja seljal heledate juttidega. Alapool valkjas, peente tumedate viirudega. Kukul ja saba tumedamad. (19. tahvel, 1). Lennupilt vt. 19. tahvel, 2.

Tegutseb peidetult metsataimestiku varjus, kust alles läheneja eest võrdlemisi kõikuval pehmel lennul üles lendab ja puude vahel laveerib. Üleslennul hüüab lühidalt „tak” (mitte alati). Mängulend kevadõhtuti (pimeduses) metsaservadel, lagendike ja sihtide ääres, seejuures mänguhääliitsuses vaheldub piiksuv „psiip” madalalt krooksuva „kvorrr”-ga. Segaja lehtmetsades. Aprillist oktoobrini.

Metskurvits, *Scolopax rusticola*
Вальдшнеп

2. Rästast suurem. Nokk pikk ja sirge. Ülapoolel kol-
lased ja pruunid triibud ja tähnid tumedal
foonil, roostepruun värvus ei ole põhivär-
vuseks. Alapool valkjas, tumedamate vöötidega.

Kollane kiirutriip. Seljal heledad triibud. Äärmised tüürsuled roostjad. Väga pikk nokk (19. tahvel, 3). Lennupilt vt. 19. tahvel, 4.

Peitub rohus, kust läheneja eest käänakulisel sik-sak lennul üles lendab, hüüdes kääksuvat „kääts”. Mängulend kaunis kõrgel, seejuures kuulduv määgivat „mhö-mhö-mhö...-taolist vibreerivat helirida. Rohus tiksuv „tikut tikut...” ja „tik-tik-tik...”. Soodes, luhtadel, soorabades. Aprillist oktoobrini.

Tikutaja, *Capella gallinago*
Бекас

Kollane kiirutriip. Seljal heledad triibud. Äärmised tüürsuled valged. Värvuse järgi tikutajast raske eraldada. Lühema nokaga (19. tahvel, 5). Lennupilt vt. 19. tahvel, 6.

Peitub rohus, kust läheneja eest madalal sirgel lennul üles lendab, enamasti täiesti tummalt. Kevadel mängivad ♂♂ salkadena heina-
maarohus, klöbistades nokaga ja selle sekka kuulda lastes heledamaid visisevaid hääli. Pöösassoo-
del. Aprillist septembrini.

Rohukurvits, *Capella media*
Дупель

19. tahvel. 1—2 — metskurvits *Scolopax rusticola*, 3—4 — tikutaja *Capella gallinago*, 5—6 — rohukurvits *Capella media*, 7—8 — mudakurvits *Lymnocyptes minimus*.

3. Rästast väiksem. Tumedal seljal kaks heledat joont ja lagipeal kaks heledat kiirutriipu (19. tahvel, 7). Alapool hele, tumedalt piktiriibuline. Lennupilt vt. 19. tahvel, 8.

Lendab otse läheneja eest hääletult ja sirgjooneliselt üles, laskub varsti jälle. Üksikult. Häält kuulub harva: kääksuv „kätš” ja mängulennul õhus (kevadõhtuti) omapärane puine klobin. Rabade servadel, vesistes soorabades. Aprillist oktoobrini, harva hiljemini.

Mudakurvits, *Lymnocyptes minimus*
Гаршнеп

E. TULLIDE JA LÄHEDASTE MÄÄRAMISTABEL

1. Peaaegu haki suurune. Hundsulestikus ülalpool heleda- ja tumedatähniline, alapool must. Puhkesulestikus ülalpool peaaegu nagu hundsulestikus, kuid alapool valge, ebaselge kirjaga.

Hundsulestikus ülalpool hõbehalli (või valge) ja mustatähniline. Alapool (kurgu alt ja peakülgedelt alates kuni tagakehani) must, külgmiselt valgega piiratud. Kaenlasulestikus (näha, kui tiivad on avatud) suur must laik. Puhkesulestikus ülalpool hall, tumedatähniline, sabapealne valkjashall, hele kulmutriip, must kaenla laik; alapool valkjas. Vt. 20. tahvel, 1—2.

Tegutseb üksikult, mõnekaupa või teiste kurvitsaliste salkades vee ääres. Lend kiire ja osav. Hääl kolmesilbiline venitatud vile „tlü-e-üü”. Mererannikul, harva sisevete ääres. Maist juunini ja augustist oktoobrini.

Plüü, *Squatarola squatarola*
Тулес

Hundsulestikus ülalpool kuldkollase- ja mustatähniline. Alapool täpselt samasuguse värvusejaotusega nagu plüül, must. Kaenlasulestik üleni valge. Puhkesulestikus ülalpool kollakashall, tumedatähniline, sabapealne tumedam hall, kulmutriip ebaselge, kaenlasulestik valge, alapool valkjas. Vt. 20. tahvel, 3—4.

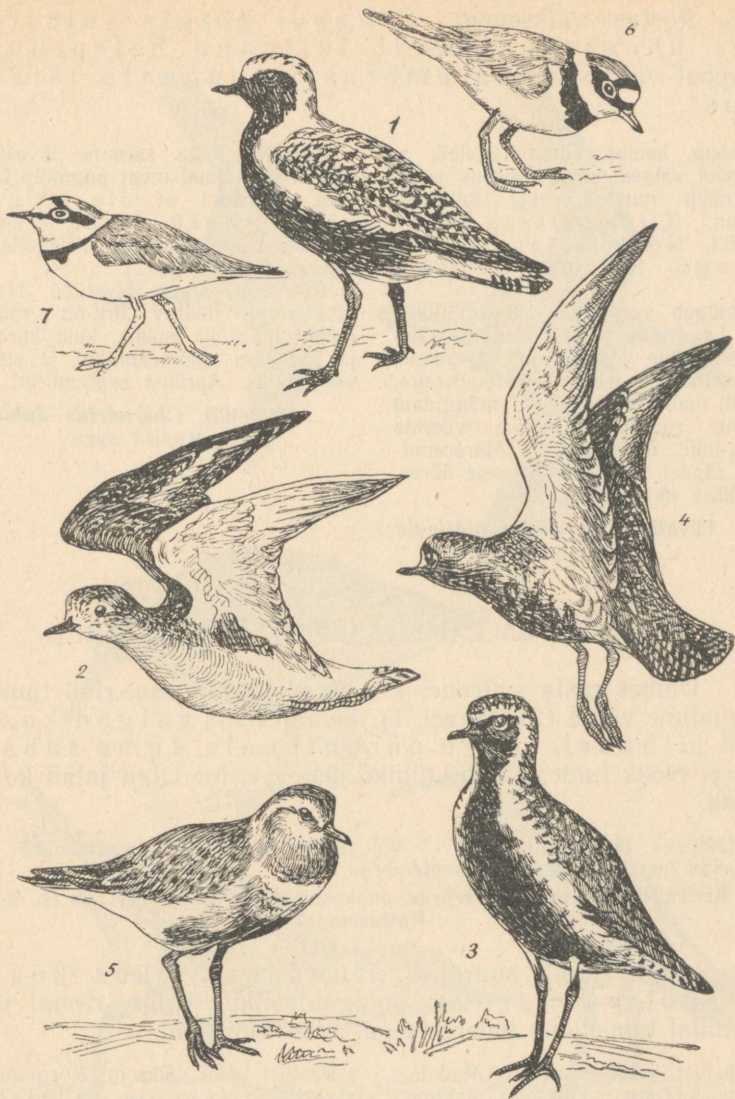
Rändel peaaegu alati salkadena. Lend kiire ja osav. Pesapaigal valvet pidades seisab kõrgema mätta otsas. Hääl kaeblik vile „tlüü” ja „tlü-ö”, mänguhüüd üles-alla liikuv „dju-uiu, dju-uiu...”-vilerida. Rändel mererannikul, sisevete ääres ja veest eemal põldudel või karjamaadel. Pesitsusajal lagerabades. Aprillist oktoobrini.

Põldrüüt, *Pluvialis apricarius*
Золотистая ржанка

2. Umbes rästa suurune. Hundsulestikus ülalpool pruun, lagipea must, hele kulmutriip ja pugukaar, kõhualune punapruun musta keskosaga (20. tahvel, 5). Puhkesulestikus ülalpool ja puguala pruunika- ja tumedatähniline, kulmutriip ja kõhualune valged.

Hääl trillerdav vile „dürrr”. Haruldane läbirändaja mere lähedal mais ja septembris.

Roostepugu-tüll, *Charadrius morinellus*
Хрустан

20. tahvel. Tüllid ja lähedased. 1—2 plüü *Squatarola squatarola* (1 — hundsulestikus, 2 — puhkesulestikus), 3—4 — põldrüüt *Pluvialis apricarius*, 5 — roostepugu-tüll *Charadrius morinellus*, 6 — liivatüll *Charadrius hiaticula*, 7 — väiketüll *Charadrius dubius*.

3. Rästast väiksemad. Ülapool kõigis sulestikes ühevärvuseliselult luitunud helepruun, alapool valge, silma ümbrus ja puguala laialt must.

Laup, kaelus, silma tagalaik ja alapool valged, silma ümbrus ja lai pugukilp mustad, selg luitunud-pruun. Tiival kitsas valge vööti. Nokk kollane, musta tipuga. Silm tume (20. tahvel, 6).

Kulgeb maapinnal sibavalt joostes. Lend kiire ja käänakuline. Väga seltsinguline. Rände ajal salkadena, ka seltsivalt teiste kurvitsalistega. Hääl mahe vile „tlüü”, mängulaul lennul rütmiline, pehme vilerida „dju-luiu, dju-luiu...”. Mererannikul, rändel harva ka sisevete ääres. Aprillist oktoobrini.

Liivatüll, *Charadrius hiaticula*
Галстучник

Sulestik väga sarnane liivatüllil sulestikuga, kuid must pugukilp kitsam. Tiival ei ole valget vööti. Nokk üleni must. Tumeda silma ümber helekollane rõngas (20. tahvel, 7).

Käitumine nagu liivatüllil. Hääl vibreerivalt vilistav „drii-õh”, mängulaul liivatüllil taoline, kuid kiirem ja karedam. Mererannikul ja sisevete ääres. Aprillist septembrini.

Väiketüll, *Charadrius dubius*
Малый зуек

F. RISLADE JA LÄHEDASTE MÄÄRAMISTABEL

1. Umbes rästa suurune. Pea ja ülakael pruun, rind tume, kõhualune valge (21. tahvel, 1). Lennul näha valged kaared tiibadel, valge pärani puuala, tume sabatipp. Nokk tume, kaunis lühike ja terav, madalad jalad kollakad.

Häälitsus järsk „kikikikik...” või üksikhüüd „kia”. Mererannikul ja väikestel merelaidudel. Maist septembrini.

Kivirullija, *Arenaria interpres*, puhkesulestikus, ja juv. (vt. ka lk. 45).
Камнешарпа

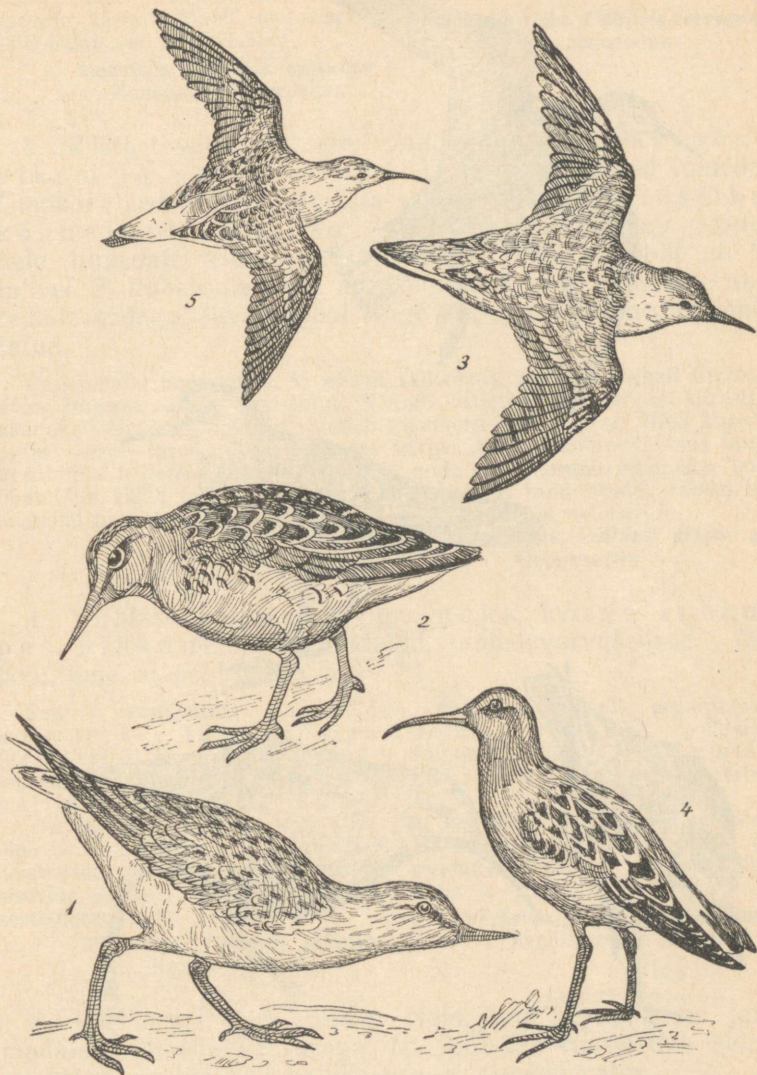
2. Umbes rästa suurune. Hundsulestikus kogu alapool punapruun, puhkesulestikus valge, rinnal ja pugualal tumedama valendusega. Jalad tumedad.

Rästast veidi suurem. Madalajalgne, sirge nokk pea pikkune. Jässakas. Kevadel alapool roostepruun (21. tahvel, 2). Sügisel ülapool hallikaspruun, heledalt marmoreeritud sabapealsega (21. tahvel, 3).

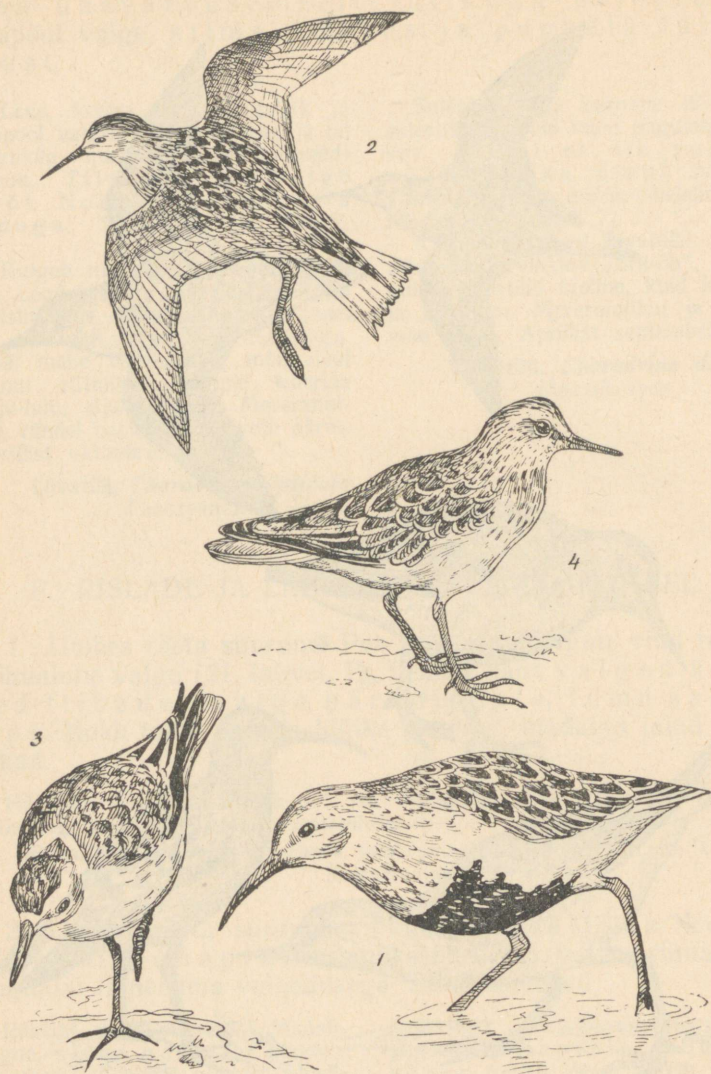
Tegutseb vee ääres üksikult, mõnekaupa või teiste kurvitsaliste sal-

Rästast veidi väiksem. Kõrgemajalgsem, allapoole vibujalt kõver nokk peast pikem. Saledam. Kevadel alapool kastanpruun (21. tahvel, 4). Sügisel ülapool hallikaspruun, peaaegu valge sabapealsega (21. tahvel, 5).

Käitumine nagu suurrislal. Hääl lühike „dürrit”. Mererannikul, har-

21. tahvel. Rislad ja lähedased. 1 — kivirullija *Arenaria interpres* juv.,
 2—3 — suurrisla *Calidris canutus*, 4—5 — kõvernokk-risla *Calidris ferruginea*.

22. tahvel. Rislad ja lähedased (järg). 1—2 — alpirisla *Calidris alpina*,
 3 — väikerisla *Calidris minuta*, 4 — värbrisla *Calidris temminckii*.

kades. Lend kiire ja madal. Hääl lühike „tliit”. Mererannikul, harva sisevete ääres. Maist septembrini (läbirändaja ja suvikülaline).

Suurrisla, *Calidris canutus*
Исландский песочник

3. Rästast veidi väiksem. Madalajalgne, nokk peast pikem ja veidi allapoole kõver. Jalad tumedad. Ülapool roostepruuni ja musta segune. Hundsulestikus kõhualuse keskosa laialt must, muu alapool hele, tumedate triipudega (22. tahvel, 1). Lennupilt vt. 22. tahvel, 2. Puhkesulestikus ad. kõhualune valge, üksikute mustade laikudega. Juv. alapool valge ja pugualal tumedalt tähnitatud.

Pesitsusajal paarikaupa, tavaliselt salkadena, seltsivad sageli liivatüllidega. Inimese suhtes väga julge. Kõnnib kiirel sammul, lendab kiiresti ja käänakuliselt, kuid madalal. Sumab mõnikord kõhuni vees. Hääl kuristav „grui—grui—grui...” ja trillerdav kõrge „trrii”. Mänguhäälitsus langevasilbiline trillerdus „drrr-rrr-rrr...”, mida ette kannab pesapaiga kohal õhus. Juv. hüüd tasane „drri drri”. Pesitsusajal randniitudel, rändel igasugustel paljandilistel rannikutel vee ääres. Aprillist oktoobrini.

Alpi- ja baltirisa, *Calidris alpina ssp*
Чернозобик

4. Varblase suurune. Sirge nokk kõige rohkem pea pikkune, jalad madalad, tumedavärvuselised. Ülapool tume, alapool hele.

Selg roostepruun, heleda kolmnurkse turjavöödigaga (22. tahvel, 3). Puguala küljed roostjad. Külgmised tüürsuled hallid.

Vee ääres salkadena, tihti koos alpirisladega. Hääl tasane viristav „dirrr-it-it”. Mererannikul, harva sisevete ääres. Mais ja augustist septembrini.

Väkerisla, *Calidris minuta*
Кулик-воробей

5. Varblasest veidi suurem. Nokk kuni pea pikkune, jalad madalad, tumeda värvusega. Ülapool kas tumepruun heleda mustriga või heledalt hallikaspruun, alapool valge.

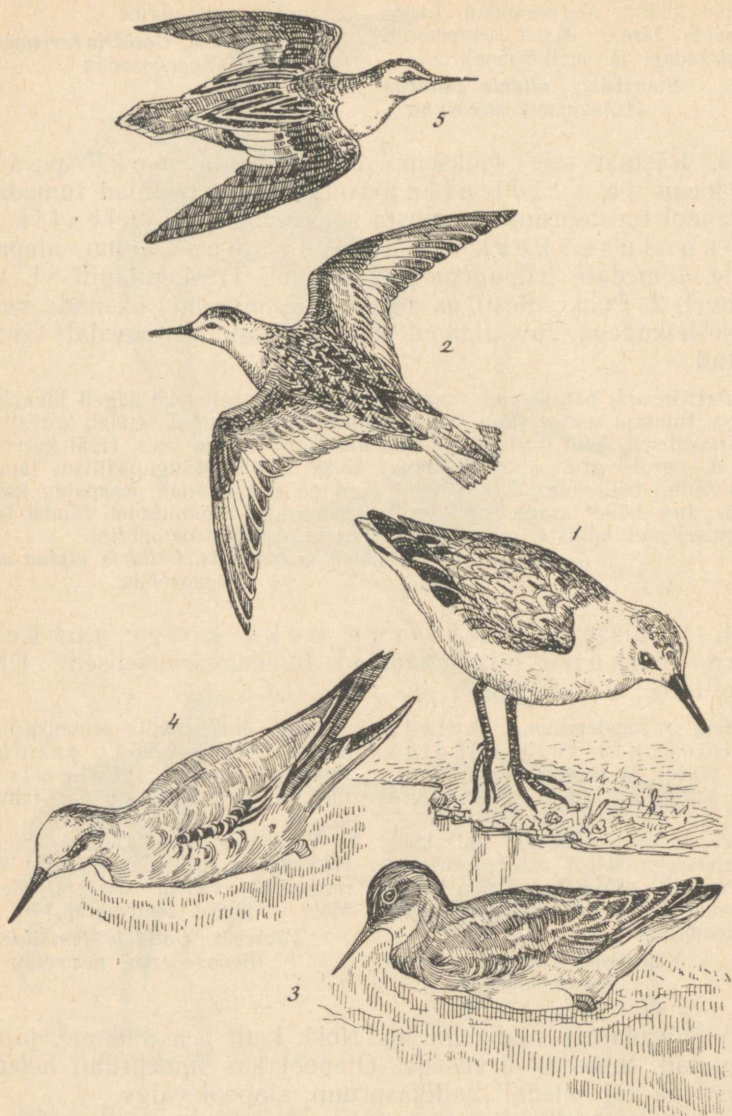
Ülapool heledalt hallikaspruun, kulmutriip ähmane või puudub. Lai valkjas tiivaküüdis. Kevadel pea ja kael roostepruunid. Sügissulestik väga hele,

Selg ühtlasemalt pruunikashall, hele turjavööt puudub. Puguala hall. Külgmised tüürsuled valged (22. tahvel, 4).

Vee ääres üksikult või salkadena. Hääl tasane trillerdav „dirr”. Mererannikul, vähem sisevete ääres. Mais ja juulist septembrini.

Värbrisla, *Calidris temminckii*
Белохвостый песочник

Ülapool tumepruun, heledama mustriga. Hele kulmutriip. Kevadel pea ja kael tumedatriibulised. Sügissulestik pole silmapaistvalt hele, alapool

23. tahvel. 1—2 — leetelind *Crocethia alba* puhkesulestikus, 3—5 — veetallaja *Phalaropus lobatus* (3 — hundsulestikus, 4—5 — puhkesulestikus).

pea, kael ja alapool peaaegu valged (23. tahvel, 1). Lennupilt vt. 23. tahvel, 2.

Tegutseb üksikult või mõnekaupa, tihti alpirislade salkades, mererannikul vee ääres, kõige sagedamini liivastel kohtadel. Hääl lühike „pit”. Augustist oktoobrini.

Leetelind, *Crocethia alba*
Песчанка

valge ainult rinnast tahapoole (24. tahvel, 1). Lennupilt vt. 24. tahvel, 2.

Tegutseb üksikult või mõnekaupa mererannikul mudastel kohtadel, harva sisevete ääres. Hääl kuristav „tirri”. Maist juunini ja augustis septembris.

Sooplütt, *Limicola falcinellus*
Грязовик

G. VIHITAJA JA LÄHEDASTE MÄÄRAMISTABEL

1. Varblasest veidi suurem. Nokk keskmise pikkusega, jalad madalad. Ülapool pruunikashall, rind tumeda valendusega, alapool valge. Tiival valge küüdnus (näha lennus). Päraniuala keskel tume, äartel valge.

Nokk sirge. Jalad hallikad või pruunikad. Vt 24. tahvel, 3 ja 4.

Tegutseb päris vee ääres, pesitusajal paarikaupa, seejärel enamasti üksikult. Vibutab tagakehaga üles-alla. Lend madalal mööda veepinda kiirete tõmblevate tiivalöökidega. Hääl peenike vilistav „hiih” ja „hiididi”, mänguhüüd lennus rütmiline vile „titihiidi-titihiidi...”. Jõgede ja järvede kallastel, mererannikul. Aprillist septembrini.

Vihitaja, *Actitis hypoleucos*
Перевозчик

Nokk selgesti ülespoole kaardus. Jalad kollased. Vt. 24. tahvel, 5.

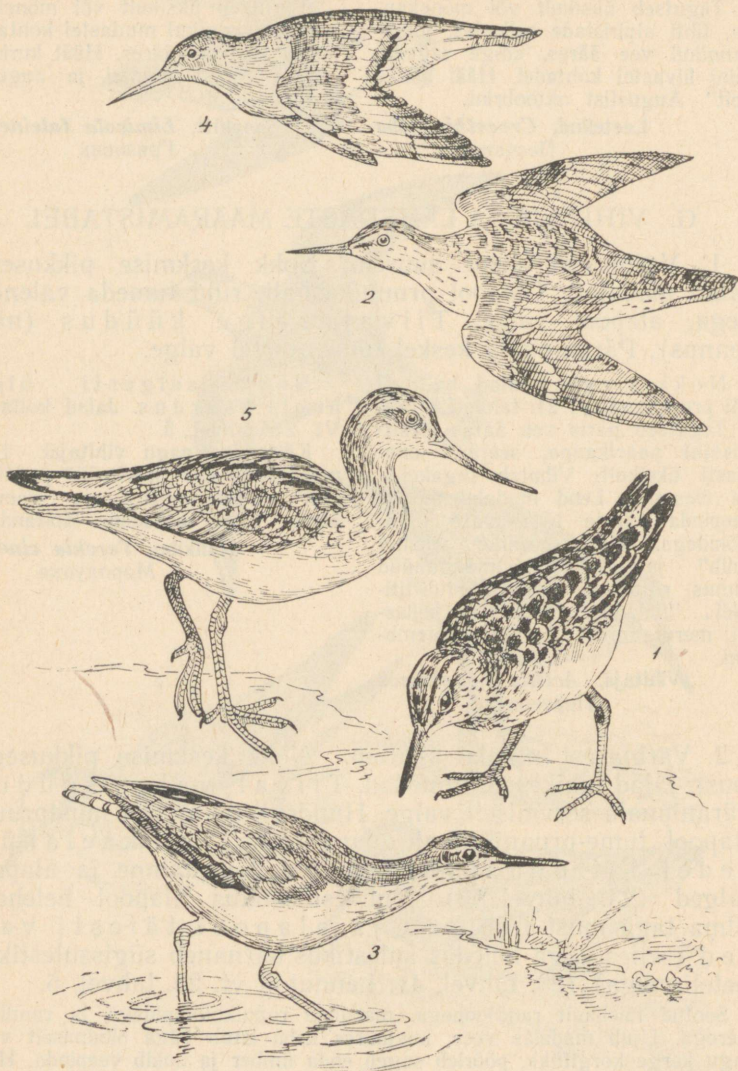
Käitumine nagu vihitajal. Hääl meloodiline vile „kuvitrüü” ja lühike „tik”. Mererannikul ja sisevete ääres. Väga haruldane läbirändaja.

Halkibu, *Terekia cinerea*
Мородунка

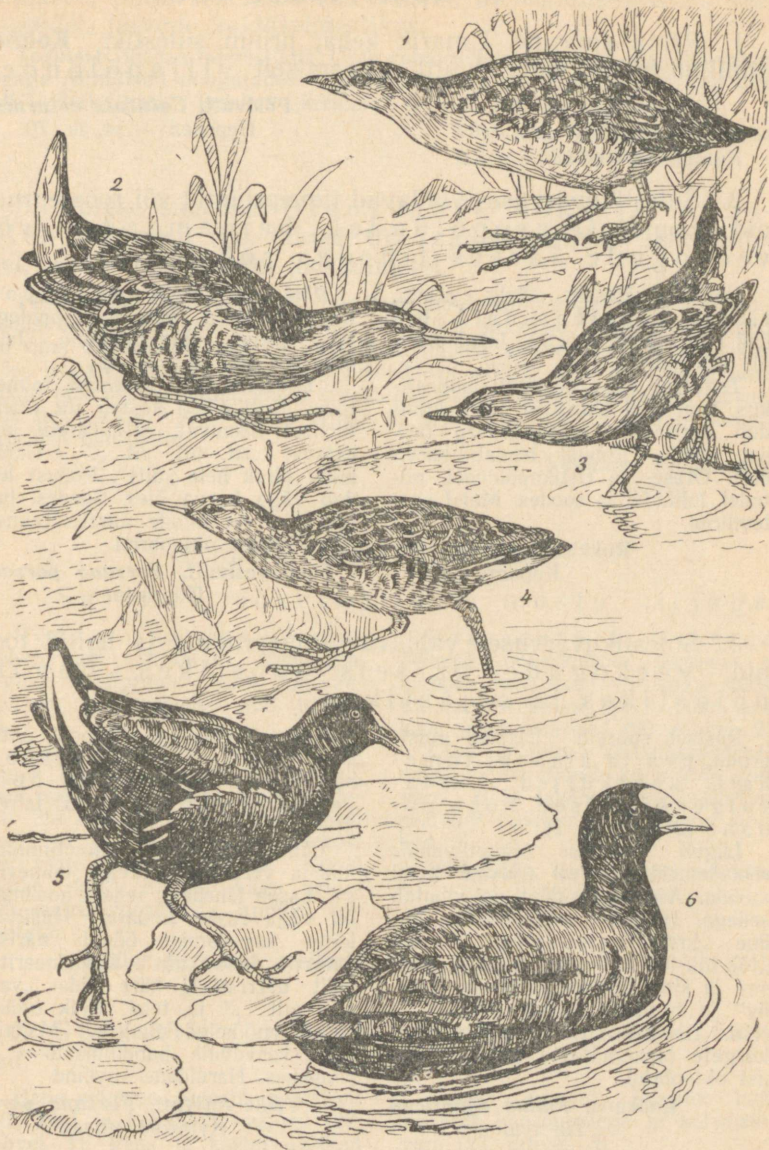
2. Varblasest natuke suurem. Nokk keskmise pikkusega, must, jalad lühikesed, tumedad. Tiival valge küüdnus. Päraniuala servmiselt valge. Hundsulestikus pea mustpruun, ülapool tume-pruunikashall, puguualal ja kaelakülgedel lai punapruun riba, kurgualune ja alapool valged (23. tahvel, 3). Puhkesulestikus ülapool helehall, silma taga must triip, pea ja alapool täiesti valged (selles väga heledas sulestikus sarnaneb sügissulestikus leetelinnuga) (23. tahvel, 4). Lennupilt vt. 23. tahvel, 5.

Seotud täielikult randjoonega, madalate rannikulompidega ja rannikumerega. Ujub madalas vees, kusjuures keha istub väga pindmiselt vees nagu kerge korgitükk, pöörleb sageli enda ümber ja nokib veepinda. Harvemini tegutseb kaldal. Inimese laseb läheneda mõne meetri kauguseni. Lend madal, kiirete tiivalöökidega. Üksikult või mõnekaupa, ka teiste kurvitsaliste salkades. Hääl lühike tasane „tliit” ja „bürüt”. Maist septembrini.

Veetallaja, *Phalaropus lobatus*
Круглоносый плавунчик

24. tahvel. 1—2 — sooplütt *Limicola falcinellus* (1 — ad., 2 — juv.),
 3—4 — vihitaja *Actitis hypoleucos*, 5 — hallkibu *Terekia cinerea*.

25. tahvel. 1 — rukkirääk *Crex crex*, 2 — rookana *Rallus aquaticus*,
 3 — väike-vesivutt *Porzana parva*, 4 — täpik-vesivutt *Porzana porzana*,
 5 — tiigikana *Gallinula chloropus*, 6 — vesikana *Fulica atra*.

4. rühm: ROOKANALISE TÜÜP

1. Rästa suurune. Ümarik keha, pruun sulestik. **Kolmesilbiline hüüd** „vuttvudvutt”. Peamiselt viljapõldudel.

Põldvutt, *Coturnix coturnix*
Перепел — vt. lk. 70

Kuulub kanaliste seltsi.

2. Sulestikuvärvuses valdavad tumepruunid või roostepruunid toonid. Orasepõldudel, heinamaadel või veekogude äärses tihedas rohus.

Hakist väiksem. Selg pruun, tiivad roostepruunid. Pea hall (♂) või pruun (♀). Jalad pruunid (25. tahvel, 1).

Tegutseb väga peidetult taimestik, kust eriti õhtuti ja öösiti kuulub kärisevat „rräärp-rräärp”-taolist hüüdu. Rohust lendab harva üles. Orase- ja ristikupõldudel, niitudel, luhtadel ja soodes. Maist septembrini.

Rukkirääk, *Crex crex*
Коростель

Rästa suurune. Kogu ülalpool tumepruun, valgete täppidega. Pea pruun, valgetähniline. Jalad rohelised (25. tahvel, 4).

Tegutseb väga peidetult taimestik. Eriti öösiti kostab siit monofoonset tilksuvat, palju kordi korratavat „uit, uit, uit...”. Üksik hüüd järsk hele „üitt”. Rohust lendab väga harva üles. Soodes, luhtadel ja veekogude äärses taimestik. Maist oktoobrini.

Täpik-vesivutt, *Porzana porzana*
Погоныш

3. Sulestikuvärvuses valdavad tumepruunid ja hallid toonid. Veekogude äärseis roostikes, hundinuiastikes ja osjastikes.

Rästast suurem. Ülalpool mustpruun, pea ja alalpool tumehall, kehaküljed musta-valgevöödilised, nokk punane (25. tahvel, 2).

Liigub tihedais taimetihnikuis roolademeid ja veel ujuvaid taimi mööda. Ajab saba püsti ja vibutab sellega. Häälitseb eriti öösiti: jõuline „krrjek-krrjek-krrjek...” või „tök-tök-tök...”-rida, alguses põrisev ja lõpul ruigav „krru-iiv, krru-iiv” ja tumedalt õigav „hhaoo” ja teisi. Tihedais roostikes, harvemini kõrgete tarnamätaste vahel. Aprillist oktoobrini.

Rookana, *Rallus aquaticus*
Пастушок

Rästast väiksem. Ülalpool ühtlaselt pruun, pea ja alalpool helehall (♀ kreemjas), nokk ja jalad rohekad (25. tahvel, 3).

Liigub tihedais taimetihnikuis mööda veepinnal ujuvaid taimeviirge. Laseb lähedale, sellest hoolimata on väga raske silmata. Häälitseb kõige sagedamini öösiti: närisev „uärrr”, hele „uiit”, kombineeritud „uiit uärrr...”, küre rida „vait-vait-vait...” ja teisi. Kõik häälitused on heledakõlalised. Madalas vees kasvavais hundinuiastikes ja roostikes. Haruldane suvilind.

Väike-vesivutt, *Porzana parva*
Курочка малая

4. Haki suurune. Sulestik musthall (juv. pruunikashall), kehaküljed valgete vöötidega, sabaalune valge. Nokatipp kollane, nokk ja laubakilp

punased, jalad rohelised (25. tahvel, 5). Kinnikasvavail vee-
kogudel, järvede kaldataimestikus.

Tegutseb tihedas taimestik. Ujub vabaveelistel pindadel roostiku vahel, peaga rütmiliselt noogutades ja saba püsti ajades. Häälightsused: vali „kik kik”, järsk „grok”, kriiskav „krruhiio” ja teisi. Aprillist oktoobrini.

Tiigikana, *Gallinula chloropus*

Камышница

5. Varese suurune. Üleni must, nokk ja lauba-
kilp valged (25. tahvel, 6). Taimestikurikkail merelahtel-
del, järvedel ja suurtel jõekoolmetel.

Pesitsusajal osalt varjatult roostikus, muidu ujub sageli vabavee-aladel (koos teiste vesikanade ja partidega). Tihti sukeldub. Pesapaigal jälitab nii oma liigikaaslasi kui ka teisi liike, millest alaline veesolin roostikus. Üles lennates jookseb tükk maad pladistades mööda veepinda. Lennul jalad pikalt taha alla sirutatud, kiired tiivalöögid. Sagedasemad häälightsused: pasundav hele „kjöv, kjöv”, lühike „tjuk” ja naksutav „blök”. Pojad piiksuvad. Aprillist oktoobrini.

Vesikana, *Fulica atra*

Лысуха

5 rühm: KURELISE TÜÜP

1. Sulestik ookerkollane, musta kirjaga.

Ronga suurune. Sulestik ookerpruun, mustade triipudega, lagipea mustpruun. Nokk rohekas-kollane, jalad rohelised (26. tahvel, 1).

Seisab liikumatult roostikus, nokk sageli ülespoole suunatud. Lendab, kael vastu selga tõmmatult, madalalt üle roostiku. Lennukuju jässakas, viu taoline. Hääl kaugelekestev tume mõirgav „uump”, lennul lühike „kot”. Elutseb väga peidetult suuris roostikes. Aprillist oktoobrini.

Hüüp, *Botaurus stellaris*

Выпь

2. Sulestik põhiliselt tuhkhall, hoosuled mustad.

Hane suurune. Sulestik peamiselt hall, kael ja kõhualune valged (27. tahvel, 1). Peas ja kaelal üksikud pikad suled.

Lennul kael kõveralt vastu selga tõmmatud, tiivad kumeralt kaardus, jalad pikalt

Peaaegu haki suurune. Sulestik ookerkollane, lagipea ja ülapool must (ad.) või kogu sulestik mustatriibuline (juv.). Nokk kollane, jalad rohelised (26. tahvel, 2).

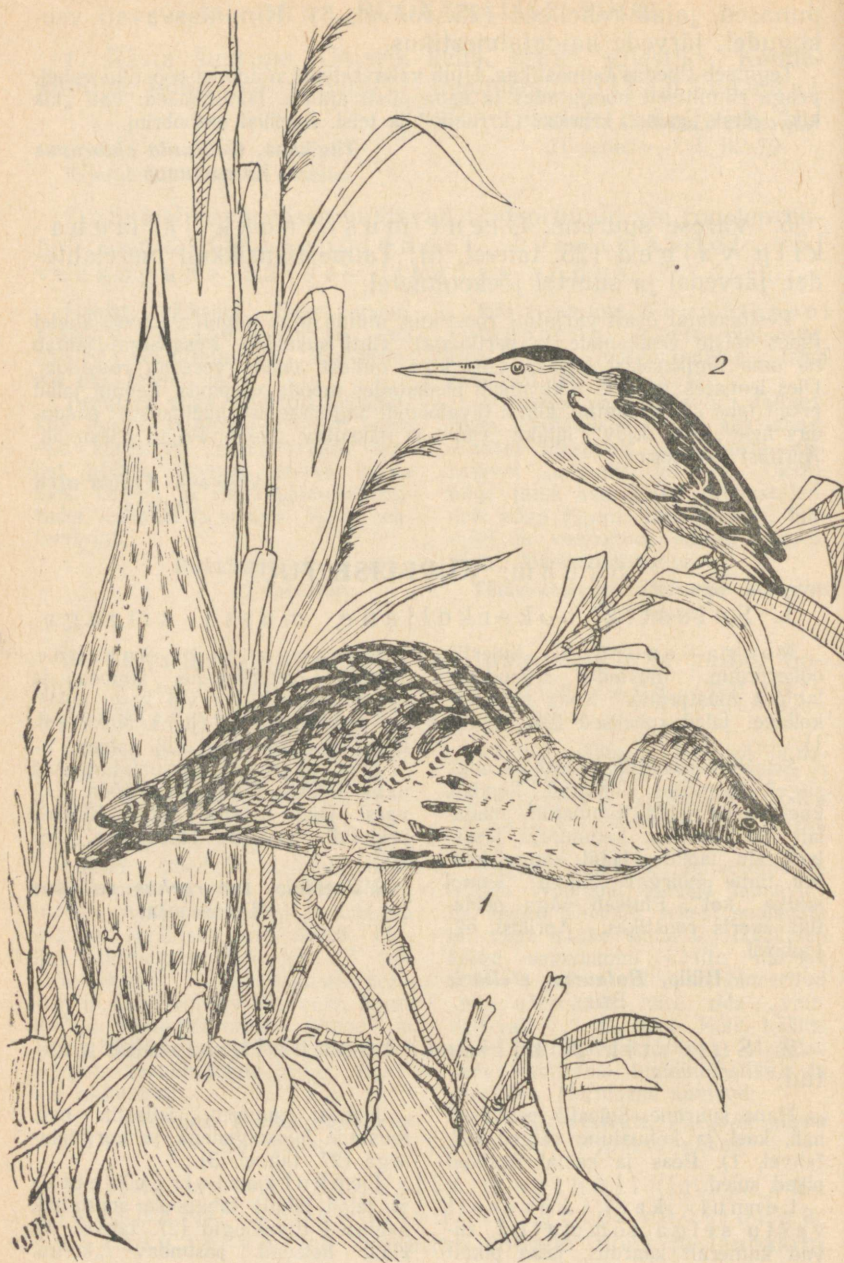
Lend ja muud käitumistunnused nagu hüübil. Ronib ka mööda roovarsi. Hääl tasane „rurr”. Elutseb peidetult roostikus. Haruldane suvilind.

Väikehüüp, *Ixobrychus minutus*

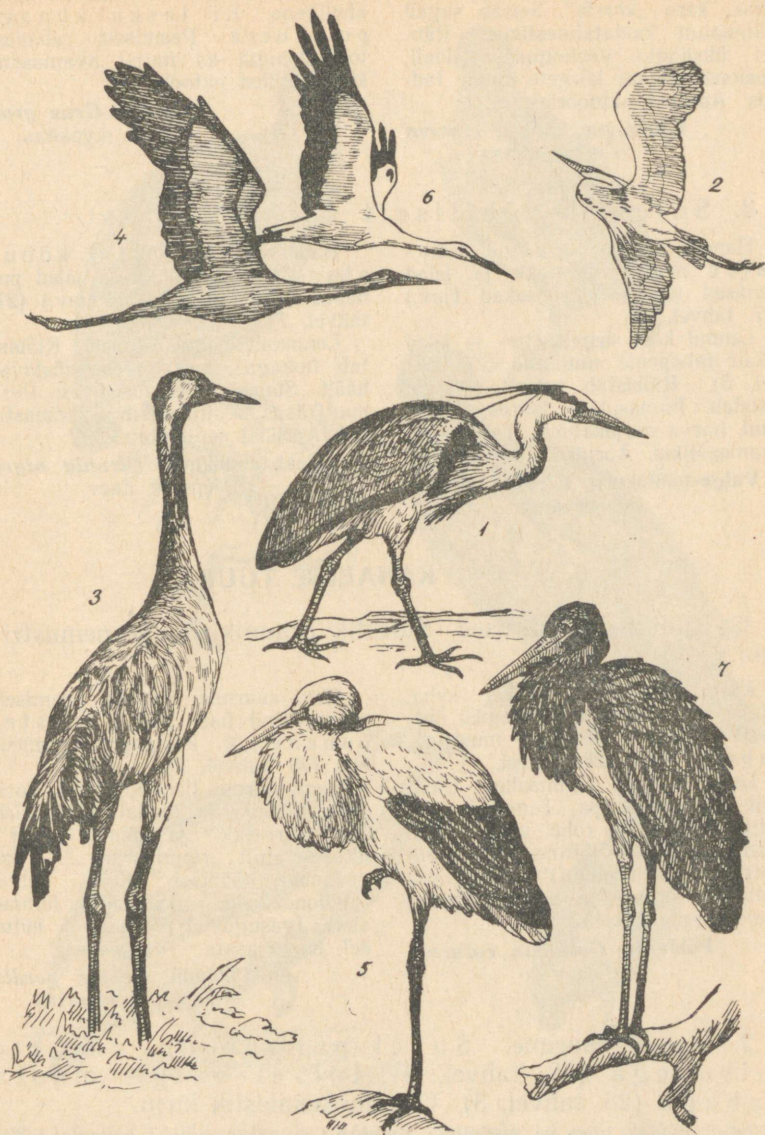
Малая выпь

Hanest suurem. Sulestik hall, mustade hoosulgedega ja kurgualusega (27. tahvel, 3).

Lennul kaelsirgelt ette ja jalad pikalt tahapoole suunatud, aeglasel tiivalöögid (27. tahvel, 4). Hääl heledalt pasundav „kruu,

26. tahvel. 1 — hüüp *Botaurus stellaris* (kaks lindu, vasak neist varje-
seisakus), 2 — väikehüüp *Ixobrychus minutus*.

27. tahvel. 1—2 — hallhaigur *Ardea cinerea*, 3—4 — sookurg *Grus grus*, 5—6 — valge-toonekurg *Ciconia ciconia*, 7 — must-toonekurg *Ciconia nigra*.

taha sirutatud (27. tahvel, 2). Hääljärsk, kare „khrrai”. Seisab sageli liikumatult kaldataimestikus. Rändel üksikult. Veekogude kaldail. Pesitseb metsas kõrgete puude ladvus. Aprillist oktoobrini.

Hallhaigur, *Ardea cinerea*
Серая цапля

kruu”. Rändel kolmnurksete rivi-ahelikena. Ei lasku kunagi puu otsa. Peamiselt rabades, toiduotsingul ka mujal avamaastikul. Aprillist oktoobrini.

Sookurg, *Grus grus*
Серый журавль

3. Sulestik põhiliselt valge ja must.

Hanest suurem. Valge, hõõsuled mustad, nokk ja jalad punased (ad.) või roosakad (juv.) (27. tahvel, 5).

Lennul kael sirgelt ette- ja jalad pikalt tahapoole suunatud (27. tahvel, 6). Klõbistab valjult nokaga, sisistab. Inimasulate juures. Pesa puul, harva majakatusel. Toitu otsib avamaastikul. Aprillist augustini.

Valge-toonekurg, *Ciconia ciconia*
Белый аист

Hanest suurem. Must, kõhu- alune valge, nokk ja jalad punased (ad.) või rohekad (juv.) (27. tahvel, 7).

Lennupilt nagu eelmisel. Klõbistab nokaga, harva teeb vilistavat häält. Suuris metsamassiives. Pesa puu otsas. Toitu otsib avamaastikul. Aprillist septembrini.

Must-toonekurg, *Ciconia nigra*
Черный аист

6. rühm: KANALISE TÜÜP

1. Kuni haki suurused. Sulestik pruunikirju, peenemustri- line.

Rästa suurune. Ümarik keha, lühike saba. Sulestik võrdlemisi ühtlaselt pruun, tumeda mustri- gaga saba pruun (28. tahvel, 1).

Lend kiire ja lühimaaline. Üksikult või paarikaupa. Tegutseb varjatult orase või rohu sees. Hääljärsk, kolmesilbiline, palju kordi korratav „vuttvudvutt”. Kõige sagedamini orase- ja ristikupõldudel. Maist kuni sügiseni.

Põldvutt, *Coturnix coturnix*
Перепел

Haki suurune. Sulestik peamiselt pruun, rind hall, saba rooste- punane. ♂ kastanpruun rinnakilp (28. tahvel, 2).

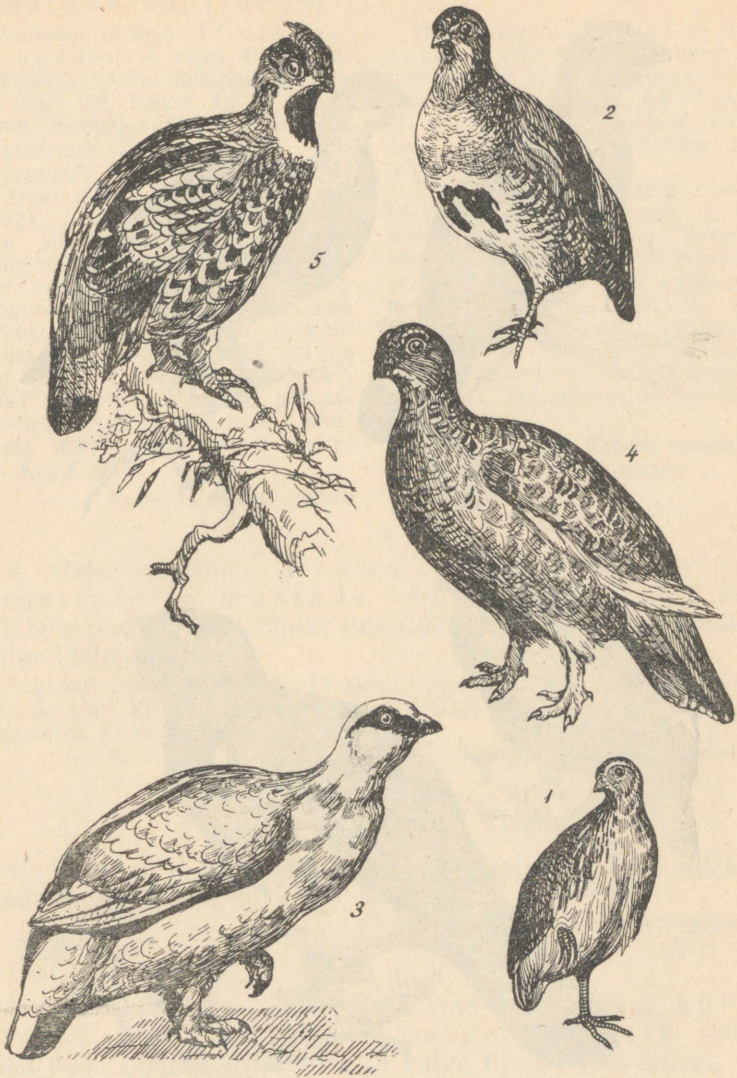
Lend kiirete tiivalöökidega, vuri- seva tooniga ja madal. Hääljärsk „kurr- äkk” ja lühike „kurr”, ülespeletatult „rippripp...”. Sa- gedamini häälitseb õhtuti. Talvel salkkondadena, kraabib lumme auke. Igasugustel põldudel ja niitu- del. Kogu aasta.

Põldpüü, *Perdix perdix*
Серая куропатка

2. Varese suurune. Suvel punapruun, valgete tiibadega (28. tahvel, 4), talvel valge, musta saba gaga (28. tahvel, 3). Üleminekusulestik kirju.

Lend madal, kiire ja vuristava tooniga. ♂ mänguhüüd „kavao”, tava- line hüüd „ekk ekk”. Tegutseb pidevalt maas ja varjevärvuse tõttu on raskesti märgatav. Suurtel lage- ja põosasrabadel. Kogu aasta.

Rabakana, *Lagopus lagopus*
Белая куропатка

28. tahvel. 1 — põldvutt *Coturnix coturnix*, 2 — põldpüü *Perdix perdix*, 3—4 — rabakana *Lagopus lagopus* (3 — talvsulestikus, 4 — suvisulestikus), 5 — laanepüü *Tetrastes bonasia*.

29. tahvel. 1—2 — teder *Lyrurus tetrix* (1 — ♂, 2 — ♀), 3—4 — metsis *Tetrao urogallus* (3 — ♂, 4 — ♀).

3. Varesest suuremad. ♂ valdavalt must, ♀ pruun, mustade vöötidega.

Varesest suurem. Tiival valge küüdus. ♂ must, sinise metalliläikega, saba lüürakujuline ja alt valge (29. tahvel, 1). ♀ ookerpruun, mustade vöötidega ja saba väljalõikega (29. tahvel, 2).

Tegutseb maas ja istub puuokstel (eriti talvel). Üleslend valju robinaga. Lend kaunis madal, pidevate kiirete tiivalöökidega. ♂♂ mängivad kevadel salkadena kindlatel mänguplatsidel, lastes kuulda näuguvaid, sisisevaid ja kuristavaid helisid, viimased kõlavad kaugele umbes kui „rru-tu rruu rruu, utt-rru rruu rruu”. ♀ hüüd lühike „gak”, pojad piiksuvad. Vösades, pöösaniitudel, hõredais metsades, nõmmedel, puisrabade ja soode servadel. Kogu aasta.

Teder, *Lyrurus tetrix*
Terepev

4. Haki suurune. Pruun, alapoolel valge, roostjate ja mustade vöötlaikega. ♂ kurgualune must ja peas lühike tutt (28. tahvel, 5). Tiival puudub valge küüdus.

Tegutseb maas ja puudel. Üleslend vurinaga. Hää l vilistav, peenike „ssii-ssii-ssii”. Eelistab alapuistu- ja marjarikast niisket kuusikut ja kuuse-segametsa. Kogu aasta.

Laanepüü, *Tetrastes bonasia*
Рябчик

7. rühm: TUVILISE TÜÜP

1. Peaaegu haki suurune. Selg kaneelpunane, muu sulestik eredalt siniroheline.

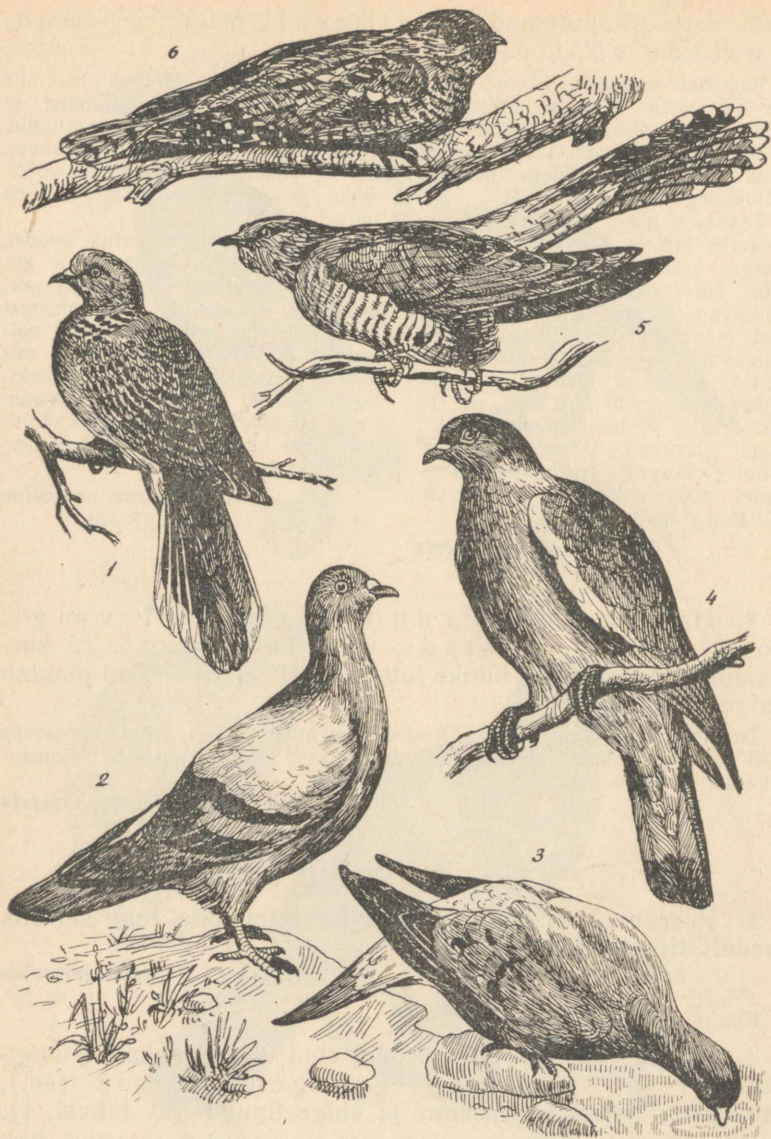
Siniraag, *Coracias garrulus*
Сизоворонка — vt. lk. 99

Kuulub siniraaliste seltsi.

2. Hakist väiksem. Selg pruun, rind veinipunakas, külgskaelal must-valgeist sulgedest laik (ad.), saba pikk, tumedavärvuseline ja valge tipuga (30. tahvel, 1).

Mängulennul lendab ühelt puult kõrgele üles ja laskub üleshoitud tiivul teise otsa. Lennul laksutab tiibadega. Hää l õrn kudrutamine „turrr, turrr, turrr”, iga järk tõusva lõpuga. Eelistab liivapinnaselisi hõredaid metsi ja kultuurmaastikku. Haruldane suvilind.

Turteltuvi, *Streptopelia turtur*
Обыкновенная горлица

30. tahvel. 1 — turteltuvi *Streptopelia turtur*, 2 — kodutuvi *Columba livia rustica*, 3 — õõnetuvi *Columba oenas*, 4 — kaelustuvi *Columba palumbus*, 5 — kägu *Cuculus canorus*, 6 — õösorr *Caprimulgus europaeus*.

3. Haki suurune. Sulestikuvärvus väga varieeruv, kõige sagedamini tuvihall. Pärani puala enamasti valge, sabatipp ja nokk mustad (30. tahvel, 2).

Kudrutamine monotoonne „gurrurgurr...”. Asulates metsistunult. Kogu aasta.

Kodutuvi, *Columba livia rustica*
Домашний голубь

4. Sulestikuvärvus, kaasa arvatud pärani puala, tuvihall. Nokk punase ja kollase värvusejautusega.

Haki suurune. Tiival kitsas must vööt. Sulestikus puudub valge värvus. Lühem saba (30. tahvel, 3).

Maas ja puu otsas. Pesitseb puuõnsuses. Jõuline lend. Lennukuju väga sarnane kodutuvile. Kudrutamine kõmisev „huu, huu, huu”. Hõredais leht- ja segametsades, puisniitudel. Toiduotsingul sageli põldudel. Märtsist novembrini.

Õõnetuvi, *Columba oenas*
Клинтух

Hakist suurem. Külgkaelal (ad.) valge poolkaar, tiival suur valge laik. Pikem saba (30. tahvel, 4).

Maas ja puu otsas. Pesitseb puuokstel, kõige sagedamini kuusel. Jõuline lend. Äralennul laksutab tiibadega. Kudrutamine rütmiline, uluv, silpidest koosnev „kuk-kuu-ku-ku-ruu-ku, ku-ruu-ku-ku-ku-ruuk”. Kõiksugustes metsades, eriti kuusesegustes. Toitumas sageli põldudel. Aprillist oktoobrini.

Kaelustuvi, *Columba palumbus*
Вяхирь

8. rühm: RÖÖVLINNU TÜÜP

1. Pikkade tiibade ja pika saba tõttu tunduvad peaaegu haki suurustena, tegelikult kere ainult rästa suurune. Sulestikuvärvus põhiliselt hall või pruun, alapool tiheda tumeda vööditusega ja viirutusega. **Nokk nõrk ja väga vähe konksus, jalad nõrgad ja lühikesed.** Pole tegelikult röövlinnud.

Ülapool tuhkhall või roostepruun, kõhualune valge, tihedate tumedate vöötidega. Jalad kollased, silm kollakas (30. tahvel, 5).

Oksal istudes hoiab keha võrdlemisi rõhtsalt. Häälitsedes tõstab saba keha pikiteljest kõrgemale ja laseb tiivad ripakile. Lennul paistab eriti silma pikk ja võrdlemisi lai saba, kiirestivehkiivad pikad ja kitsavõitu tiivad. Tihti jälitatud väikestest värvulistest. Päevalind, õõ

Ülapool tumepruun, mustalt ja hallilt marmoreeritud, alapool kollakaspruun, musta viirutusega. Pisike nokk. Jalad lühikesed ja tumedad, silm mustpruun (30. tahvel, 6).

Istub maapinnal või lamab puuoksal pikuti selle suunaga, mitte oksaga risti. Lend hääletu, kakutaoline, seejuures näha pikk sirge saba ja pikad kitsad tiivad. Oõlind, alustab tegevust pimenedes. Hääл valjult võristav,

veedab puhates. Hääle hele „ku-ku, ku-ku” (kõõ „kukkumine”), kähisev „godädädäd” ja ♀ kilkav „küt-küt...”. Igasugustes puistutes, alates okasmetsadest ja lõpetades parkide ning aedadega. Maist septembrini.

Kägu, *Cuculus canorus*
Кукушка

Kuulub kääoliste seltsi.

kauakestev „errrr-öör-öör-öör...”-taoline puine nurrumine, lühike hele üksikhüüd ja tiibadega laksutamine. Peamiselt okasmetsades, eriti nõmme- ja rabamännikutes. Maist septembrini.

Öösorr, *Caprimulgus europaeus*
Козодой

Kuulub öösorruliste seltsi.

2. Tugeva rästa kuni varese suurused. Saledad linnud. **Tiivad pikad ja kitsad** (mõnedel liikidel lennul peaaegu sirpja kujuga), **saba suhteliselt lühike ja tipu poole ahenev** (ainult tuuletallajal pikem ja võrdlemisi ühelaiune). Ülapoole värvus enamikul kiltkivihall, sinihall või pruun, alapoole värvus hele, tumeda mustriga (punajalg-pistriku ♂ üleni must). Lend ühtlaste pidevate tiivalöökidega, kiire kuni väga kiire, tihti sööstev, mõnikord päris maa lähedal, enamasti aga mõõdukas kõrguses. Mõnele liigile (tuuletallaja) on omane rappelend. Kestvat keerlemist liikumatuil tiivul (purilend) ei esine ühelgi. Peamiselt seotud puistutega, kuid saagijahil avamaastiku kohal. Lennupildid vt. 32. tahvel.

Pistrikud — vt. lk. 77

3. Haki kuni rongga suurused. Saledad või jässakad linnud. **Tiivad laiad ja mõõduka pikkusega, saba keskmise pikkusega kuni kaunis pikk, õhus keerlemisel tipu poole laienev.** Ülapool hall, pruun või pruunikashall, alapool hele, tumedama mustriga või ühtlaselt pruun. Lend kestev, mitte eriti kiire, mõnel liigil koguni aeglane, katkestatud rappelennuga või keerlemisega liikumatuil tiivul, harva päris maa lähedal, enamasti küllalt kõrgele. Puistutes ja avamaastikul. Lennupildid — vt. 34. tahvel.

Haukad ja viud — vt. lk. 81

4. Rongga suurused. Saledad linnud. **Tiivad kaunis pikad ja seejuures ka küllalt laiad, saba pikk ja lennul peaaegu ühelaiusena näiv.** Sulestik kas hele „kajakahall” (♂), või põhiliselt sibulapruun (♀) alati mustade tiivaotstega või tumepruun, heleda peaga või valdava tumepruuni värvuse juures tiib suurelt osalt tuhkhall (roo-loorkull). Lend aeglaste tiivalöökidega, tavaliselt madalalt üle roostiku, niitude või viljapõldude, seejuures tiivad keha keskjoonest palju kõrgemal, lend hõljuv, keerlev ja kõiku v. Aegajalt laskuvad maha saaki haarama. Mõni-

kord (eriti paarimisajal) lendavad üsna kõrgel avarate spiraalidena keereldes. Avamaastiku elanikud. Lennupildid — vt. 36. tahvel.

Loorkullid — vt. lk. 84

5. Kotka suurused. Jässakad linnud. **Tiivad pikad ja laiad, saba lai ja keskmise pikkusega. Lennul tipmised hoosuled sõrmjalt harali.** Sulestikuvärvus kas üleni tumepruun või pruun heledama peaga ja sabaga, või ülapool hallikaspruun ja alapool valge, tumedama mustriga. Lend aeglane, jõuliste tiivalöökidega, enamasti kaunis kõrgel. Kotkaste iseloomulikuks lennuviisiks on purilend, kusjuures tõusvaid õhuvoole kasutades lind „krvivib” enese laialdastes spiraalides liikumatuil tiivul järjest kõrgemale. Puistutes ja avamaastikul. Lennupildid — vt. 38. tahvel.

Kotkad — vt. lk. 87

6. Rästa kuni kotka suurused. Jässakad linnud. Tiivad laiad ja tõmbid, saba mitmesuguse pikkusega, kaunis lai. Sulestikuvärvus hall, pruun, kollakas või koguni valge, väga mitmekesise tumeda mustriga nii üla- kui ka alapoolel. Enamikul suured mustpruunid, kollased või ruuged silmad, mis paiknevad pea eesküljel (vaatavad otse ette) ja on ümbritsetud jäikadest radiaalsuunalistest sulgedest „looriga”. Mõnel liigil pikenenud sulgedest „kõrvad”. Jalad sulistunud kuni küünisteni. Kogu sulestik väga pehme ja kohev, lend hääletu. Lendavad madalal, maa ligi, harvemini puuvõrade kõrgusel. Öölinnud, enamiku tegevus algab alles pimenedes. Päeval peituvad tihedais puuvõrades, puuõnsustes, heinaküünides jm. varjatud kohtades. Mõned, (näit. lumekakk, vötkakk) tegutsevad päeval. Ärevuses naksutavad kõik nokaga ja kähistavad. Osa puistu-, osa avamaastiku linnud. Kehahoiak ja üldine sulestikumuster — vt. 39.—40. tahvel.

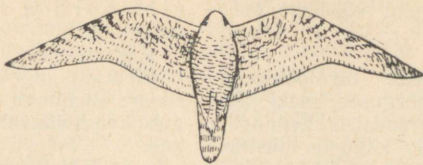
Kakulised — vt. lk. 92

A. PISTRIKKUDE MÄÄRAMISTABEL

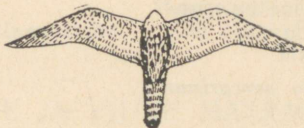
1. Varese suurused või natuke suuremad. Ulapool kiltkivihall, alapool valge, mustade vöotidega või triipudega. Teravad ja pikad tiivad, kiire lend. Saba võrdlemisi lühike, tipu poole ahenev.

31. tahvel. Pistrikud. 1 — rabapistrik *Falco peregrinus*, 2 — jahipistik *Falco rusticolus*, 3 — lõopistik *Falco subbuteo*, 4 — väikepistik *Falco columbarius*, 5 — tuuletallaja *Falco tinnunculus*, 6 — punajalg-pistik *Falco vespertinus* ♂ ad.

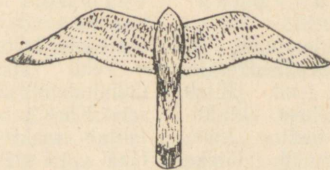
1

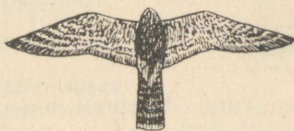
2

3

4

5

32. tahvel. Pistrikkude lennupildid altvaates. 1 — rabapistrik *Falco peregrinus*, 2 — lõopistik *Falco subbuteo*, 3 — väikepistik *Falco columbarius*, 4 — tuuletallaja *Falco tinnunculus*, 5 — punajalg-pistik *Falco vespertinus* ♂ ad.

Peaaegu varese suurune. Lai must haberiba, mis noorlinnul on nõrgem. Alapool vöödilise (ad.) või triibuline (juv.). Vt. 31. tahvel 1.

Jõuline, ühtlaste tiivalöökidega lend, mõõdukas kõrguses, saaki jälitades ka üsna madalal. Lennupilt vt. 32. tahvel, 1. Istupoos püstne. Hääl jõuline „kgrä-kgrä-kgrä...“ (♀) või „grui-grui-grui...“ -rida (♂) ja üksikhüüd kõlav „kjakk“. Pesitseb suurtes rabades, toiduotsingul ja hulkujana ka mujal (isegi linnades), välja arvatud tihedad metsad. Kogu aasta.

Rabapistrik, *Falco peregrinus*
Сарсан

2. Haki suurused või veidi väiksemad. Ülapool kiltkivi- või pruunikashall, alapool hele, selgete tumedate triipudega. Laubasulestik ei ole kiirusulestikust silmanähtavalt heledam. Teravad ja kitsad tiivad, kiire lend. Ei raple.

Haki suurune. Ülapool kiltkivihall, põsed valged, haberiba must, alapool laiade tumedate tähnidega, „püksid“ punapruunid (31. tahvel, 3).

Väga kitsatiivaline, lennupilt (32. tahvel, 2) sarnaneb piirpääsukesele. Kiire ja käänakuline lend, jälitab lendavat saaki. Hääl hele „kii-kii-kii...“ või väänkaela taoline „kjiie-kjiie-kjiie...“, üksikhüüd lühike terav „klit, klit“. Pesitseb valgusrikkais okasmetsades, toiduotsingul enamasti avamaastikul. Aprillist septembrini.

Lõopistik, *Falco subbuteo*
Чеглок

3. Umbes haki suurune. Ülapool kas põhiliselt telliskivi-punane, valkja, tumedatriibulise alapoolega, või musthall, samavärvuselise või punapruuni alapoolega, millel puudub muster. Kui aga alapoolel on tumedad tähnid, siis on laubasulestik kiirusulestikust tunduvalt heledam. Tiivad saleddad ja teravad, mitte silmapaistvalt kitsad, saba kaunis pikk. Raplevad sageli õhus, püsides ühel kohal.

Varesest suurem. Sulestikuvärvus nagu rabapistrikul, kuid haberiba nõrk ja saba pikem. Vt. 31. tahvel, 2.

Käitumiselt, tegevuslaadilt ja hääletsuselt õige sarnane rabapistrikule. Enamasti avamaastikul. Põlgab kooshoiduvaid metsi. Eksikülaline.

Jahipistik, *Falco rusticolus*
Кречет

Hakist veidi väiksem. Ülapool sinihall (♂) või pruunikashall (♀ ja juv.), haberiba puudub või väga nõrk. Alapool punakas (♂) või valkjas (♀ ja juv.), tumedate triipudega (31. tahvel, 4).

Veidi laiatiivalisem, lennupilt (32. tahvel, 3) sarnaneb pääsukesele. Kiire ja sööstuline lend, sageli jälitab saaki madalal maa kohal. Hääl „gri-gri-gri...“-rida. Pesitseb hõredais männikutes ja rabades, toiduotsingul ka mujal. Kogu aasta.

Väikepistik, *Falco columbarius*
Дербник

♂ pea ja saba hallid, saba tipu laiast must, selg telliskivi-punane, alapool kreemjas, tumeda tähnitusega (31. tahvel, 5). ♀ ja juv. kogu ülalpool punapruun, tumedamate vöötidega.

Tiivad saledad, saba pikk ja peaaegu ühelaiune. Lennul rapleb väga sageli. Lennupilt vt. 32. tahvel, 4. Hääle hele „kiikiiki...” ja üksikhüüd „kik”. Pesitseb metsatukkadest, saagijahil avamaastikul. Märtsist septembrini.

Tuuletallaja, *Falco tinnunculus*
Пустельга

B. HAUGASTE JA VIUDE MÄÄRAMISTABEL

1. Haki kuni rongasuurused. Ülalpool tuhkvõi pruunikashall (kuni sinihall), alapool valge või kreemjas, tiheda tumeda viirutusega, vööditusega või triibustusega. Kaunis laiad ümarad tiivad, tiibade alapool (näha lennus) kogu ulatuses ühtlaselt vööditatud. Kaunis pikk saba, mis sõudelennul kitsalt koos (peaaegu ühelaiune ja sirge otsaga), keerlemisel aga lehvikjalt laiutatud ja ümara otsaga.

Peaaegu haki suurune. Alapool kõrgis sulestikes vöödiline. Sabal 4 tumedat vööti. Jalad pikad ja saledad (33. tahvel, 1).

Saba pikk, peaaegu ühtlase laiusega, tiivad kaunis laiad. Lend kiire, tõukeline. Keerleb harva, ei raple kunagi. Tihti tormab läbi võsa või puuvõrade. Jälitab inimasulate ümbruses värvulisi. Lennupilt vt. 34. tahvel, 1. Hääle hele „hiie-hiie-hiie...”-rida, harva üksikhüüd „krik”. Pesitseb tihedais võsamesadest, saagijahil ka avamaastikul. Kogu aasta.

Raudkull, *Accipiter nisus*
Ястреб-перепелятник

2. Peaaegu rongasuurune. Ülalpool pruun, alapool valge, laiade tumedate vöötidega või peaaegu mustrita, või päris tumepruun (enamasti juv.) (33. tahvel, 3). Lennul (34. tahvel, 3) näha võrdlemisi saledad tiivad ja keskmise pikkusega vähe laiutatud saba, millel lai must tipuvööt ja paar kitsamat vööti tüvikuosas. Tiiva tagaserv tume.

♂ üleni musthall, v. a. punapruunid „püksid” ja sabaalune (31. tahvel, 6). ♀ ülalpool hall, pea ja alapool punakuni kollapruunid, mustrita. Juv. alapool piki triibud, hele laubasulestik.

Käitumine nagu tuuletallajal. Lennupilt vt. 32. tahvel, 5. Seltsinguline, rändel sageli mitmekesi koos. Hääle sarnaneb tuuletallajale. Hõredates puistutes ja avamaastikul. Aprillist septembrini.

Punajalg-pistrik, *Falco vespertinus*
Кобчик

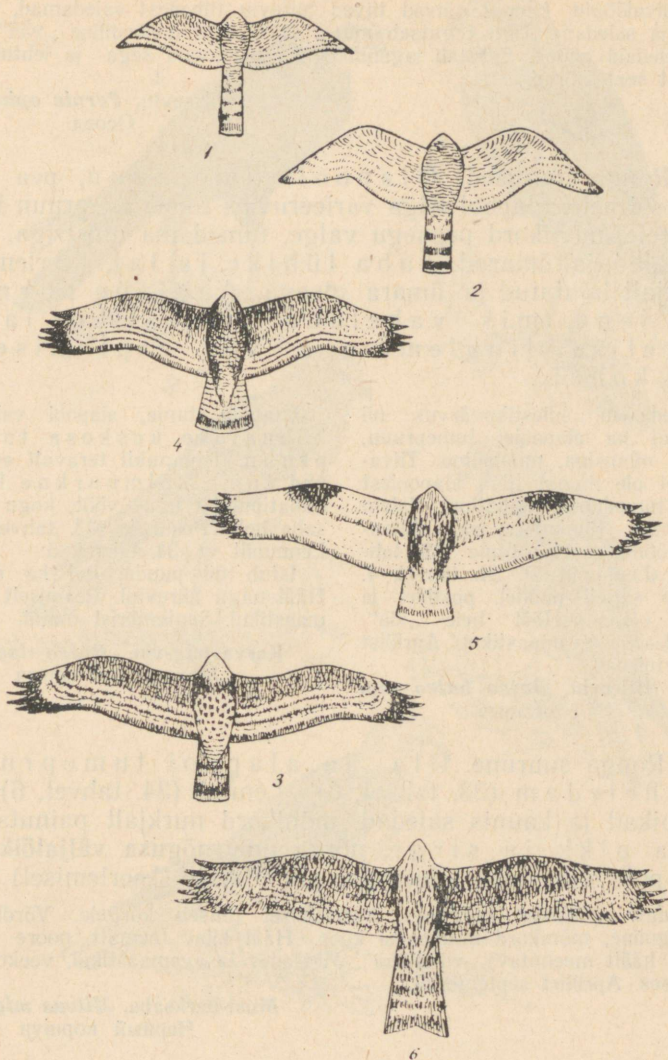
Peaaegu rongasuurune. Alapool vöödiline (ad.) või triibuline (juv.). Sabal 4 laia tumedat vööti. Jalad massiivsemad (33. tahvel, 2).

Laiad ümarad tiivad. Lend kiire, sööstev. Mõnikord keerleb. Ei raple. Sageli lendab läbi puuvõrade. Jälitab inimasulate ümbruses kanu. Lennupilt vt. 34. tahvel, 2. Hääle hele „hii-hii-hii...”-rida, üksikhüüd kilkav „giak”. Igasugustes puistutes ja avamaastikul. Kogu aasta.

Kanakull, *Accipiter gentilis*
Ястреб тетеревиный

33. tahvel. Haukad ja viud. 1 — raudkull *Accipiter nisus*, 2 — kana-
 kull *Accipiter gentilis*, 3 — herilaseviu *Pernis apivorus*, 4 — hiireviu
Buteo buteo, 5 — karvasjalg-viu *Buteo lagopus*, 6 — must-harksaba
Milvus migrans.

34. tahvel. Haugaste ja viude lennupildid altvaates. 1 — raudkull *Accipiter nisus*, 2 — kanakull *Accipiter gentilis*, 3 — herilaseviu *Pernis apivorus*, 4 — hiireviu *Buteo buteo*, 5 — karvasjalg-viu *Buteo lagopus*, 6 — must-harksaba *Milvus migrans*.

Lend hiireviu taoline. Keerleb sageli, rapleb harvemini. Aeglased rahulikud tiivalöögid. Lennul näivad tiivad hiireviu tiibadest saledamad, saba pikem ja saledam. Tihti tegutseb maas. Hääled õige meloodiline „viia”, ka teisi heledaid hüüde. Eelistab lagendikega vahelduvaid sega- ja lehtmetsi. Aprillist septembrini.

Herilaseviu, *Pernis apivorus*

Осоed

3. Ronga suurused. Ülapool tumepruun, pea kas tume või hele, alapool väga varieeruvais toonides, pruun kuni õige hele, mõnikord peaaegu valge, tumedama mustriga. Tiivad laiad ja ümarad, saba lühike ja lai, keerlemisel lehvikjalt laiutatud ja ümara otsaga. Aeglane kohmakas lend, mis vaheldub ulatusliku laia-kaarelise liuglemisega või raplemisega ühel kohal.

Sagedasem sulestikuvärvus nii üla- kui ka alapoolel tumepruun, roostja nüansiga, mustriiline. Tiivanukk ei ole muust tiiva alapoolest palju tumedam. Sabatipul laiem tume vööt, tüvikuosas saba kitsamalt vöödiline. Pea tume (33. tahvel, 4). Lennupilt vt. 34. tahvel, 4.

Istub sageli puudel, postidel ja kivide otsas. Hääled heledad „via”. Metsades ja avamaastikul. Aprillist oktoobrini.

Hiireviu, *Buteo buteo ssp.*

Сарыч

Ülapool tume, alapool valkjas, kõhualuse keskosa tumepruun. Tiivanukil teravalt eristunud tume kolmnurkne laik. Sabatipul lai tume vööt, kogu muu saba hele. Pea hele (33. tahvel, 5). Lennupilt vt. 34. tahvel, 5.

Istub nii puudel kui ka maas. Hääled nagu hiireviul. Peamiselt avamaastikul. Septembrist maini.

Karvasjalg-viu, *Buteo lagopus*

Мохноногий сарыч

4. Ronga suurused. Üla- ja alapool tumepruun, pea heledam (33. tahvel, 6). Lennul (34. tahvel, 6) tiivad pikad ja kaunis saledad, mõnikord nurkjalt painutatud. Saba pikk ja sirge, nõrga ümarnõgusa väljalõikega, mida pole näha saba laiutamise puhul (näit. keerlemisel).

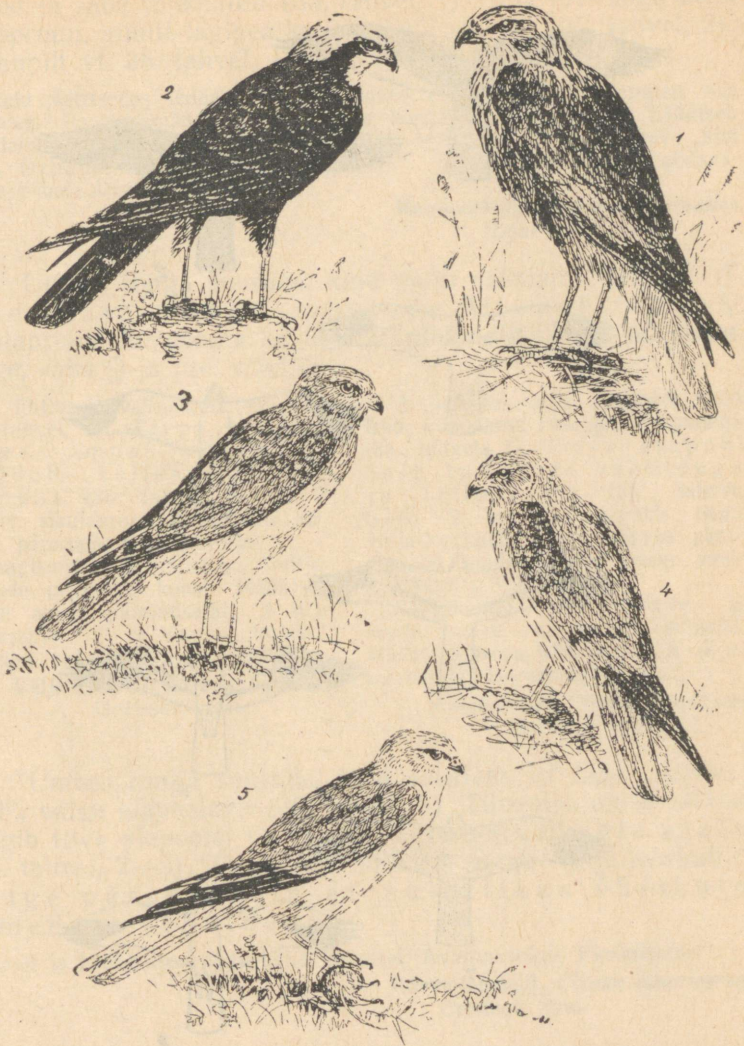
Lendab mõõdukas kõrguses, keerlemisel tõuseb kõrgele. Võrdlemisi seltsinguline, mõnikord mitmekesi koos. Hääled kilav (eemalt noore kalakajaka häält meenutav) „vii-ähähä”. Metsades ja avamaastikul, veekogude läheduses. Aprillist septembrini.

Must-harksaba, *Milvus migrans*

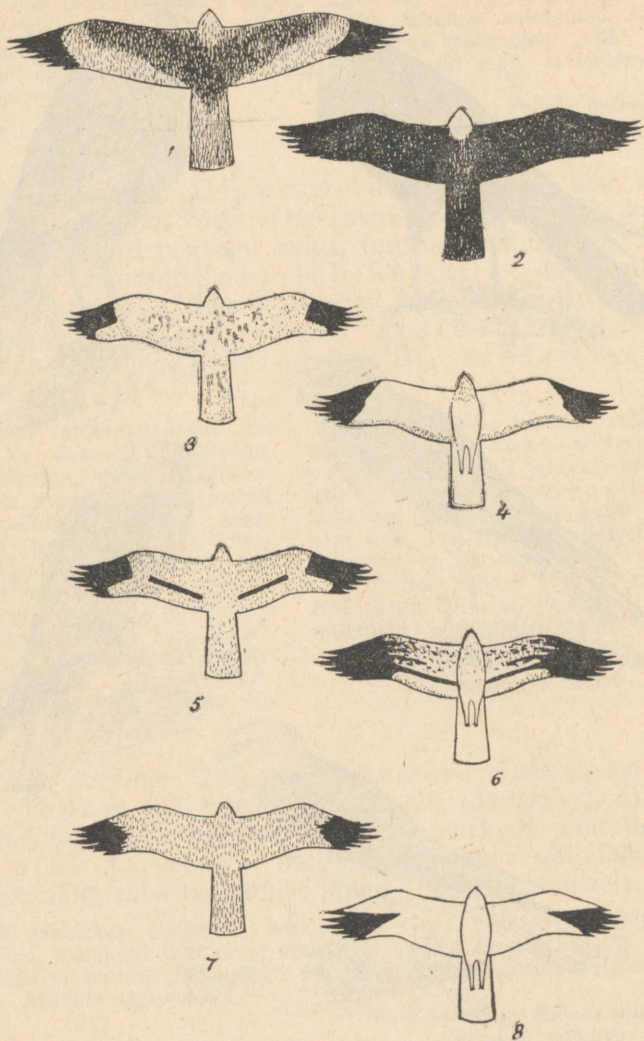
Черный коршун

C. LOORKULLIDE MÄÄRAMISTABEL

1. Rongast veidi suurem. Pea heledam, keresulestik valdavalt või üleni tumepruun. Pärani-ala kõigis sulestikes pruun, mitte kunagi valge, saba ühe-

35. tahvel. Loorkullid. 1—2 — roo-loorkull *Circus aeruginosus* (1 — ♂ ad., 2 — juv.), 3 — välja-loorkull *Circus cyaneus* ♂ ad., 4 — soo-loorkull *Circus pygargus* ♂ ad., 5 — kõrve-loorkull *Circus macrourus* ♂ ad.

36. tahvel. Loorkullide lennupildid. 1—2 — roo-loorkull *Circus aeruginosus* (1 — ♂ ad. pealtvaates, 2 — juv. pealtvaates), 3—4 — välja-loorkull *Circus cyaneus* ♂ ad. (3 — pealtvaates, 4 — altvaates), 5—6 — soo-loorkull *Circus pygargus* ♂ ad. (5 — pealtvaates, 6 — altvaates), 7—8 — kõrve-loorkull *Circus macrourus* ♂ ad. (7 — pealtvaates, 8 — altvaates).

värvuseline. ♂ selg tumepruun, alapool roostepruun, suur osa tiivast ja saba tuhkhallid (35. tahvel, 1). ♀ ja juv. kogu keha tumepruun, ainult lagipea kollakas või valkjas (35. tahvel, 2). Lennupilt vt. 36. tahvel, 1—2.

Saaki varitsedes lendab kaunis madalal roostiku kohal, aegajalt alla laskudes. Paarimismängul keerleb üsna kõrgel. Ainult kevadel häälitseb sagedamini, muidu vaikne. Mänguhüüd ♂ hele „kiää“, ♀ kõhisev „khii khii“, ärritatult kilkab „kjek-kjek-kjek...“. Roostike, harvemini põõsasoode kohal. Aprillist oktoobrini.

Roo-loorkull, *Circus aeruginosus*
Болотный лунь

2. Umbes ronga suurune, kuid palju saledama kehaga. ♂ hele „kajakahall“, mustade tiivaotstega, ♀ sibulapruun, tumedama kirjaga. **Päranipuala kõigis sulestikes valge, saba ♀ ja juv. vöödiline.**

♂ ühtlaselt valkjashall, mustrita (35. tahvel, 3). Tiiva alapool valge, must tiivatipp eraldub sellest längus joonena (36. tahvel, 3—4). ♀ ja juv. sibulapruun, tumedama kirjaga, päranipuala puhasvalge.

Saagilennul heinamaade, viljapõldude ja soode kohal. Häälitseb sageli ainult paarimisajal: ♂ hele „kjekjekje...“, ♀ kiunuv „küüöh“. Aprillist oktoobrini.

Välja-loorkull, *Circus cyaneus*
Полевой лунь

♂ helehall, tiiva ülapoolel must triip, kõhualune roostjate triipudega (35. tahvel, 4). Tiiva alapool hall, tumedate tähnidega ja triipudega (36. tahvel, 5—6). ♀ ja juv. sulestik nagu välja-loorkullil, valge värvus päranipualal veidi kitsam (raske eraldada).

Saagilennul põõsasniitude ja soode kohal, harvemini põldudel. Häälitseb harva, hääli sarnaneb välja-loorkullile. Haruldane suvilind.

Soo-loorkull, *Circus pygargus*
Луговой лунь

3. Umbes ronga suurune, kuid saledam. ♂ hele „kajakahall“, valge alapoolega (35. tahvel, 5). Tiivaotsa must värvus tungib tiiva alapoolle terava kiiluna valgele alale (36. tahvel, 7—8). ♀ ja juv. sulestik nagu välja-loorkullil. Valge päranipuala ad. sulestikus üksikute tumedate tähnidega.

Lend ja häälitsused nagu kahel eelmisel. Avamaastikul. Eksikülaline.

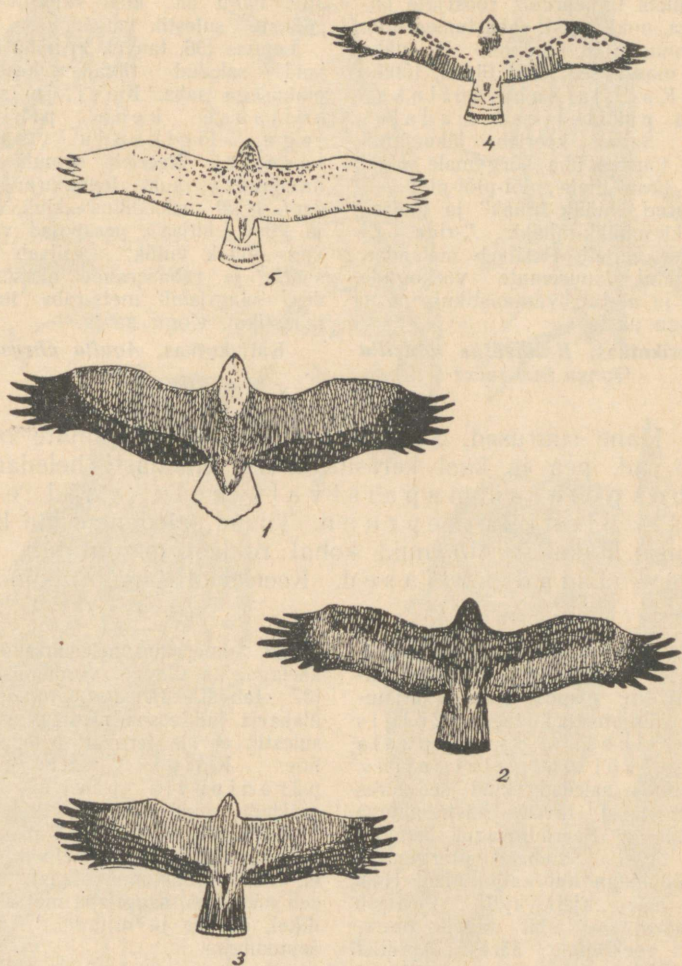
Kõrve-loorkull, *Circus macrourus*
Степной лунь

D. KOTKASTE MÄÄRAMISTABEL

1. Kotka suurused. Sulestik tumepruun, sageli heledama peaga või ka sabaga. Tiivad laiad ja massiivsed, saba lai. Lennul aeglased rasked tiivalöögid. Sageli keerlevad liikumatuil tiivul.

37. tahvel. Kõtkad. 1 — merikõtkas *Haliaeetus albicilla*, 2 — kaljukõtkas *Aquila chrysaetos*, 3 — väike-konnakõtkas *Aquila pomarina*, 4 — kalakõtkas *Pandion haliaetus*, 5 — madukõtkas *Circaetus gallicus*.

38. tahvel. Kõrkaste lennupildid altvaates. 1 — merikotkas *Haliaeetus albicilla*, 2 — kaljukotkas *Aquila chrysaetos*, 3 — väike-konnakotkas *Aquila pomarina*, 4 — kalakotkas *Pandion haliaetus*, 5 — madukotkas *Circaetus gallicus*.

Ad. keresulestik tumepruun, heledamate suleääristega. Pea ja kael kahkjaspruunid, nokk helekollane, saba valge (37. tahvel, 1). Juv. üleni tumepruun, roostjate laikudega, nokk must, saba tumepruun.

Lennus (38. tahvel, 1) näha väga massiivsed laiad tiivad, lühike saba. Kael ja saba hoitakse keha pikiteljest madalamal. Sageli keerleb liikumatuil tiivul, tõustes üha kõrgemale. Häälkare „krau”, hele „plöt-plöt-plöt...”, venitatud „bjääk bjääk” ja jõuline „mhäkk-mhäkk-mhäkk...”-rida. Ei häälitse sageli. Pesitseb metsades, saagijahil suuremate veekogude ääres ja mujal avamaastikul.

Kogu aasta.

Merikotkas, *Haliaeetus albicilla*
Орлан-белохвост

Ad. keresulestik tumepruun, heledamate suleääristega, roostjalagipea ja ülakaelaga. Sabatüvik hall, tipp mustjas (37. tahvel, 2). Juv. nagu ad., kuid sabatüvik ja „pükste” sulestik valged.

Lennus (36. tahvel, 2) näha laiad, kuid saledad tiivad, keskmise pikkusega saba. Kael ja saba hoitakse keha pikiteljega ligikaudu samal tasemel. Keerleb samuti nagu merikotkas, kuid lennukuju saledam. Häälmeloodiline „kluk, kluk” ja kilav „klijaa”, pesapojad viisuvad „viilök viilök”. Pesitseb rabsaarte ja rabservade okasmetsades, saagijahil mets-raba loodumaastikul. Kogu aasta.

Kaljukotkas, *Aquila chrysaetos*
Беркут

2. Hane suurused. Sulestik tumepruun, heledamate laikudega, ad. pea ja kael keresulestikust enamasti heledamad. Saba pole silmapaistvalt hele, vaid enamasti üleni tumepruun. Tiivad saledamad kui kahel eelmisel kotkal ja tiivanuki kohal rohkem painutatud, lend kergem. Jalad kollased. Keerlevad sageli liikumatuil tiivul.

Ad. üleni tumepruun, vähereljeefsete heledamate laikudega ülapool. Juv. ülapool teravalt eristuvate valkjate laikudega. Kõigis sulestikes päänipuuala valge või valgelaiguline.

Lennus saledad, kuid seejuures küllalt laiad tiivad hästieralduva tiivanukiga. Keerleb sageli liikumatuil tiivul. Sõudlend kergemate tiivalöökidega kui kaljukotkal. Hääljärsk hele „kjeff kjeff”. Pesitseb metsades, saagijahil sageli suuremate veekogude ääres. Aprillist oktoobrini.

Suur-konnakotkas, *Aquila clanga*
Большой подорлик

Ad. tumepruun heledama pea ja kaelaga, ka ülapool võrdlemisi hele (37. tahvel, 3). Juv. tumepruun, ülakaela kuklaosas roostjas laik ja sulestik ei ole teravalt heledalaiguline. Kõigis sulestikes päänipuuala pruun. Raske eraldada eelmisest.

Lennupilt 38. tahvel, 3 nagu eelmisel, samuti lennu iseloom. Häälei erine suur-konnakotkast. Pesitseb metsades, saagijahil metsalagedikel, soodes ja niitudel. Aprillist septembrini.

Väike-konnakotkas, *Aquila pomarina*
Малый подорлик

3. Hane suurused. Ülapool hallikaspruun, alapool põhiliselt valge, tumedama kirjaga. Võrdlemisi saledad linnud. Jalad hallid.

39. tahvel. 1 — lumekakk *Nyctea scandiaca*, 2 — kassikakk *Bubo bubo*, 3 — lapikakk *Strix nebulosa*, 4 — kõrvukas-räts *Asio otus*, 5 — sooräts *Asio flammeus*.

Ülapool tume, alapool valge, tumedama pugalaga. Pikenenud kuklasulestik valge. Tiiva alapool hele, tumedama kirjaga, tiivanuki kohal tume laik (näha lennus) (37. tahvel, 4).

Lennus (38. tahvel, 4) pikad saledad tiivad, tiivanuki kohal nurkjalt painutatud. Keskmise pikkusega tihedalt vööditatud saba. Keerleb, rapleb veekogu kohal ja tõukub järsku alla vette. Hääle hele „kjük, kjük”. Pesitseb metsades, saagijahil ainult veekogude kohal. Aprilist oktoobrini.

Kalakotkas, *Pandion haliaëtus*
Скопа

Ülapool tume, alapool valge, hõredate, tumedamate tähnidega. Pugalaga tumedam. Tiiva alapool väga hele, peaaegu valge. Jäme pea, suured kollased silmad (37. tahvel, 5).

Lennus (38. tahvel, 5) pikad, kaunis saledad tiivad, tiivanuki kohal nõrgalt kaares. Keskmise pikkusega, kaunis lai saba, ainult 3 vöödiga. Keerleb sageli, ei raple. Pole seotud veekogudega. Hääle kõlav „jü-ok”. Elualaks on lagendikega vahelduvad sega- ja okasmetsad. Haruldane suvilind.

Madukotkas, *Circaëtus gallicus*
Змеяя

E. KAKULISTE MÄÄRAMISTABEL

1. Hane suurune. Sulestik põhiliselt valge, hõreda, kuni kaunis tiheda mustpruuni vööditusega. Näo, kurgualuse ja jalgade sulestik ühevärvuselisel valge. Pea sulgkõrvadeta. Silmad helekollased (39. tahvel, 1).

Tegutseb päeval. Lendab hästi, kaunis madalal. Varitseb kividel, madalail postidel, jändrikel rabamändidel ja maapinnakühmul. Hääle madal, kare, harva kuulda. Avamaastikul (mererannik, sood, rabad). Novembrist märtsini (mitte igal talvel esinev).

Lumekakk, *Nyctea scandiaca*
Белая сова

2. Hane suurused. Sulestik põhiliselt kas ookerkollane või tuhkhall, musta kirjaga. Alapool reljeefsel tumedatriibuline.

Sulestiku taustavärvus ookerkollane. Jäme pea, tugevad sulgkõrvad. „Loor” keskmiselt arenenud, nõrga, tumeda viirutusega. Kurgualune valge. Silmad suured, ruuged. Saba keskmise pikkusega (39. tahvel, 2).

Hääletu lend. Lennul vaheldub liuglend aeglase sõudlennuga. Laiad tiivad. Päeval peitub tihedais tihnikeses või okaspuude oksastikus. Tegutseb öösi. Hääle kaugelekuuldav õõnes „uuhu” ja sellest kombineeritud teised, ka lühikesed heledad hüüded. Okasmetsades. Kogu aasta.

Kassikakk, *Bubo bubo*
Филин

Sulestiku taustavärvus tuhkhall. Sulgkõrvad puuduvad. „Loor” tugevasti arenenud, helehall, tihedasti kaetud tumedate kontsentriiliste viirudega. Kurgualune must. Silmad kaunis väikesed, kollased. Saba kaunis pikk (39. tahvel, 3).

Lend kiirem ja osavam kui kassikakul. Lennupilt saledamatiivilisem ja pikasabalisem. Okasmetsades. Haruldane talikülaline, mitte igatalviti. Suvel väga harva.

Lapikakk, *Strix nebulosa*
Бородатая неясыть

3. Umbes haki suurused. Sulestik põhiliselt kollakas, ülapoolel tiheda musta kirjaga, alapoolel heledam, hõredate mustade triipudega. Silmad kollased.

Püstised teravad sulgkõrvad. Ülipoole sulestik rohkem hallikas (39. tahvel, 4).

Lennus näha pikad, võrdlemisi saledad tiivad, keskmise pikkusega saba. Tegutseb öösel. Hää l uluv „huu” ja lühike hele hüüd. Metsades ja teistes puistutes. Kogu aasta.

Kõrvukas-räts, *Asio otus*
Ушастая сова

Sulgkõrvad puuduvad, selle asemel nõrgad sulgkühmud (püstitatakse ärevuses). Ülipoole sulestik ookerkollakas (39. tahvel, 5).

Lennus pikad saledad tiivad, lühike saba. Kõikuv lend. Mängul laksutab tiivadega. Tegutseb öösel ja päeval. Hää l „käv, käv, käv” ja teised hüüded. Soodes, rabades, luh-tadel. Märtsist oktoobrini, üksikud talvituvad.

Sooräts, *Asio flammeus*
Болотная сова

4. Umbes varese suurused. Sulestik põhiliselt hall või roostepruun, ülapoolel tiheda tumeda kirjaga, alapoolel heledam, mustade triipudega. Sulgkõrvad puuduvad. **Silmad mustpruunid.**

Varesest suurem. Sulestikutaust helehall, tumedatriibuline. Hästi arenenud helehall, peaaegu mustrita „loor”. Silmapaistvalt pikk saba. Võrdlemisi väikesed silmad (40. tahvel, 1).

Aktiivselt tegutseb peamiselt öösiti, kuid osalt ka päeval. Peitub okaspuude oksastikus, väga harva üksildasis hooneis. Lennus laiad tiivad, pikk saba. Hää l tume „huhu, huhu”, kõhisev „tšää” ja lühike kõlav „kräik”. Suuremates okasmet-sades. Kogu aasta.

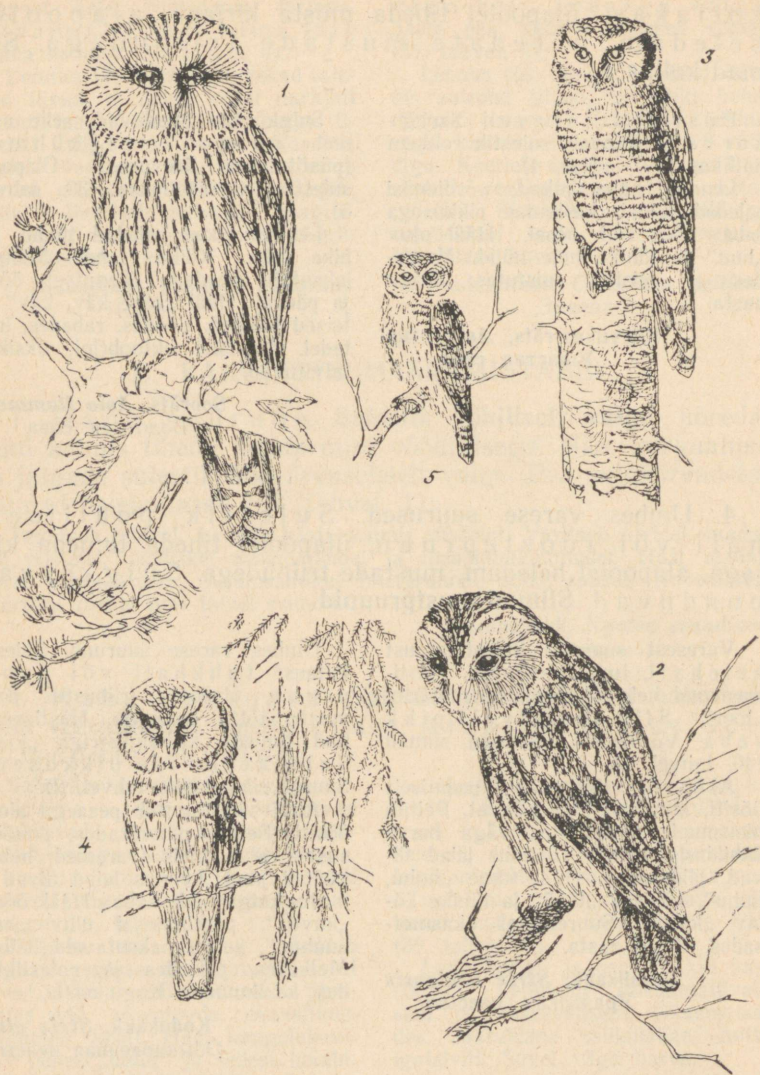
Uraalikakk, *Strix uralensis*
Уральская неясыть

Umbes varese suurune. Sulesti-kutaust tuhkhall või puna-pruun, ülipoole triibustus põik-mustri tõttu ebaselge. Hästi are-nud tumeda kribumustriga „loor”. Saba keskmise pikkusega. Suured silmad (40. tahvel, 2).

Aktiivselt tegutseb peaaegu ainult öösiti. Peitub puuvõrades, puuõõn-sustes ja hooneis (varemed, heina-küünid jne.). Lennus laiad tiivad ja mitte kuigi pikk saba. Hää l õones „kuvitt”, paarimisajal uluv „huu-huuhuu”, sekka naksutavaid helisid. Metsades, parkides ja puiestikku-des, ka linnades. Kogu aasta.

Kodukakk, *Strix aluco*
Обыкновенная неясыть

5. Rästa kuni haki suurused. Sulestik põhiliselt hele- kuni tuhkhall, tumeda kirjaga. Sulgkõrvad puu-duvad. Võrdlemisi väikesed kollased silmad. Silmast nokani must triip.

40. tahvel. 1 — uraalikakk *Strix uralensis*, 2 — kodukakk *Strix aluco*,
 3 — vöökakk *Surnia ulula*, 4 — karvasjalgkakk *Aegolius funereus*,
 5 — värbkakk *Glaucidium passerinum*.

Ligi haki suurune. Ülapool pruunikashall, tumedama mustriaga. Keskmise suurusega pea. „Loori” külgedel laiad mustad ribad. Alapool tihedalt tumedavöödiline. Saba pikk (40. tahvel, 3).

Aktiivne päeval. Lendab kiiresti ja hästi, lennupilt pistriku taoline. Rapleb. Istub väljapaistvail kohtadel. Hääle hele „kiikiiki” (nagu tuuletallajal). Peamiselt avamaastikul. Talikülaline, oktoobrist aprillini, väga haruldane suvilind.

Vöötkakk, *Surnia ulula*
Ястребиная сова

Rästa suurune, kuid jässakam. Ülapool pruunikashall, tumedama mustriaga. Väga jäme pea. „Loor” ühevärvuselisel valkjashall. Alapool (peamiselt rinnal) hajusate tumedate laikudega. Saba lühike. (40. tahvel, 4).

Aktiivne öösi. Lend lühike, puult puule. Ei raple. Istub varjatult puukstel, puuvõrades. Hääle lühike „gu-uk”, paarimisajal pehme „ugugug”. Okasmetsades, peamiselt kuusikutes. Kogu aasta.

Karvasjalg-kakk, *Aegolius funereus*
Мохноногий сыч

6. Varblasest suurem. Pea madal ja lame. Sulestik põhiliselt hall. Ülapool tumedamalt pruunikas, alapool peaaegu valge, tumedate triipudega. Väikesed kollased kuni ruuged silmad (40. tahvel, 5).

Liikuv ja kogu päev aktiivne pisikakk. Vibutab sabaga. Istub puukstel. Hääle peenike vilerida. Metsades, puisniitudel, rändel ka parkides ja juhuti linnaaedades. Kogu aasta.

Värbkakk, *Glaucidium passerinum*
Воробьиный сыч

9. rühm: RÄHNILISE TÜÜP

1. Varblasest väiksemad. Mustrita, sinihalli või peenmustrilise helepruuni ülapoolega ja valge alapoolega. Igasugustes puistutes.

Ülapool sinihall, nokk sirge.

Puukoristaja, *Sitta europaea*
Поползень — vt. lk. 114

Ülapool helepruun, nokk kõver.

Pogg, *Certhia familiaris*
Пищуха — vt. lk. 114

Mõlemad kuuluvad värvuliste seltsi.

2. Varblasest veidi suurem. Sulestiku põhitoon pruunikas ja hallikas, kirju, puukoore värvusega ülapoolega. Üle turja lai must triip. Alapool ookerjas ja valkjas (41. tahvel, 1).

41. tahvel. 1 — väänkael *Jynx torquilla*, 2 — väike-kirjurähn *Dryobates minor*, 3 — kolmvarvas-rähn *Picoides tridactylus*, 4 — suur-kirjurähn *Dryobates major*, 5 — valgeselg-kirjurähn *Dryobates leucotos*.

Tegutseb sageli lāngus ja poolpūstseil tūvedel ning okstel. Istub oksal nii pōigiti kui ka pikuti. Pōōrab pead igas suunas, kusjuures keha jääb liikumatuks. Toitu tuleb otsima ka maha. Kevadel hāālitseb palju — monotoonne vali „piipiipii...“- või „pjāāpjāāpjāā...“-helirida. Valgusrikaste puistute ja metsaservade elanik. Maist septembrini.

Vāānkael, *Jynx torquilla*
Бертишейка

3. Kuni rāsta suurused. Sulestik kontrastselt musta-valgekirju, sabaalune ei ole punane.

Varblasest veidi suurem. Selg valge, tumedama kirjaga. Kiird punane (♂) vōi māārdunud-valge (♀) (41. tahvel, 2).

Sagedasem hāālitlus lūhike jārsk helirida „kii-kii-kii...“, harvemini ūksikhūūd „kik“. Trummeldab kuival puuksal. Sega- ja lehtmetsades, parkides. Kogu aasta.

Vāāike-kirjurāhn, *Dryobates minor*
Малый пестрый дятел

Rāsta suurune. Selg valge, tumedama kirjaga. Kiird kuld-kollane (♂) vōi hōbevalge (♀) (41. tahvel, 3).

Hūūd mahe „gjük“, ārevushūūd „gigrāgrā...“. Trummeldab kuival puuksal. Varjukais kuusemetsades. Haruldane aastalind.

Kolmvarvas-rāhn,
Picoides tridactylus
Трехпалый дятел

4. Rāstast veidi suuremad. Sulestik kontrastselt musta-valgekirju, sabaalune punane.

Selg must, pealtiiva kattesuled puhtalt valged (41. tahvel, 4). Sabaalune erepunane. Lagipea must (♀), punane (juv.) vōi ainult kukal punane (♂).

Trummeldab kuival oksal. Talvepoolaastal urgitseb seemneid kuuse- ja männikābideist, kābisid puult lahiti murdes ja kõrgeil paikadel lahates (rāhni „sepikojad“). Hāālitlus lūhike terav „kgikk“, ārevushūūd kārisev „grrā-grrā-grrā...“. Okas- ja segametsades, puisniitudel ja parkides. Kogu aasta.

Suur-kirjurāhn, *Dryobates major*
Большой пестрый дятел

Tagaselg valge, pealtiiva kattesuled musta-valgevōōdilised (41. tahvel, 5). Sabaalune roosa-punane. Lagipea must (♀) vōi punane (♂).

Trummeldab kuival oksal. Okaspuude seemneist ei toitu. Tuleb suur-kirjurāhnist sagedamini maha vōi otsib toitu mahalangenud puutūvedel. Hāālitlus mahe „gik“, ārevushūūd „gri-gri-gri...“. Leht- ja niiskeis segametsades, puisniitudel, hulguajal ka parkides. Kogu aasta.

Valgeselg-kirjurāhn,
Dryobates leucotos
Белоспинный дятел

5. Peaagu haki suurused. Selg roheline, pāranipu-ala rohekaskollane, kōhualune rohekashall.

Haki suurune. Silma ūmb-rus must, lagipea punane. Haberiba must ja punane (♂) vōi ainult must (♀) (42. tahvel, 1). Juv. alapool tumedavōōdiline.

Trummeldab harva. Toitu otsib peamiselt maas (sipelgapesad). Puu-

Hakist vāāiksem. Pea hall, ainult valjasriba kitsalt must. ♀ ilma punaseta, ♂ punase laubaga (42. tahvel, 2).

Trummeldab sageli kuival oksal. Toitu otsib ka maas (sipelgapesad). Tegutseb nii leht- kui okaspuudel.

42. tahvel. 1 — roherähn *Picus viridis*, 2 — hallrähn *Picus canus*,
3 — musträhn *Dryocopus martius*.

dest külastab peamiselt lehtpuid, eriti haabu. Hääln metalne vali „klü-klü-klü...“-rida, eriti kevadel. Leht- ja segametsades, parkides. Kogu aasta.

Roherähn, *Picus viridis*
Зеленый дятел

Häälnsitus kõlav helirida „klü-klü-klüüh“, langeva lõpuga. Üksik- hüüd mahe „kjük“, ärevushüüd lõikav „gigigig...“. Seg- ja männimetsades, põldudevahelistes puistutes. Kogu aasta.

Hallrähn, *Picus canus*
Седой дятел

6. Peaaegu varese suurune. Üleni must, pea osalt punane (♂ kogu lagipea, ♀ ainult kukal) (42. tahvel, 3).

Tegutseb peamiselt okaspuudel, lõhub kände ja sipelgapesi. Trummeldab valjusti kuival oksal. Kevadine paarimishüüd kõlav „gluit-gluit-gluit...“. Üksik- hüüd pasundav vali „kljöö“, lennul ja asukohta vahetades „krri-krri-krri...“-helirida. Paarimisajal peale selle veel hakitaolised järsud heledad häälnsused. Okasmetsades. Kogu aasta.

Musträhn, *Dryocopus martius*
Черный дятел

10. rühm: VARESLASE TÜÜP

1. Peaaegu haki suurune. Selg kaneelpunane, muu sulestik eredalt siniroheline (43. tahvel, 1).

Peatub puude otsas, postidel, telefonitraadidel, taradel, viljakärbistel ja laskub sageli ka maha. Lend pidev ja sirgjooneline, jõuliste tiivalöökidega. Mängulend kõrgel üle puulatvade, käänakuline, ühelt küljelt teisele viskuv. Seejuures kuulub ragistavat, karedat „rää-rää-rää...“-rida. Üksik- hüüd järsk „rak“ ja „rakrak“. Metsaservadel ja hõredates puistutes, toiduotsin- gul ka lagedal. Maist septembrini.

Siniraag, *Coracias garrulus*
Сизоворонка

Kuulub siniraolistel seltsi.

2. Haki suurune. Kehasulestik põhiliselt hallikasroosa, valge päänipualaga. Pealtiva kattesuled sini- mustavöödilised, saba ja tiivad mustad, valge tiivaküüdis (43. tahvel, 2).

Tegutseb rohkem puudel ja vähem (talvepolaastal) maas, rahutult kohta vahetades. Ole lageda kulgeb kõikuval ebakindlal lennul. Hääln kriiskav, läbilõikav „rrääts“ ja hiireviu taoline venitatud hele „hiää“. Jäljendab teiste lindude hääli. Metsades ja teistes puistutes. Kogu aasta.

Pasknäär, *Garrulus glandarius*
Сойка

3. Haki suurune. Sulestik tumepruun tihedate valgete täh- nidega. Tiivad mustjaspruunid, saba mustjaspruun, valge tipuga (43. tahvel, 3).

43. tahvel. 1 — siniraag *Coracias garrulus*, 2 — pasknäär *Garrulus glandarius*, 3 — mänsak *Nucifraga caryocatactes*, 4 — harakas *Pica pica*.

Tegutseb puudel ja vähem maas. Eelistab istuda kõrgete kuuskede lad-
vaokstel. Avaraile lagendikele ei tule. Hää! mitu korda järjest korralav
krääksuv „krää”, aegajalt hüüab vinguvat „viä”, omavahel mitu lindu
koos tegutsedes ka tasane nurrub „kurr”. Varjukates okasmetsades, sügi-
sel ka sarapikes. Kogu aasta.

Mänsak, *Nucifraga caryocatactes*
Кедровка

4. Haki suurune, p i k a s a b a g a. **Sulestik kontrastselt
suure musta-valgelaiguline**, must saba ja tiivad roheline metal-
liläikega (43. tahvel, 4).

Tegutseb puudel ja maas, samuti igasugustel tehisvormidel. Hüppab
kahel jalal korruga. Madal sirgjooneline lend sagedate tiivalöökidega. Hää!
pikk kiire kädistus, „ksädsäksäd...”, pesitsusajal sagedamini üksikhüüd
„kää”. Pesitseb kõrgvõsades ja tiheda alapuistuga metsades, talvepool-
aastal tegutseb põldudel ja hoonete lähedal. Külatab prügihunnikuid ja
jäätmete mahapanekukohti. Kogu aasta.

Harakas, *Pica pica*
Сорока

5. Haki suurune. **Sulestik üleni must, helehalli kaelaga** (44.
tahvel, 1).

Tegutseb maas, kõiksugustel tehisvormidel ja puude otsas. Kõnnib ja
hüppab. Pidev sirgjooneline lend, tõttavate tiivalöökidega. Pesitseb õõn-
sates puudes ja hoonetes (peamiselt müürides ja varemetses), peaaegu alati
seltsinguliselt. Hää! kõlav, järsk „kjakk, kjakk”. Mittepesitsusajal suurte
salkadena, külatab põlde, linnade juurviljamaid ja prügi mahapanekukohti.
Kogu aasta.

Hakk, *Coloeus monedula*
Галка

6. Varese suurune. **Keresulestik tuhkhall, pea, tiivad ja saba
mustad** (44. tahvel, 2).

Tegutseb maas, puudel ja tehisvormidel. Kõnnib aeglaselt. Sirgjooneline
pidev lend, aeglase tiivalöökidega. Hää! karedalt kraaksuv „krraa, krraa”.
Pesitseb igasugustes puistutes, välja arvatud ulatuslikud metsad. Mitte-
pesitsusajal väga sageli kultuurmaastikul — põldudel, asulate juures, lin-
nades. Vahetab biotoopi päeva jooksul (lennud ööbimiskoha ja toitumaa
vahel). Kogu aasta.

Hallvares, *Corvus corone*
Серая ворона

7. Vähemalt varese suurused. **Kogu sulestik must, tugeva
metalliläikega**.

Varese suurune. Sale nokk, mille
tüvik ad. sulevaba ja valkja värvu-
sega (44. tahvel, 3).

Tegutseb maas ja puudel. Sageli
salkadena põldudel. Lend aeglase

Ronga suurune. Massiivne nokk,
mille tüvik sulistunud (44. tahvel,
4).

Tegutseb maas ja puudel. Lend
aeglase pidevate tiivalöökidega,

44. tahvel. 1 — hakk *Coloeus monedula*, 2 — hallvares *Corvus corone*, 3 — künnivares *Corvus frugilegus*, 4 — ronk *Corvus corax*.

pidevate tiivalõökidega. Häälitseb sageli: kõhisev „kroa” ja lame „kaak”. Pesitseb koloniaalselt põldudevahelistes puistutes ja asulastiku vahel puudel, mitu pesa ühe puu otsas. Märtsist novembrini. Oksikud talvituvad.

Künnivares, *Corvus frugilegus*
Грай

mõnikord keerleb liikumatuil tiivul. Hääl jõuline „krronk” ja kare „rak”, paarimisajal kõlav „klong”. Pesitseb okas- ja segametsades. Mittepesitsusajal ka kultuurmaastikul, isegi linnades. Kogu aasta.

Ronk, *Corvus corax*
Ворон

II. rühm: VÄRVULISE TÜÜP

ALAMRÜHMADE MÄÄRAMISTABEL

1. Umbes rästa suurused. Keresulestik põhiliselt mustrita (ühevärvuseliselt must, pruun, kollane, helehall kuni valge — viimane alapoolel) või tume sulestik heledatähniline (kuldnohk) või hele alapool tumedatähniline (rästad). Vt. 46. ja 48. tahvel.

Rästalaadsed linnud — vt. lk. 109

2. Umbes varblase suurused. Keresulestik peenemustrita. Sabal ja rinnal mõnikord muust sulestikust kontrastselt erinevaid värvusepartiid. Ajavad oma lühikest sirgetipulist saba püsti ja lehvikutaoliselt laiali, eriti maapinnal suurte hüpetena kulgemisel (aed-lepalind väristab kiiresti saba). Meil ainult suvepoolaastal. Vt. 47. ja 49. tahvel.

Täksilaadsed linnud — vt. lk. 112

3. Peaaegu varblase suurused või väiksemad, kuid pikka kade saledate tiibade ja sügava harksaba tõttu tunduvad mõned suuremana. Saledad linnud. Ülapool must kuni pruun, mõnikord metalse läikega, alapool hele. Ainult piirpääsukesel (kes tegelikult ei kuulu pääsukeste hulka) on kogu sulestik tuhmilt suitsmust. Väga osavad ja kiired lendajad, kes õhuputukaid küttides enamiku ajast viibivad lennus. Istuvad telefonitraadidel, katuseharjadel ja teistel väljaulatuvatel kohtadel. Ainult pesamaterjali kogudes laskuvad (pääsukesed) lühiajaliselt maapinnale. Täielikud õhulinnud. Meil ainult suvepoolaastal. Vt. 50. tahvel.

Pääsukesed — vt. lk. 122

4. Varblase suurused või väiksemad, harva (rästas-roolind) suuremad. Sagedasem sulestikuvärvus ülapoolel ühevärvuselisel hall, hallikaspruun, hallikasroheline või pruun, alapool valge, valkjashall või kahkjaskollane. Kogu sulestikus valitsevad mahedad ja vähekontrastsed toonid, sulestik on harva vöödiline või triibuline (erandid: must-kärbsenäpp kontrastselt must-valge värvusejaotusega, väike-kärbsenäpp ♂ ad. punapruuni pugualaga, ritsiklind ja kõrkja-roolind tumeda tähnitusega, vööt-pöösälind tumeda vöödilise alapoolega, mustpea-pöösälind tumeda lagipeaga). Täielikud puistute või kõrgrohustute elanikud. Hüplevad vilkalt puudevõrades või roostikus, kuid kunagi ei roni puudel rähni kombel ega ripu oksil seljaga allapoole. Meil ainult suvepoolaastal. Vt. 51.—53. tahvel.

Pöösälinnulaadsed linnud — vt. lk. 112

5. Kuni varblase suurused, enamasti palju väiksemad. Sulestik peenemustrita, kuid kontrastselt suurelaiguline: ala- ja ülapoole värvus teravalt erinev, sageli ka pea piirkonnas (lagipea, põsed, kurgualune) kontrastseid värvuselaike. Täielikud puistulinnud, kes vilkalt ringi hulkudes ripuvad okstel ka selg allapoole ja mõned ronivad puutüvel nagu rähn. Talvepoolaastal enamasti salkadena ja sel aastaajal tulevad sageli ka maapinnale. Meil kogu aasta. Vt 47., 54. ja 55. tahvel.

Tihaselaadsed linnud — vt. lk. 114

6. Varblase suurused. Saledad linnud, pika, peaaegu sirgeotsalise sabaga ja saledate jalgadega. Ülapool hall kuni pruunikas (mõnikord roheka või kollaka varjundiga), alapool valge, kollakas või intensiivselt helekollane, peenemustrita. Äärmised tüürsuled valged. Tegutsevad varjamatult lagedail kohtadel, kõige sagedamini maapinnal. Vibutavad sabaga aeglaselt üles-alla. Avamaastikul: niitudel, soodes, vete ääres jne., ka inimasulate juures (linavästri). Meil ainult suvepoolaastal. Vt. 55. tahvel.

Hänilased — vt. lk. 134

7. Varblase suurused. Mitte eriti saledad linnud, keskmise pikkusega, pisut nõgusaotsalise sabaga ja keskmise pikkusega jalgadega. Sulestikuvärvus tagasihoidlik ja peenemustriline: ülapoole pruun, tumedama kirjaga, alapool valkjas, sageli pugualal ja rinnal tume-

date triipudega (kontrastsed toonid ainult sarviklõokesel: kollane laup ja kurgualune, must haberiba ja puguala). Enamik tegutseb lagedail kohtadel varjamatult, mõned metsaservadel ja hõredates puistutes (nõmmelõoke, metskiur). Laulavad kõrgemal esemel paigal istudes või õhus lenneldes. Enamik liike meil ainult suvepoolaastal. Vt. 56.—57. tahvel.

Lõokesed ja kiurud — vt. lk. 135

8. Enamik varblase suurused või pisut suuremad, osa ka väiksemad. Jässaka kehaga. Väga iseloomulik lühike kooniline nokk või (käbilinnud) üksteisega ristamis nokatipud. Sulestikuvärvus väga mitmekesine: alates peenemustrilisest hallist ja pruunist ja lõpetades helekollaste või erepunaste toonidega kas teatavalt kehaosadel või peaaegu üle kogu keha. Kõiki iseloomustab (teiste väikeste värvulistega võrreldes) suhteliselt vähene liikuvus, mis ei takista aga puistulinde okstel tegutsemast õige mitmekesistes poosides, ka selg allapoole (käbilinnud, siisike, urvalind). Osa puistu-, teine osa avamaastiku linnud. Osa rändlinnud, teine osa liike meil kogu aasta. Vt. 47. ja 58.—61. tahvel.

Vindilaadsed linnud — vt. lk. 114

9. Määramistunnused ei kuulu ühtegi eelmainitud alamrühma. Kehakuju ja sulestikumuster vt. 45. tahvel.

Nimetu alamrühm — vt. lk. 105

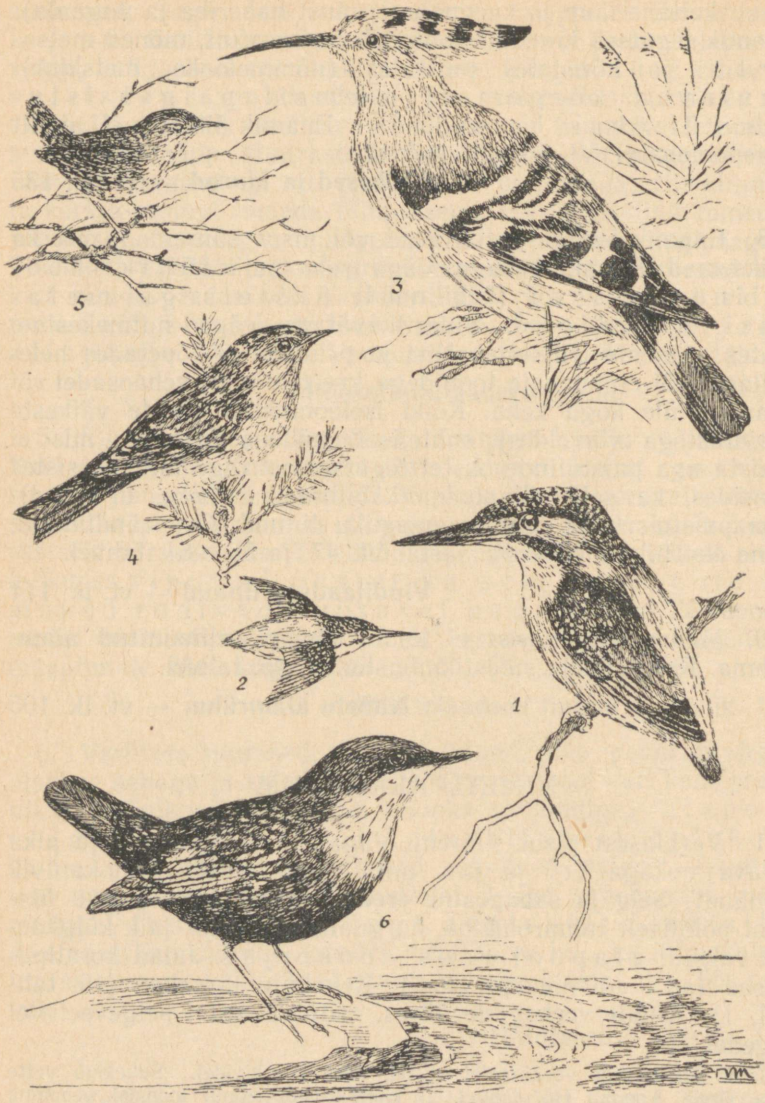
NIMETU ALAMRÜHM

1. Varblasest pisut suurem. Väga lühikese sabaga ja pika terava nokaga (♂ ja juv. nokk üleni must, ♀ nokatüvik punane). **Selg ja sabapealne eredalt lasuursinised**, muu üla- pool põhiliselt tuhmroheline, kurgualune ja suur laik külgkaelal valged, alapool roosteokerjas. Jalad korallpunased (ad.) või mustad (juv.). Kehakuju jässakas (45. tahvel, 1). **Ainult veekogude ääres**, eriti väikestel selgeveelistel jõgedel.

Istub liikumatult veeäärsetel okstel, risul või kividel. Sukeldub vette kala järele. Lendab (45. tahvel, 2) kiirel sirgel lennul madalal veepinna kohal. Hääliitsused: lühike terav „tjii“, kombineeritud „tji-tii-ih...“ ja krigistav „kritkritkrit...“. Märtsist novembrini. Üksikud talvituvad.

Jäälind, *Alcedo atthis*
Голубой зимородок

Kuulub siniraoliste seltsi.

45. tahvel. 1—2 — jäälind *Alcedo atthis*, 3 — vaenukägu *Upupa epops*,
 4 — võsaraat *Prunella modularis*, 5 — käblik *Troglodytes troglodytes*,
 6 — vesipapp *Cinclus cinclus* (neist viimane määramistabeli järgi rästa-
 laadsete lindude, teised nimetus alamrühmas).

2. Rästa suurune. Sulestiku põhivärvus pruunjasruuge, saba ja tiivad kontrastselt musta-valgevöödilised. Peas suur tutt, mida erutatult püsti ajab. Pikk kõver nokk (45. tahvel, 3). Kuivadel aasadel, mis vahelduvad metsatukkadega.

Toitu otsides kõnnib nobedasti maapinnal. Istub puuokstel. Lend eakindel, kõikuvate tiivalöökidega, eemalt pasknääri lendu meenutav. Paarimishüüd (kevel) õõnes „upupup“, kutsehüüd tasane kare „krrā“, noorte toidumangumishüüd kõhisev „vhuist“. Maist augustini, üksikud veel septembris.

Vaenukägu, *Урра ерорс*
Удод

Kuulub vaenukäoliste seltsi.

3. Varblase suurune. Ülapool kirju, puukoore värvusega, üle turja must triip. Istub oksal põigiti ja pikuti, tavatseb peaga pöörelda igas suunas. Häälitsus monotonne, vali „piipiipii...“. Hõredais metsades ja metsaseravadel.

Väänkael *Junx torquilla*
Вертишейка vt. lk. 97

Kuulub rähnaliste seltsi.

4. Peaaegu varblase suurune. Ülapool pruunikashall, vähese mustriga, kurgualune ja rind tuhkhallid. Nokk sale ja terav (45. tahvel, 4).

Tegutseb võrdlemisi varjatult kuusetihnikutes, kust ilmub ainult laulu ajaks puu tippu. Laul oma struktuurilt meenutab käbliku laulu, kuid on õrnem. Kutsehüüd „tsi-tsi“. Puistutes, eriti kuuse alavõsaga metsades. Aprillist oktoobrini.

Võsaraat, *Prunella modularis*
Лесная завирушка

5. Varblasest palju väiksem. Sulestikuvärvus roostepruun, tumeda viirutusega. Lühike püstihoitud saba (45. tahvel, 5).

Väga vilgas lind, kes lakkamatult hüpleb madalal põõsastes, risuhunnikutel ja metsaaluses madalvõsas. Lend lühimaaline, madalal maapinna kohal. Laul väga kõlav ja vali vaheldusrikas ettekanne. Ärevuses nõksutab sügavasti kehaga ja hüüab valjusti „tserrr“. Kutsehüüd lühike „tsikk“. Puistutes, eriti metsaaluses tihedas põõsastikus. Märtsist novembrini. Üksikud talvituvad.

Käblik, *Troglodytes troglodytes*
Крапивник

46. tahvel. 1 — peoleo *Oriolus oriolus*, 2 — siidisaba *Bombycilla garrulus*, 3 — hallõgija *Lanius excubitor*, 4 — punaselg-õgija *Lanius collurio*, 5 — kuldnook *Sturnus vulgaris*, 6 — musträstas *Turdus merula*.

ALAMRÜHM: RÄSTALAADSED LINNUD

1. Rästa suurune. Lühike püstihoitud saba. Peale lumi-valge kurgualuse ja rinna on kogu muu sulestik mustpruun (45. tahvel, 6). **Ainult veekogude ääres**, eriti kärestikulistel jõgedel, ka veskipaisude all.

Tegutseb jõekärestiku kividel või jääserval, kust lühikeste vaheaegade järel **vette sukeldub**. Nõksutab sügavasti kehaga, eriti enne ja pärast sukeldust. Lend sirgjooneline ja madalal üle veepinna. Laul kaunis pikk, kuid mitte vali, vahelduv ettekanne, osalt kuldnooka, osalt punarina laulu meenutav. Kutsehüüd lühike „drit”. Novembrist aprillini.

Vesipapp, *Cinclus cinclus*
Оляпка

2. Rästa suurune. Saba ja tiivad mustad, muu sulestik kas **erekollane** (♂) või **kollakasroheline** (♀). Nokk punakas, jalad tinahallid (46. tahvel, 1).

Tegutseb võrdlemisi varjatult kõrgel puudevõrades. Lend üle lageda madallainjas. Hääliitsused: ♂ kõlav vile „föö-jüo” ja „fühiiho-jüo”, mõlemal sugupoolel kräunuv „krä-ää”, juv. hele „kää-däd”. Laul on tasane kädin. Puustutes. Maist augustini.

Peoleo, *Oriolus oriolus*
Иволга

3. Rästa suurune. **Peas suur tutt**. Sulestiku värvus punakashall. Kurgualune ja valjasriba mustad, saba tipuvööt helekollane, tiival kollaseid, valgeid ja punaseid vöote (46. tahvel, 2).

Lendab ringi salkadena ja parvedena, harva üksikult. Eemalt vaadates on salkade lennupilt väga sarnane kuldnokkade lennupildile. Külastavad marjukandvaid puid-põõsaid. Hääli peenike, tilisev „sirr”. Puustutes, eriti kultuurmaastikul. Oktoobrist maini, kuid harva pidevalt kogu talve.

Siidisaba, *Bombycilla garrulus*
Свиристель

4. Peaaegu rästa suurused. Tugev konksus nokk. **Pikk, valgega kanditud ümaraotsane saba**. Läbi silma lai tume triip. Tavatsevad istuda väljapaistval kohal. Vibutavad sabaga.

Rästa suurune. Kogu ülapool tuhkhall, alapool valge, tiivad ja saba põhiliselt mustad, valgete sulepartiidega (48. tahvel, 3). ♂ ja ♀ ei erine.

Peatub puude tipul. Saaki varitseb sageli rappelennul. Hääliitsused: vibreeriv „tirlüü” ja

Rästast väiksem. ♂ pea tuhkhall, muu ülapool roostepunane, alapool kreemjas (46. tahvel, 4). ♀ ja juv. kogu ülapool roostjas, alapool valkjas, tumeda-vöödiline.

Peatub igasugustel väljaulatuvatel esemetel. Eiraple. Kutsehüüd

kare „kät kät”. Laul tasane, segatud kutsehüüetega. Pesitsusajal peamiselt puisrabades, muul ajal ka soodes, põõsasniitudel jne. Kogu aasta.

Hallõgija, *Lanius excubitor*
Серый сорокопуд

kõhisev „gääth”, hoiatus „drvät-drvät...”-rida. Laul vahelduv, tasane sirtsumine ja vidistamine, jäljendab selles teiste lindude hääli. Hõredais metsades, puisniitudel. Maist septembrini.

Punaselg-õgija, *Lanius collurio*
Европейский жулан

5. Rästa suurused. **Kogu sulestik must või mustpruun, või tähnitatud heledate tilktähnidega.**

Saba lühike. Hundsulestik üleni must, roheka ja violetse metalliläikega ja kollase nokaga (46. tahvel, 5). Puhkesulestik heledatähniline, nokk pruun. ♂ ja ♀ ühesuguse värvusega. Juv. sulestik tuhmit pruunikashall, heledama kurgualusega.

Maapinnal kõnnib samudes. Saba püsti ei aja. Lend kiire ja vuhisev. Pärast pesitsusaega moodustab isendirohkeid ööbimisparvi veekogude äärseis roostikes ja põõsasniitudel. Laulu ajal tiivad ripakil, vehib nendega. Laul väga vaheldusrikas, sellesse on rohkesti põimitud teiste lindude hääli. Kutsehüüd „skveer”. Pesitsusajal igasugustes puistutes, alates looduslikest metsadest ja lõpetades parkide ning aedadega. Rändeajal ja toitu otsimas ka avamaastikul. Märtsist novembrini. Üksikud talvituvad.

Kuldnokk, *Sturnus vulgaris*
Скворец

Saba pikem. ♂ sulestik mattmust, nokk kevadel kollaruuge, sügisel sageli tume (46. tahvel, 6). ♀ ja juv. sulestik tumepruun, tumeda nokaga.

Maapinnal kulgeb hüp-pavalt. Aegajalt peatub ja ajab saba püsti. Tegutseb metsaaluses põõsastikus, ainult laulmise ajal istub liikumatult kõrgel puuvõras. Suuri seltsinguid ei moodusta. Laul väga meloodiline vilistus, mitmeti moduleeruvate üksikute stroofidega. Kutsehüüd lühike „tak”, hoiatushüüd lõikav „gikikik...”. Pesitsusajal metsades ja puisniitudel, rändeajal ilmub ka inimasulate lähedusse. Märtsist oktoobrini. Üksikud talvituvad.

Musträstas, *Turdus merula*
Черный дрозд

6. Rästa suurused. Kõiki iseloomustab tume (kastan-kuni oliivpruun) ülapool ja hele (valge kuni kollakas) alapool, kusjuures rind ja kõhualune on kõigil kirjatud enam-vähem tihe-date ovaalsete või ümarate mustpruunide „rätatähnidega”. Kõigil on mõõduka pikkusega, peaaegu sirge otsaga saba ja kaunis pikad saledad jalad. Puistulinnud, kuid toiduotsingul tegutsevad sageli maapinnal. Lauldes istuvad liikumatult kõrgel puuvõras (sageli päris ladvatipus) või (hallrästas) laulavad lennuliselt. Enamiku laulu iseloomustavad kõlavad vilehääled, mis osal vahelduvad kädistusega. Puistutes.

Rästad — vt. lk. 116

47. tahvel. 1 — kivitäks *Oenanthe oenanthe*, 2 — kadakatäks *Saxicola rubetra*, 3 — puukoristaja *Sitta europaea*, 4 — porr *Certhia familiaris*, 5 — koduvarblane *Passer domesticus*, 6 — põldvarblane *Passer montanus* (1–2 — täksilaadsed, 3–4 — tihaselaadsed, 5–6 — vindilaadsed linnud — vt. määramistabel).

ALAMRÜHM: TÄKSILAADSED LINNUD

1. Varblase suurused. Võrdlemisi ümara kerega, lühikese sirge sabaga ja pikkade saledate jalgadega. Kogu päänipuala või vähemalt saba tüvikuosa külgmised suled valged. Valjasriba ja kõrvaala δ must, ülalt ja alt piiratud valge triibuga. Avamaastiku linnud.

Kogu päänipuala ja saba tüvikuosa valge, sabatipp ja tiivad mustad. ♂ ülalpool tuhkhall, ♀ liivkollakas (47. tahvel, 1).

Tegutseb varjamatult lagedail kohtadel. Maapinnal kulgeb hüppavalt. Nõksutab kehaga, vibutab sabaga. Tihti laiutab saba. Lend lühimaaline, madalal maapinna kohal. Laul lühike ja kare, kantakse ette istudes või lennul. Kutehüüd naksutav „i ták ták”. Loodudel, paemurdudes, kivistel põldudel jm. Aprillist septembrini.

Kivitäks, *Oenanthe oenanthe*
Каменка

Ainult saba tüvikuosa külgmised suled valged. Suur valge tiivaküüdis. Ülalpool pruun, alalpool roostekollakas (47. tahvel, 2).

Istub madalal põõsastel, taradel, tugevamate rohttaimede ladvus jne. Käitumine ja liigutused nagu kivitäksil. Laul lühike, koosneb naksutavatest ja vilistavatest toonidest. Kutehüüd tasane, naksutav „iid tek tek”. Avamaastikul, kõige sagedamini niitudel ja põõsassoodes. Aprillist septembrini.

Kadakatäks, *Saxicola rubetra*
Луговой чекан

2. Varblase suurused, kuid saledamad. Saba kas tervenisti või osaliselt roostepruun kuni roostepunane, aga kui ta on tumepruun, siis on kurgualune ja rind roostepunased (punarind). Teistel liikidel võib kurgualune olla rukkilill-sinine (sinirind), must (aed-lepalind) või ühtlaselt muu alapoolega helehall. Teevad sabaga iseloomulikke liigutusi: ajavad püsti, vibutavad või väristavad seda. Hoiavad tiibu veidi ripakil. Maapinnal kulgevad suurte hüpetega kõrgeil saledail jalgadel. Puiستulinud: alates madalaist võsadest kuni suletud metsadeni.

Ööbik ja lähedased — vt. lk. 118

ALAMRÜHM: PÕÖSALINNULAADSED LINNUD

1. Varblasest veidi väiksemad. Tagasihoidlikult halli kuni pruuni alapoolega ja valkja kuni kahkjaskollase alapoolega, tegutsevad peidetult põõsastikus. Enamikus kõlava lauluga linnud. Keha sale. Jalad mitte eriti kõrged. Mõni liik tumeda lagipeaga (mustpea-põõsalind), vöödilise alapoolega (vööt-põõsalind) või

väavelkollaka kõhualusega (käosulane). Enamik väga liikuvad — hüplevad lakkamatult oksastikus. Täielikud puistulinnud.

Käosulane ja põõsalinnud — vt. lk. 124

2. Varblasest väiksemad kuni peaaegu rästa suurused. Saledad linnud, lameda peaga, naaskeljanokaga, kiiljalt teravneva sabaga ja võrdlemisi madalate jalgadega. Sulestikuvärvus tagasihoidlik: ülalpool pruun, terava-võitu kuni peaaegu puuduva mustriaga, alalpool valkjas. Tegutsevad tihedas taimestikis (roostikus, tarnastikus või madalas põõsastikus), kust ainult laulu ajaks ilmuvad mõnele väljaulatuvale oksale või roovarrele või jäävad ka sel ajal peitunuks. Vastandina eelmisele rühmale püsivad laulu ajal paigal (ainult kõrkja-roolind laulab ka lennul). Põõsastike ja kõrgrohustute elanikud.

Ritsiklinnud ja roolinnud — vt. lk. 125

3. Varblasest palju väiksemad. Saledad linnud lüheldast-võitu sirge sabaga ja kaunis madalate jalgadega. Sulestikuvärvus tagasihoidlik, ilma kontrastse mustrita: ülalpool rohekashall kuni rohekas, alalpool valkjas kuni kollakas. Hele kulmutriip (mõnikord ebaterav). Tegutsevad puude lehestikus (okastikus) ja on väga liikuvad. Laulavad nii paigal olles kui ka okstel hüppeldes või lennul ühelt puult teisele (ühelt oksalt teisele). Täielikud puistulinnud.

Lehelinnud — vt. lk. 127

4. Kuni varblase suurused. Saledavõitu linnud, mõõduka pikkusega, nõrgalt harkis sabaga ja kaunis madalate jalgadega. Ülalpool hall kuni must, mõnel (must-kärbsenäpp) valge tiivaküüdusega, alalpool valge kuni valkjas, mõnel (väike-kärbsenäpp) punapruuni rinnaga. Väga iseloomulikud käitumistunnused: istuvad võrdlemisi varjamatult puu keskkõrguse väljaulatuvatel okstel, lendavad sealt putukat napsama ja laskuvad samale kohale (või naaberoksale) tagasi. **Kehitavad tiibadega**, vibutavad nõrgalt sabaga. Puistulinnud.

Kärbsenäpid — vt. lk. 129

ALAMRÜHM: TIHASELAADSED LINNUD

1. Kuni varblase suurused, enamasti aga palju väiksemad ja saledamad linnud. Väike kooniline nokk, keskmise pikkusega kuni pikk, peaaegu sirgelõikeline saba, madalavõitu jalad. **Sulestikuvärvus** kontrastne: enamik musta lagipeaga ja (v. a. põialpoiss) **valgete põskedega**, kõhualune kollane või valkjas, mõnel (tutt-tihane) peas tutt, mõni silmapaistvalt pika sabaga ja üleni valge peaga (sabatihane). Siia kuuluvad ka meie kõige pisemad linnud — põialpoisid (kollaruuge kiirutriibuga). **Väga liikuvad**: hüplevad oksalt oksale, alatasa midagi nokitsedes, mõned rippudes seljaga allapoole. Tulevad ka maha. Kõigilt kuulduid tasaseid peeneid „si si”-hüüde. Puistulinnud.

Tihased ja põialpoisid — vt. lk. 130

2. Varblasest väiksemad. Mustrita sinihalli või peenemustrilise helepruuni ülapoolega ja valge alapoolega. **Ronivad rähni kombel piki puutüve**, taovad või urgitsevad nokaga puukoore vahelt toitu.

Ülapool sinihall, alapool valkjas, kehaküljed kastanpruunikad, läbi silma must triip. Nokk sirge, lühike, sirge otsaga saba (47. tahvel, 3).

Ronib puutüvel vertikaalsuunas alt üles ja ülalt alla, viimasel juhul peaga allapoole. Väga liikuv. Toidupalasid tükeldab nokaga toksides nagu rähn. Tuleb ka maha. Talvepoolaastal tihastega ühissalkades. Hääliitsused: mahe „djudjutt, djujutjutjut...”-rida, peenike „viit”, lühike „sit” ja „si”, varakevadel vali vilistus „viää, viää”. Metsades, puisniitudel, parkides jt. puistutes. Kogu aasta.

Puukoristaja, *Sitta europaea*
Поползень

Ülapool oliivpruun, alapool valge. Nokk peenike ja allapoole kõver, saba pole eriti lühike, keskelt teravnev (47. tahvel, 4).

Ronib puutüvel ainult alt üles, sageli spiraalselt ümber puu. Väga liikuv. Toidupalasid urgitseb koorepragude vahelt, ei tao neid nokaga. Maapinnal tegutseb harva. Talvepoolaastal tihastega ühissalkades. Kutsehüüd vibreeriv „srii”, ka lühike „sit”. Laulab juba alates veebruarist: heledakõlaline õige lühike vali stroof tõusva lõpuga. Metsades, eriti kuusikutes, ka parkides. Kogu aasta.

Porr, *Certhia familiaris*
Пищуха

ALAMRÜHM: VINDILAADSED LINNUD

1. Varblase suurused või pisut suuremad. Suhteliselt jässaka kehaga, lühikese koonilise nokaga, keskmisest pikema madalharkis sabaga ja kaunis lühikeste jalgadega. Sulestikuvärvus väga mitmekesine: tagasihoidli-

kult hall (halltsiitsitaja) või alapoolel kollane (talvike) kuni kahvaturroostjas (põldtsiitsitaja), või peaaegu valge (lumetsiitsitaja) või kontrastselt kirju (rootsiitsitaja ja lapitsiitsitaja). Äärmised tüürsuled kas või osaliseltki valged (v. a. halltsiitsitaja). Võrdlemisi flegmaatilised linnud, kes tavatsevad vähe liikuda. Talvepoolaastal väga seltsingulised, mõned liigid suurte parvedena. Hääliitsused monotoonised, laul lühike ja lihtne. Hääliitsedes tõmblevad pisut sabaga. Avamaastikul, ainult talvike ka hõredates puistutes.

Tsiitsitajad — vt. lk. 138

2. Varblase suurused. Jässakad linnud, lühikese koonilise nokaga, keskmise pikkusega sabaga ja lühikeste jalgadega. Ülapool pruun, tumedama mustriga, alapool ühtlaselt hele, hallikaspruun. Pea piirkonnas kontrastsem värvus (v. a. koduvarblane ♀). Kulgevad maapinnal hüpates. Hääliitsuseks on monotoonne silpsumine. Kultuurmaastikul, seotud inim-asulate lähedusega.

♂ kiird tuhkhall, kukal mõlemal küljel kastanpruun, läbi silma must triip, põsed helehallid, kurgualune must (47. tahvel, 5). ♀ pea pruunikashall.

Tegutseb sageli maapinnal. Talvepoolaastal salkadena. Kutsehüüd silpsuv „šilp“, ärevuses „tetetet“. Inimasulate vahetus naabruses. Kogu aasta.

Koduvarblane, *Passer domesticus*

Домашний воробей

♂ ja ♀ pea ühesuguse värvusega: kogu lagipea punapruun, valgel põsel must laik, kurgualune must, kitsas valge kaelus (47. tahvel, 6).

Tegutseb maapinnal harvemini. Talvepoolaastal salkadena. Hääliitsused koduvarblasest mahedamad. Lennul puine „tlek“. Inimasulate naabruses, kuid ka põldudevahelises puistutes. Kogu aasta.

Põldvarblane, *Passer montanus*

Полевой воробей

3. Varblase suurused või pisut suuremad. Jässakad linnud lühikese tüseda nokaga, keskmise pikkusega nõrgalt harkis sabaga ja lühikeste jalgadega. ♂ keresulestikus domineerib punane, punaroosa või punaruuge värvus. ♀ ja juv. hallimad, ühevärvuselised või mustriga. Võrdlemisi väheliikuvad kohmakad linnud. Mittepesisusajal salkadena ja parvedena. Hääliitsused kas vilistavad või järsud heledad helid. Täielikud metsaelanikud, leevikesed tulevad peale selle ka inimasulate juurde puudele.

Leevikesed ja käbilinnud — vt. lk. 141

4. Kuni varblase suurused, kuid saledamad ja õrnemad. Enamik liike varblasest märksa väiksemad. Terav kooniline nokk, keskmise pikkusega madalharkis saba ja lühikesed jalad. ♂♂ esineb iseloomulikke punaseid värvusepartiid **peas ja rinnal** või sulestik on domineerivalt kollakasroheline (sel puhul puudub igasugune punane värvus). Sageli salkadena ja parvedena. Võrdlemisi elavad linnud, kes tihti asukohta vahetavad, kuid sobiva toitepaiga leidnud, kestvalt nokitsevad kas umbrohupuhmail või lehtpuude urbade kallal. Seejuures võtavad igasuguseid poose, rippudes mõnikord seljaga allapoole (nagu tihased). Laulu ajal istuvad paigal väljaulatuval kohal. Laul võrdlemisi pikk ja keerukas, sisaldab mõnedel vilistavaid, teistel klõbistavaid, kääksuvaid, vidistavaid või siristavaid helisid. Puistulinnud: alates metsadest ja lõpetades parkide ning aedadega.

Ohakalind ja lähedased — vt. lk. 143

5. Varblase suurused või veidi suuremad. Teravalt kooniline kuni väga massiivne nokk, võrdlemisi jässakas keha, madalalt harkis keskmise pikkusega kuni lüheldastvõitu saba, lühikesed jalad. Sulestikuvärvus mitmekesine: **p u n a n e vä r v u s** p u u d u b a l a t i, kuid tihti on puguala pruunikas või ruugjas, päranipuuala värvus erineb kontrastselt seljast ja tiival on 1—2 heledat (valget või kollast) küüdist. Aeglastvõitu linnud, kes ainult rändeajal rohkem liiguvad, moodustades salku või suuri parvi. Lauldes istuvad paigal, kas vabal oksal või lehestikku peitunult. Laul lühike ja võrdlemisi monotoonne, kuid mõnel (metsvint) väga kõlav ja vali. Puistulinnud: alates metsadest ja lõpetades inimese poolt loodud igasuguste puistutega.

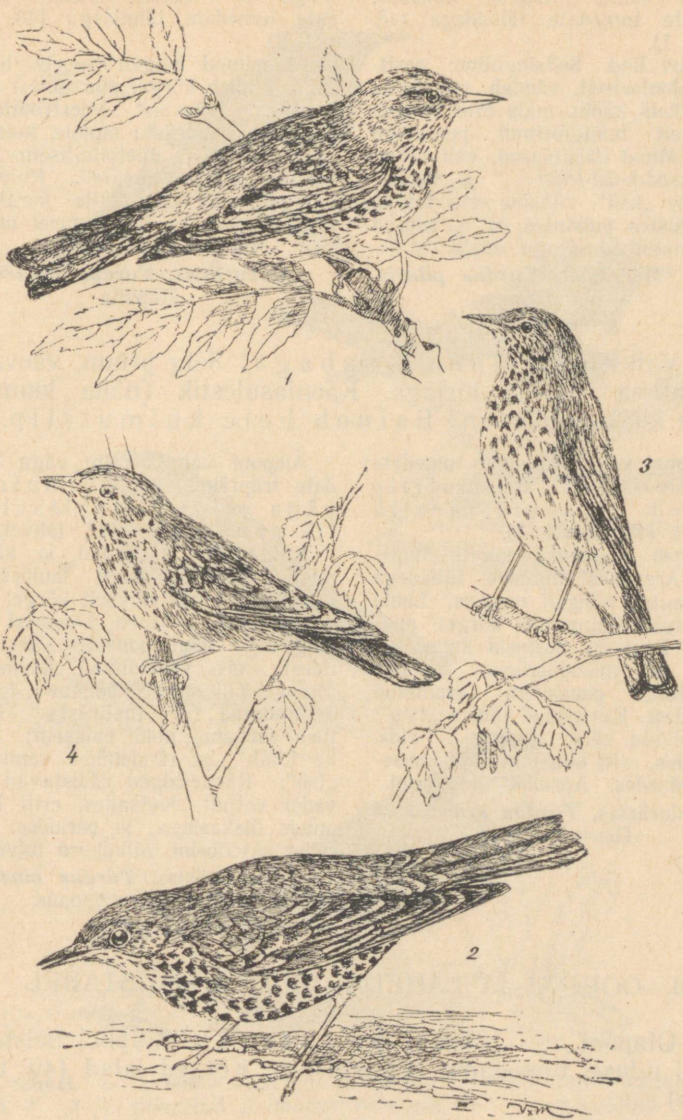
Vindid ja lähedased — vt. lk. 145

A. RÄSTASTE MÄÄRAMISTABEL

1. Kogu sulestik must või tumepruun.

Musträstas, *Turdus merula*
Черный дрозд — vt. lk. 110

2. Suuremad, p i k e m a s a b a g a. Selg kastan- või oliivpruun, peaaegu mustrita. Kaenlasulestik (näha lennus) valge, Hele kulmutriip p u u d u b (või väga ebaterav).

48. tahvel. 1 — hallrastas *Turdus pilaris*, 2 — hoburastas *Turdus viscivorus*, 3 — laulurastas *Turdus ericetorum*, 4 — vainurastas *Turdus musicus*.

Selg kastanpruun, pea ja päranipuala hallid. Alapool kollakas, hõredate tumedate tähnidega (48. tahvel, 1).

Liikuv lind. Seltsinguline: pesitseb koloniaalselt, rändab salkadena. Laul vilets kädin, mida ette kannab peamiselt mängulennul pesapaiga kohal. Muud hääliitsused: vali kädistav „ksäd-ksäd-ksäd...” ja venitatud hele „ksii”, viimane eriti talvel. Igasugustes puistutes, v. a. suured metsamassiivid. Kogu aasta.

Hallrästas, *Turdus pilaris*
Рябинник

Kogu ülapool oliivpruun. Alapool valge või kollakas, tihedate ümarate tumedate tähnidega (48. tahvel, 2).

Maapinnal kulgeb suurte hüpetega. Laulab kõrgel puu otsas. Laul koosneb kõlavaist vilestroofidest, sarnaneb muusträsta laulule, kuid on vähem mahe ja ühetoonilisem. Kutsehüüd näristav „šäär”. Kuivade, valgusrikaste männikute karakterlind. Rändel ka teistsugusel maastikul. Märtsist oktoobrini.

Hoburästas, *Turdus viscivorus*
Деряба

3. Väiksemad, lühemad saba. Selg pruun, vaevalt märgatava tumeda kirjaga. Kaenlasulestik (näha lennus) ruuge kuni punapruun. Esineb hele kulmutriip.

Alapool valge, tihedate tumedate ovalsete tähnidega. Kulmutriip nõrgem. Kaenlasulestik ruuge (48. tahvel, 3).

Kulgeb maapinnal kiirete hüpetega. Ärevuses tõmbleb tiibadega ja naksutab nõrgalt nokaga. Laulu ajal istub liikumatult kõrgel puuladvas. Laul on parimaid linnulaule, kõlav ja vaheldusrikas, koosneb üksikutest, pausidega eraldatud stroofidest. Kutsehüüd lühike „tsip”, hoiatushüüd kiire „gigigig...”-rida. Metsades, eriti kuusikutes ja kuusegametsades. Aprillist oktoobrini.

Laulurästas, *Turdus ericetorum*
Певчий дрозд

Alapool valge, mitte väga tihedate triiptähnidega. Kulmutriip väga selge. Kaenlasulestik punapruun (48. tahvel, 4).

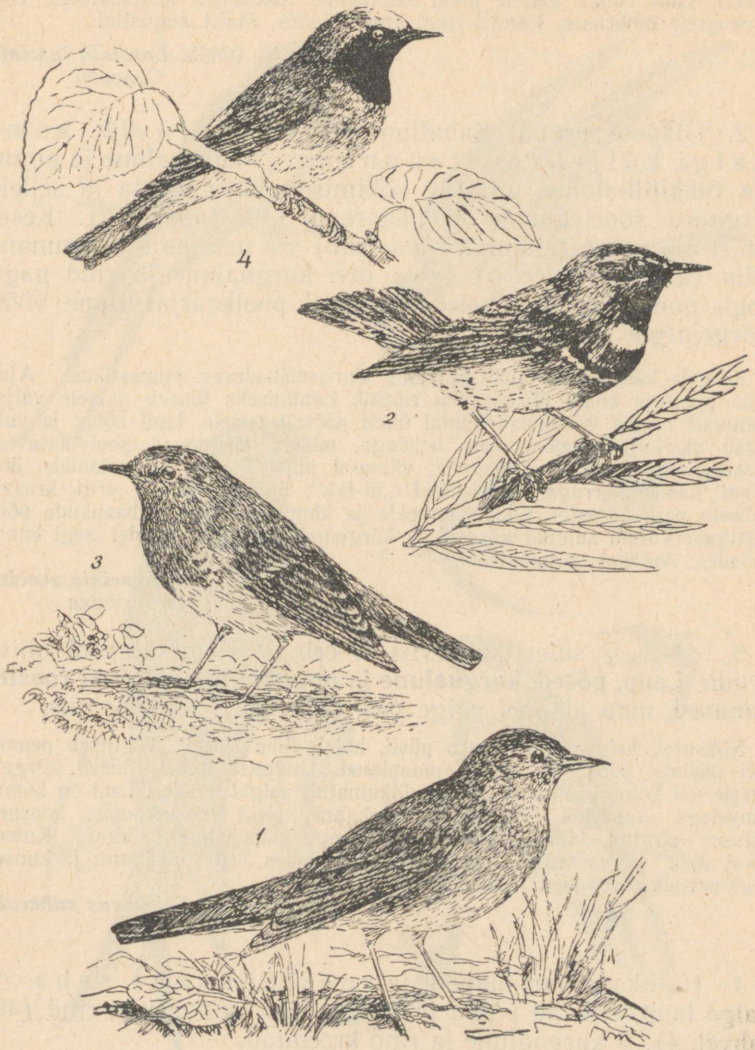
Kulgemine maapinnal ja käitumine ärevuses nagu laulurästas. Laulu ajal istub vaiksel kõrgel puu otsas. Laul koosneb tõusvaist või langevaist monotoonseist vilestroofidest, mis vahelduvad kädinaga. Muud hääliitsused: kädistav „dsräd-dsräd-dsräd...” (hallrästa kädistuse sarnane, kuid vaiksem), lühike „dak” ja rändehüüd venitatud „tsii”. Rändesalgad sädistavad kevadel valjult. Metsades, eriti lehtpuude ülekaaluga, ja parkides. Aprillist oktoobrini. Mõnikord talvel.

Vainurästas, *Turdus musicus*
Дрозд-белобровик

B. ÖÖBIKU JA LÄHEDASTE MÄÄRAMISTABEL

1. Ülapool, eriti saba, punapruun. Alapool helehall, rinnal uduse, tumedama laigustusega. Kõrged jalad (49. tahvel, 1).

Maapinnal kulgeb hüpetega. Hoiab tiibu ripakil, saba püsti ja vibutab sellega. Laulab madalail põõsail (harva kõrgemal kui paar meetrit) lehestikku peitunult. Laul on parimaid linnulaule, kõlav ja väga vaheldusrikas, deklameeriva ilmega, korratavate stroofidega. Kutsehüüd peenike „fiit”,

49. tahvel. 1 — ööbik *Luscinia luscinia*, 2 — sinirind *Luscinia svecica* ♂, 3 — punarind *Erithacus rubecula*, 4 — aed-lepalind *Phoenicurus phoenicurus* ♂.

millele lisatakse kare „arr”. Kevadel laulab kogu päeva, suve poole peamiselt ööseti. Laul vaikib pärast juuni keskpaika. Madalates lehtpuistutes, eriti veekogude ümbruses. Rändel isegi linnaaedades. Maist augustini.

Ööbik, *Luscinia luscinia*
Соловей

2. Ülapool pruun. Sabatipp must, saba tüvik kummalgi küljel roostepunane. ♂ kurgualune ja puguala rukkilill-sinine, piiratud kõhtmiselt kitsa musta ja sellele järgneva roostepunase poolkaarega (49. tahvel, 2). Keset sinist ala valge (alamliik *cyanecula*) või neerjas roostepunane tähn (alamliik *svecica*). ♀ ja juv. kurgualune ja rind nagu kogu muu alapoolgi helehall, pugul poolkaarjas tume vööt. Kõrgejalgne.

Kulgeb kiiresti ja poeb osavasti pinnaselähedases taimestikus. Ajab saba püsti ja laiali. Hoiab tiibu ripakil. Laulmiseks tõuseb mõnele väljulatuvale oksale või laulab lennul ühelt pöösalt teisele. Laul kõlav ja vali, algab üksikute pikaldasemate helidega, millele järgnevad poolvilistavad, sisistavad ja vuristavad stroofid, viimasel juhul kostab, nagu laulaks lind kahel häälel korraga. Kutsehüüd „üi-tak”. Pöösasniitudel, eriti kraavikallaste pajupöösastel, tiikide, lompide ja kinnikasvavate turbaaukude pöösastikus. Vältib suletud võsapid ja kõrgemaid puistuid. Rändel isegi linnaaedades. Aprillist varasügiseni.

Sinirind, *Luscinia svecica*
Варакушка

3. ♂ ja ♀ sulestikuvärvus ei erine. Kogu ülapool oliivpruun. Laup, põsed, kurgualune ja puguala intensiivselt roostepunased, muu alapool valge (49. tahvel, 3). Kõrgejalgne.

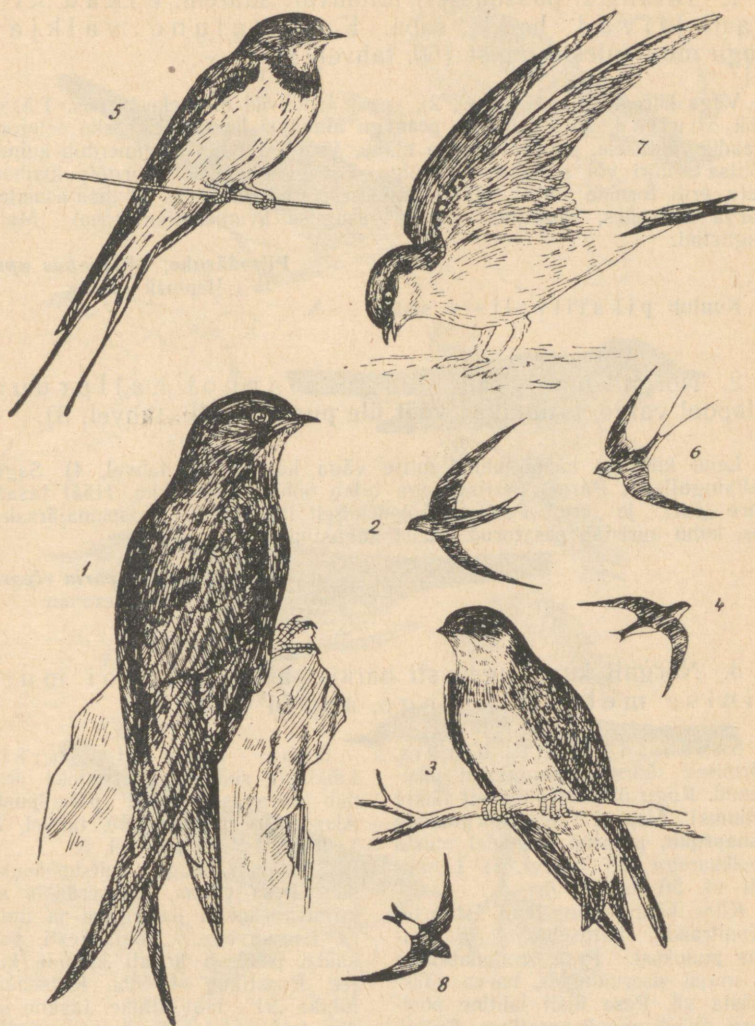
Nöksutab kehaga, ajab saba püsti, hoiab tiibu ripakil. Tegutseb peamiselt madalal pöösastes ja ka maapinnal. Laulmise ajaks tõuseb kõrgele oksale või koguni puulatva, laulab liikumatult paigal istudes. Laul on kõlav, pausidega eraldatud stroofidega ettekanne, pisut melankoolne, koosneb alguses surutud, hiljemini värisevaist langevalõpulistest helidest. Kutsehüüd „tsik” ja reastatud „kikikikik...”. Metsades, eriti kuusikutes ja kuuse-segametsades. Aprillist oktoobrini.

Punarind, *Erithacus rubecula*
Зарянка

4. Hallikaspruun ülapool ja roostepunane saba. ♂ valge laup, mustad põsed ja kurgualune, punapruun rind (49. tahvel, 4). ♀ kurgualune ja rind kreemjad.

Väristab kiiresti saba, kuid ei aja seda püsti. Laulab liikumatult väljulataval kõrgel kohal. Lühike ühetooniline laul algab paari venitatud kõrge heliga, millele järgneb sädistus. Kutsehüüd „füid tek tek”. Kuivades valgusrikastes männikutes, parkides ja inimasulate ümbruses, ka linnades. Maist septembrini.

Aed-lepalind, *Phoenicurus phoenicurus*
Обыкновенная горихвостка

50. tahvel. 1—2 — piirpääsuke *Micropus apus*, 3—4 — kaldapääsuke *Riparia riparia*, 5—6 — suitsupääsuke *Hirundo rustica*, 7—8 — räästapääsuke *Delichon urbica*.

C. PÄÄSUKESTE MÄÄRAMISTABEL

1. Tavalisest pääsukesest tunduvalt suurem. Pikad kitsad tiivad, harkis saba. Kurgualune valkjas, **kogu muu sulestik must** (50. tahvel, 1).

Väga kiire lend (50. tahvel, 2), sageli lendavad mitmekesi koos. Täielik õhulind, keda näeb peaaegu ainuüksi lennus. Ei lasku telefoniaadile, katusele, puuokstele ega maha, äärmisel juhul klammerdub kuhugi rõhtsa müüri või seinakarniisi külge. Tavatseb lennelda kõrgete kivihoonete, eriti tornide ümber. Häälikilav „srii, srii”. Linnades ja maa-asulates, harva metsades, saagijahil sageli igasuguse avamaastiku kohal. Maist augustini.

Piirpääsuke, *Micropus apus*
Черный стриж

Kuulub pikatiivaliste seltsi.

2. Nõrgalt harkis saba. Kogu ülalpool hallpruun, alalpool valge, **pruunikas vööt üle puguala** (50. tahvel, 3).

Lend kiire ja käänakuline, mitte väga kõrgel (50. tahvel, 4). Sageli seltsinguliselt. Pärast pesitsusaega tuleb ööbima roostikku. Häälikilav „šurr” ja „kre”. Pesitseb koloniaalselt igasugustes maapinnajärsakutes, kuhu uuristab pesatorud. Maist augustini.

Kaldapääsuke, *Riparia riparia*
Береговая ласточка

3. Nõrgalt kuni tugevasti harkis saba. Ülalpool must sinise metalliläikega, alalpool valge.

Saba sügavalt harkis, äärmised tüürsuled tugevasti pikenenud. Kogu ülalpool ühtlaselt läikiv sinimust. Alalpool valge, kurgualune punapruun, piiratud pugualal musta poolkaarega (50. tahvel, 5). Lennupilt vt. 50. tahvel, 6.

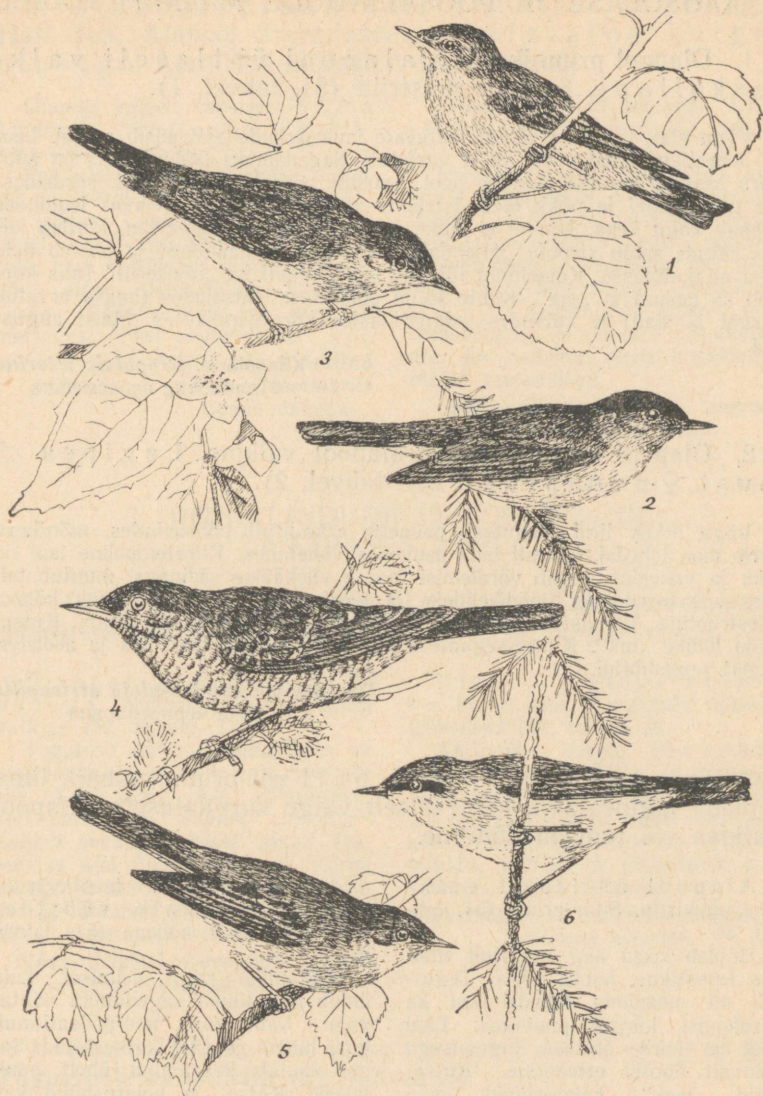
Kiire, käänakuline lend. Istub telefoniaadil, katuseharjal ja raagus puuksal. Pesa loomalautes ja mujal siseruumides, harva välisräästa all. Pesa ülalt lahtine poolkera. Ööbib sageli roostikus. Kutsehüüd lühike „vit”, laul kestev vidin säristava lõpuga. Inimasulate läheduses, saagijahil ka mujal. Maist septembrini.

Suitsupääsuke, *Hirundo rustica*
Деревенская ласточка

Saba nõrgalt harkis. Läikivalt sinimustal ülalpooleraldub teravasti valge pärani-puala. Alalpool üleni valge (50. tahvel, 7). Lennupilt vt. 50. tahvel, 8.

Käitumine nagu suitsupääsukesel. Pesa väljas, katuseräästa all, kujult peaaegu ümargune ja ümarama lennuavaga. Põhja-Eesti paikadel pesitseb kohati kaljude küljes. Roostikus ei ööbi. Kutsehüüd lühike „rt”, laul lühike, tasane sädin. Inimasulate läheduses, saagijahil ka mujal. Maist septembrini.

Räästapääsuke, *Delichon urbica*
Городская ласточка

51. tahvel. 1 — käosulane *Hippolais icterina*, 2 — mustpea-põosalind *Sylvia atricapilla*, 3 — aed-põosalind *Sylvia borin*, 4 — võõt-põosalind *Sylvia nisoria*, 5 — pruunselg-põosalind *Sylvia communis*, 6 — väike-põosalind *Sylvia curruca*.

D. KÄOSULASE JA PÕÖSALINDUDE MÄÄRAMISTABEL

1. Ülapool pruunikashall, alapool ühtlaselt valkjaskollane. Sulestik mustrita (51. tahvel, 1).

Väga elav lind, kes ainult teatavate laulujärkude ajal püsib paigal. Laulab lehestikus, kuid mitte väga varjatult. Sagedamaks laulupaigaks on puuvõra keskkõrgus või alumine pool. Lauldes pöörab sageli pead, kiiruslestik turris, kael ja nokk õieli. Istepoos võrdlemisi püstne, elavas lauluhoos rappub kogu keha. Lennul ei laula. Laul vali ja vaheldusrikas, kordab kiire rütmis samu stroofe, jälgendab teiste lindude häälotsusi ja põimib neid oma ettekandesse. Kutsehüüd lühike „vät”, sageli ka „täk-terüi” (mis kordub ka laulus) ja „err”. Kahte tüüpi puistutes: lehtsaludes (kaasa arvatud pargid ja aiad) ja kuivades valgusrikkastes kõrgmännikutes. Maist augustini.

Käosulane, *Hippolais icterina*
Малиновка-пересмешка

2. Ülapool pruunikashall, alapool valkjas. Lagipea ♂ must, ♀ punapruun (51. tahvel, 2).

Väga liikuv lind. Tegutseb peaaegu eranditult põõsarindes, mõnikord päris maa lähedal, kiiresti oma asukohta vahetades. Kiiretempoline laul on pikk ja vahelduv, algab võrdlemisi tasase vilehäälse sädinaga, muutub teises osas toredateks flöödihelideks ja lõpeb paari üles-alla liikuva kõlava vilestroofiga. Viimast esile tuues jääb lind oma liikumisel peatuma. Kutsehüüd lühike „tak”. Kuuse-segametsades, lehtpuistutes, parkides ja aedades. Maist septembrini.

Mustpea-põõsalind, *Sylvia atricapilla*
Славка-черноголовка

3. Ülapool ühtlaselt hall või pruunikashall, ilma tumeda lagipeata ja kontrastselt valge kurgualuseta. Alapool valkjas või tumedavöödiline.

Alapool ühtlaselt valkjas, mustrita. Silm pruun (51. tahvel, 3).

Hüpleb kogu aeg varjatult tihedas lehestikus, harva näha. Tegutseb nii maapinna lähedal kui ka võrdlemisi kõrgel puuvõras. Laul pikk ja kiire, ühtlase tugevusega kõlavalt flöötiv ettekanne. Kutsehüüd „tsek”, hoiatushüüd „väd väd”. Lennul ei laula kunagi. Väga lehtpuulembene: uhtlamm-metsades, lehtvõsades, parkides ja aedades. Maist augustini.

Aed-põõsalind, *Sylvia borin*
Садовая славка

Alapool valkjas taustavärvus kirjatud tumedate vöötidega. Silm (ad.) kollane (51. tahvel 4).

Käitumine nagu eelmisel, kuid ilmub lehestikust sagedamini nähtavale. Laul nagu aed-põõsalinnul, kuid lühem ja tihti katkestatud. Sageli laulab kaarlennul ühelt puult teisele. Kutse- ja hoiatushüüd vali terav „errrr”. Põõsasniitudel, segavõsades, raestikupuistutes. Maist augustini.

Vööt-põõsalind, *Sylvia nisoria*
Ястребинная славка

4. Ülapool pruunikas, roostja nüansiga. Hall pea. Alapool kreemjasvalge, helevalge kurgualusega. Äärmised tüürsuled osalt valged.

Ülapool selgelt roostjas. Silma ümbrus ühtlaselt hallikas (51. tahvel, 5).

Peale lehestikus hüplemise tegutseb ka võrdlemisi varjatult põõsa ladvas. Laulab nähtaval kohal, sageli kaarlennul ühelt põõsalt teisele. Laul võrdlemisi lühike, karedavõitu stroof. Kutsehüüd „väd” ja „kräe”. Põõsaniitudel ja hõredais metsades. Maist septembrini.

Pruunselg-põõsalind
Sylvia communis
Серая славка

Ülapool rohkem pruunim. Läbi silma tume triip (51. tahvel, 6).

Hüpleb varjatult lehestikus, kust ainult lühiajaliselt ilmub nähtavale. Laulab enamasti peitunult, mitte lennul. Laul algab tasase poolvilehääle kestva sädinaga ja lõpeb valju, kiire laperdusega „kluti-kluti-kluti...”. Kutsehüüd lühike „tse”. Okasvõsades ja noortes okasmetsades, ka aedades (eriti hekkidega). Maist septembrini.

Väike-põõsalind, *Sylvia curruca*
Славка-завирушка

E. RITSIKLINDUDE JA ROOLINDUDE MÄÄRAMISTABEL

1. Ülapool pruunikas, alapool valkjas. Laul monotoonne, rohutirtsu taoline sirin, kantakse ette oksal paigal istudes.

Ülapool tumedate triipudega, alapool ühevärvuselisel valkjas (52. tahvel, 1).

Tegutseb peitunult lehestikus, ainult laulu ajaks ilmub vabamale oksale. Laul pidev sirin, kõlatugevuselt paisuv ja vaibuv „sirrrrrr”. Laulab peamiselt öösel, ainult saabumise ajal tihti ka päeval. Kõrge rohuga ja madalate põõsastega soodes ja luhtadel, juhuslikult ka roostikus. Maist septembrini.

Võsa-ritsiklind, *Locustella naevia*
Обыкновенный сверчок

Ülapool ühevärvuselise, kurgualune ja puguala tumedatriibulised (52. tahvel, 2).

Käitumine nagu võsa-ritsiklinnul. Laul ühetooniline ja ühetugevune serin „serserserr...”. Laulab öösel ja päeval, suve poole aga ainult öösel ja videvikus. Põõsaniitudel, lodudel ja jõekallaste põõsastikus. Maist augustini.

Jõgi-ritsiklind, *Locustella fluviatilis*
Речной сверчок

2. Ülapool pruun, roostepruuni püraanipualaga. Tugev hele kulmutriip (52. tahvel, 3).

Tegutseb põõsastes ja rookõrtes, laulab neil hüpeldes või laulu ajaks õhku tõustes. Laul vaheldusrikas, koosneb karedaist ja vahele põimitud õrnemaist järkudest, jälgendab teiste lindude hääli. Kutsehüüd „vädväd” ja „ärr”. Põõsassoodel ja veekogude ääres. Maist augustini.

Kõrkja-roolind, *Acrocephalus schoenobaenus*
Камышевка-барсучок

52. tahvel. 1 — võsa-ritsiklind *Locustella naevia*, 2 — jõgi-ritsiklind *Locustella fluviatilis*, 3 — kõrkja-roolind *Acrocephalus schoenobaenus*, 4 — rästas-roolind *Acrocephalus arundinaceus*, 5 — tiigi-roolind *Acrocephalus scirpaceus*, 6 — soo-roolind *Acrocephalus palustris*.

3. Mustrita. Ülapool ühevärvuseliselts pruun, alapool heledam. Nõrk kulmutriip, valkjas kurgualune. **Puhtas roostikus**, sageli pidevais kõrgrooväljades.

Peaaegu rāsta suurune. Sulestikus domineerib oliivpruun värvus (52. tahvel, 4).

Tegutseb suurtes roostikkudes, harva roostikus asuvail pōōsail. Ronib mōōda roovarsi ja laulab rooladvas. Kare „karra-karra-karra, kiit kiit“-taoline stroof kordub monotoonselt kogu pikas laulus. Kutsehüüd kare „arr“. Maist augustini.

Rāstas-roolind

Acrocephalus arundinaceus

Дроздовидная камышевка

Peaaegu varblase suurune. Sulestikus domineerib roostjas värvus (52. tahvel, 5).

Tegutseb igasugustes roostikkudes. Käitumine nagu eelmisel. Lauulu struktuur meenutab rāstas-roolindu, kuid laul on mahedam ja selle üksikud järgud lühemad. Kutsehüüd „tše“. Suvilind.

Tiigi-roolind

Acrocephalus scirpaceus

Тростниковая камышевка

4. Mustrita. Ülapool oliivpruunikas, alapool valkjas. Väga vaheldusrikas pikk ja kõlav laul. Mitte kunagi ei asu roostikus ega ulatuslikes soodes.

Värvus nagu üldtunnustes antud (52. tahvel, 6).

Tegutseb varjatult lehestikus, ainult laulu ajaks tõuseb mōōnikord kõrgemale oksale. Laul meenutab kōōsulase laulu, on väga vaheldusrikas, pausideta kõlav ettekanne, millesse rohkesti pōōimitakse teiste lindude hāāliitsuste imitatsioone. Laulab päeval ja öösel. Kutsehüüd lühike „kr“. Jōōergude tihedais pōōsastikes, kõrgeis umbrohustetes, metsistunud aedades, mōōnikord ka kõrsviljapōōldudel. Maist augustini.

Soo-roolind, *Acrocephalus palustris*

Кустарниковая камышевка

Värvuselt ei erine eelmisest.

Käitumine nagu soo-roolinnul. Lauulu iseloom nagu eelmisel, erinevusega selles, et üksikud stroofid on eraldatud pausidega ja terava „tšek-tšek“-taolise hāāliitsusega. Laulab peamiselt öösel. Jārsakute tihedais pōōsastikkudes, kõrgeis nōōgesepuhmastes, metsistunud aedades ja parkides. Haruldane suvilind.

Vāga raske eraldada eelmisest.

Aed-roolind

Acrocephalus dumetorum

Садовая камышевка

F. LEHELINDUDE MĀĀRAMISTABEL

1. Ülapool rohekashall, alapool valkjas. Valkjas kulmutriip. Tiival puudub hele küüdis.

Jalad tumedad. Vt. 53. tahvel, 1.

Tegutseb puuvōōrades ja harve mini madalail pōōsail. Peamisteks tegevuspōōudeks on kuused ja lehtpuud. Laul monotoonne silpsuv „silk salk silk, silk silk

Jalad heledad. Vt. 53. tahvel, 2.

Tegutseb puudel ja pōōsastel hūpeldes, tihti pāris maapinna lähedal. Tegutseb peaaegu kõigil puudel, sageli ka māāndidel. Laul on õrnadest molltoonidest

53. tahvel. 1 — väike-lehelind *Phylloscopus collybita*, 2 — salu-lehelind *Phylloscopus trochilus*, 3 — rohe-lehelind *Phylloscopus trochiloides*, 4 — mets-lehelind *Phylloscopus sibilatrix*, 5 — hall-kärbsenäpp *Muscicapa striata*, 6 — must-kärbsenäpp *Muscicapa hypoleuca*, 7 — väike-kärbsenäpp *Muscicapa parva*.

salk...", mille vahele lükitakse ta-
sane „tsr tsr”. Kutsehüüd kahesil-
biline „vii-ed”. Igasugustes metsa-
des, v. a. puhtad männikud. April-
list septembrini.

Väike-lehelind
Phylloscopus collybita
Пеночка-кузнечик

koosnev vilerida, langeva
lõpuga, kaudselt metsvindi laulu
meenutav, kuid palju mahedam.
Kutsehüüd mahe „hüüd”. Igasugus-
tes puistutes. Maist septembrini.

Salu-lehelind
Phylloscopus trochilus
Пеночка-весничка

2. Ülapool rohekashall, alapool valkjas. Kollakas kulmu-
triip. Tiival hele küüdus (näha ainult väga lähedalt)
(53. tahvel, 3).

Väga liikuv ja rahutu lind. Valguslembene, tegutseb peamiselt
kõrgete lehtpuude võrade välisosas. Laul kiirelt tõttav
(ohakalinnu, käbliku ja porri laualelemente meenutav), umbes kui
„tsritsritsri tsritsri-jitütütü-djüüdjüü”. Seda kantakse ette kogu aeg liiku-
mise ajal, ka lennul ühelt puult teisele. Kutsehüüd siutsuv „vil-ih”. Nõi-
vakuil kasvavais leht- ja okaspuudest koosnevais segasaludes, jõeorgude
äärseis kõrgetes puistutes ja parkides. Maist septembrini.

Rohe-lehelind, *Phylloscopus trochiloides*
Зеленая пеночка

3. Ülapool roheline, rind valkjaskollane,
kõhu alune valge. Väävelkollane kulmutriip. Tiival puu-
dub hele küüdus, kuid küünrahoosuled kollakate ääristega (53.
tahvel, 4).

Tegutseb keskmise kõrgusega puude võrades, harva maapinna lähedal.
Lendleb ja hüpleb rahutult oksastikus, sageli rapleb puuvõra ees ja laulab
nii oksal kui ka lennul ühelt puult teisele. Laul algab alguses aeglase ja
hiljemini kiireneva „sip sip sipsipsip”-ga ja lõpeb siristava „sirrrrr...”-ga.
Kutsehüüd melankoolne „djüü”. Metsades ja parkides, eriti kuuse-sega-
metsades. Aprillist septembrini.

Mets-lehelind, *Phylloscopus sibilatrix*
Пеночка-трещотка

G. KÄRBSENÄPPIDE MÄÄRAMISTABEL

1. Ülapool kas ühtlaselt hall või pruunikashall kuni must,
viimasel juhul laia valge tiivaküüdusega. Sabatüvik ei
ole laialt valge, äärmisel juhul on külgmised saba-
suled kitsalt valged.

Ülapool ühtlaselt hall.
Alapool valkjas, kurgualusest kuni
rinnani tumedate triipudega. Saba
ühtlaselt hall (53. tahvel, 5).

Istub vaikselt etteulatuvail koh-
tadel, kust ruttab möödalendavat
putukat napsama ja pöördub siis
endisele kohale tagasi. Kehitab ti-

Ülapool must (♂ ad.) või pruu-
nikashall (♀ ja juv.), kitsa valge
laubatähniga ja laia valge tiiv-
vaküüdusega. Alapool valge.
Sabatüviku äärmised suled kitsalt
valged (53. tahvel, 6).

Käitumine nagu eelmisel. Kehi-
tab sageli sügavasti tiibu. Laul

badega. Inimese suhtes väga julge. Ei laula. Kutsehüüd terav „pst” ja „tšri”, sageli üheskoos „tšri pst”. Kuivades valgusrikastes männikut-tes, hõrendatud metsades, puisniitudel, parkides ja inimasulaid ümbritsevais väikestes puistutes. Maist augustini.

Hall-kärbsenäpp, *Muscicapa striata*
Серая мухоловка

hele, rütmiliselt raiuv vilistav-vidistav üles-alla liikuv vähe vaheldusrikas stroof. Kutsehüüd lühike „vlüt, vlüt”. Kuuse-, sega- ja lehtmetsades, puisniitudel ja parkides. Aprillist augustini.

Must-kärbsenäpp
Muscicapa hypoleuca
Мухоловка-пеструшка

2. Ülapool ühtlaselt pruun, ainult sabatüvik külgmiselt laialt valge. ♂ ad. peaküljed hallid, kurgualune ja puguala kahkjäs-punapruunid (lind näeb välja nagu miniatuurne punarind) (53. tahvel, 7). ♀ ja juv. kurgualune ja puguala nagu muugi alapool valkjäd.

Käitumiselt kärbsenäppide ja lehelindude vahepealne. Tegutseb elavalt kõrgemate lehtpuude ja kuuskede võrades, kogu aeg oma asukohta vahetades ja mõnikord lehisokste ees rapeldes (nagu mets-lehelind, kellega sageli ka elupaika jagab). Kõlava valju laulu eesosa sarnaneb must-kärbsenäpi lauluga, kuid on sellest veelgi heledam, langev lõpposa meenutab safu-lehelinnu mahedaid vilehelisid. Kutsehüüd väike-lehelinnu kutsehüütaoline „vii-öd” ja lühike „tsrr”. Kuusikutes ja varjulistes kuuse-segatsades. Maist augustini.

Väike-kärbsenäpp, *Muscicapa parva*
Малая мухоловка

H. TIHASTE JA PÖIALPOISTE MÄÄRAMISTABEL

1. Selg rohekaskollane, alapool helekollane (ad.) kuni kollakasvalge (juv.), piki rinda tume triip, lagipea must või helesinine.

Varblase suurune. Kogu lagipea must, põsed valged. Piki kõhualust must riba (54. tahvel, 1).

Elav ja liikuv lind. Tegutseb sageli inimasulate juures, eriti talvel. Ronib ja ripub osavasti puukstel. Laul lühike metalselt kõlav „sititin, sititin”. Kutsehüüd hele „pink” ja „tsitsiadädä”, hoiatus täristav „trettettett”. Igasugustes puistutes. Kogu aasta.

Rasvatihane, *Parus major*
Большая синица

Varblasest väiksem. Lagipea helesinine, piiratud valgega, põsed valged, läbi silma kitsas tume triip (54. tahvel, 2).

Nagu eelmine. Pesitsusajal eriti lehtmetsatukkades ja parkides. Laul pärlendav värisev triller, langeva lõpuga. Kutsehüüd kare „trrrädädä” ja lühike „sit sit”. Kogu aasta.

Sinitihane, *Parus caeruleus*
Лазоревка

2. Selg pruunikashall, lagipea laialt must, alapool valkjäs.

54. tahvel. 1 — rasvatihane *Parus major*, 2 — sinutihane *Parus caeruleus*, 3 — sootihane *Parus palustris*, 4 — põhjatihane *Parus atricapillus*, 5 — musttihane *Parus ater*, 6 — tutt-tihane *Parus cristatus*, 7 — sabatihane *Aegithalos caudatus*.

Kurgu all teravalt piiritletud kitsas must tähn. Tiib ühevärvuselisel pruun (54. tahvel, 3).

Lehtpuu-lembene. Elav nagu kõik teisedki tihased. Laul hele „dipdipip...“-rida. Kutsehüüd „tsitje“ või „tsiutsiudädädä“ (rasvatihase taoline). Metsaservade põosastikus, jõekallaste võsades, parkides ja aedades. Kogu aasta.

Sootihane, *Parus palustris*
Болотная гайчка

Kurgu all servadel udune lai must laik. Tiiva välisserval heledam laik (54. tahvel, 4). Värvuse järgi eelmisest väga raske eraldada.

Okaspuude, eriti kuuselembene. Laul vahelduv, pressitud, kuristavate ja sidistavate helide kiire rida. Kutsehüüd laialt venitatud „dää dää“ (väga iseloomulik), lühike „sit“ või hele „dүү дүү дүү“ (kevadell). Peamiselt okasmetsades. Kogu aasta.

Põhjatihane, *Parus atricapillus*
Северная гайчка

3. Selg tumedalt sinihall, lagipea, kurgualune ja külgkael mustad, alapool, põsed ja (eriti iseloomulik) lai kukla-laik valged (54. tahvel, 5).

Tegutseb meelsasti kõrgete kuuskede okastikus. Laul rütmiline hele „vide-vide-vide...“-rida. Kutsehüüd hele „tüititi“ ja lühike „si si“. Okasmetsades, eriti kuusikutes. Kogu aasta.

Musttihane, *Parus ater*
Черная синица

4. Peas teravatipuline musta-valgekirju suletutt. Ülapool hallikaspruun, alapool valkjas. Põsed valged, läbistatud keskel väiksema ja piiratud kõrvade taga suurema musta poolkaarega. Kurgualune must (54. tahvel, 6).

Tegutseb kõikidel okaspuudel, kuid on teistest tihastest rohkem männilembene. Tuleb sageli (eriti talvel) maha. Moodustab ühissalku eriti põhjatihasega. Laul tasane, siristav ja sädistav ettekanne. Kutsehüüd kuristav „tsitsiürrr“, ka tasane „si“. Okasmetsades. Kogu aasta.

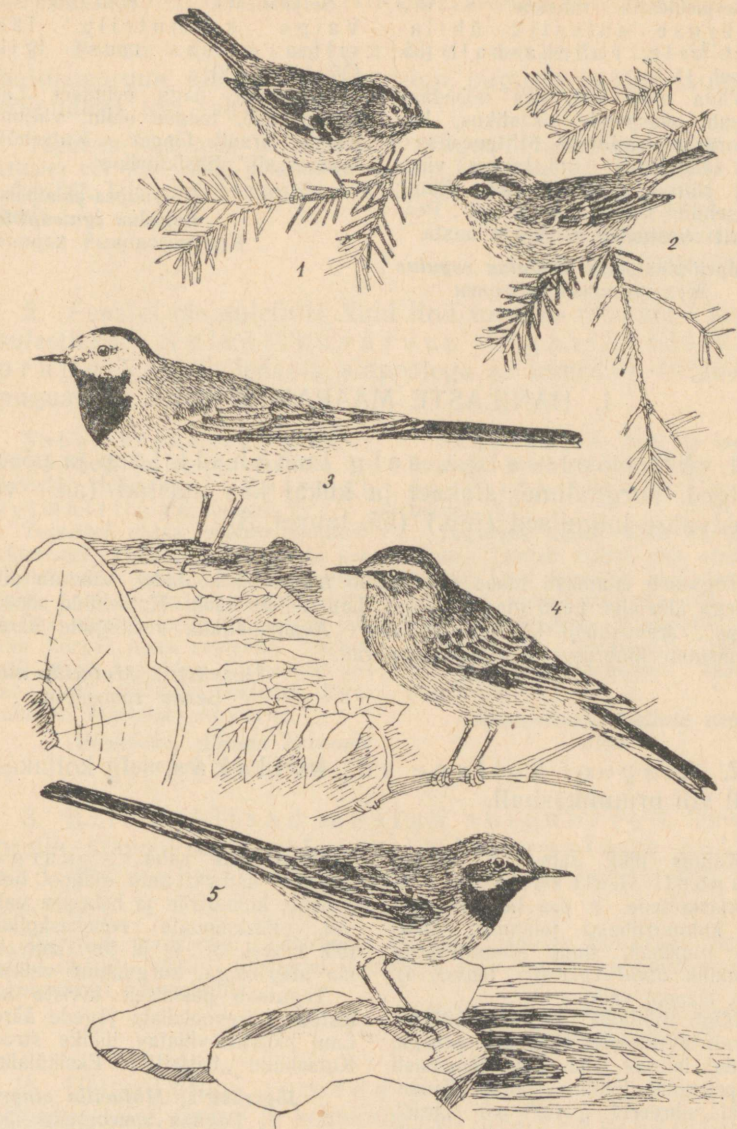
Tutt-tihane, *Parus cristatus*
Хохлатая синица

5. Väga pikk saba. Pea üleni valge, alapool valkjas, selg ja keskmised tüürsuled mustad, tumedal tiival suur valge laik, turjasulestik roosakaspruun (54. tahvel, 7).

Hulgub paariviisi (pesitsusajal) või salkadena (sügisel ja talvel) võsapid ja hõredaid metsi mööda, kogu aeg häälitsedes lühikest karedat „tserrt“ ja tasast „ssiisii“. Kogu aasta.

Sabatihane, *Aegithalos caudatus*
Длиннохвостая синица

6. Väga pisikesed linnud, varblasest palju väiksemad. Ülapool hallikasroheline, alapool valkjas. Kollaruuge kiirutriip, piiratud kummalgi küljel musta triibuga.

55. tahvel. 1 — kuldpea-pöialpoiss *Regulus regulus*, 2 — tulipea-pöialpoiss *Regulus ignicapillus*, 3 — linavästrik *Motacilla alba*, 4 — lambahänilane *Motacilla flava*, 5 — jõgivästrik *Motacilla cinerea* (1–2 tihase-
laadsed linnud, ülejäänud hänilased — vt. määramistabel).

Seljasulestik rohekas. Silma ümbruse sulestik ühtlaselt hele, rohekashall (55. tahvel, 1).

Väga elav lind, kes nobedasti hulgub okaspuude okastikus, kus teda raske on silmata. Mittepesitsusajal salkadena. Laul tasane, viuldav, rütmikindlalt üles-alla liikuv. Kutsehüüd tasane „si” ja „sii”. Peamiselt okasmetsades. Kogu aasta.

Kuldpea-pöialpoiss, *Regulus regulus*
Желтоголовый королек

Seljasulestik rohekaskollane. Valge kulmutriip, läbi silma kitsas must triip (55. tahvel, 2).

Käitumine nagu eelmisel. Laul ühekõrgune, tasane sidin, valjuma heliga järsult lõppev. Kutsehüüd tasane „sit”. Eksikülaline.

Tulipea-pöialpoiss
Regulus ignicapillus
Красноголовый королек

I. HÄNILASTE MÄÄRAMISTABEL

1. Alapool valge, selg tuhkhall. Laup ja põsed valged, kurgualune, alakael ja kukal kas mustad (ad.) või mustvalge laigulised (juv.) (55. tahvel, 3).

Tegutseb enamasti maas või peatub madalatel kohtadel. Vibutab pika sabaga üles-alla. Lend madal, lainjas. Laul kõlatu sädin. Kutsehüüd silpsuv „slipp”, ärevushüüd kõhisev „tsississ”. Avamaastikul, veekogude ääres, inimasulate ümbruses. Aprillist oktoobrini.

Linavästrik, *Motacilla alba*
Белая трясогузка

2. Alapool kollane või kollakas, selg kollakashall või pruunikashall.

Kaunis pikk saba. ♂ kogu alapool helekollane, ♀ valkjaskollane. ♂ pea helehall, valge kulmutriibuga (alamliik *flava*) või tumehall, ilma kulmutriibuta (alamliik *thunbergi*) (55. tahvel, 4). Juv. alapool valkjas.

Istub madalal põõsastel või tugevail rohukõrtel. Vibutab sabaga. Madal lainjas lend. Laul (enamasti rappelennul) lühike sidistus. Kutsehüüd vibreeriv „sriib” või „psii”. Soodes, luhtadel ja niitudel. Aprillist septembrini.

Lambahänilane, *Motacilla flava*
Желтая трясогузка

Väga pikk saba. ♂ kurgualune must, muu alapool helekollane, kulmutriip ja haberiba valkjad. Pärani puala rohekaskollane (55. tahvel, 5). ♀ ja juv. kahvatuma alapoolega, kurgualune valkjas.

Tegutseb peamiselt kiviste kallastega kiirevooluliste jõgede ääres. Laul sidistav-vilistav lühike stroof. Kutsehüüd „tsittsitt”. Eksikülaline.

Jõgivästrik, *Motacilla cinerea*
Горная трясогузка

J. LÖÖKESTE JA KIURUDE MÄÄRAMISTABEL

1. Peas teravatipuline suletutt. Ülapool hallikaspruun, alapool valkjaspruun, pugalala ja rind tumedate triipudega (56. tahvel, 1).

Tegutseb maapinnal ja on raskesti märgatav. Laulab pinnasekühmudel istudes või õhus. Laul põldlöökesega taoline, kuid tasasem. Kutsehüüd mahe „didrüüli“. Liivikutel, kõnnustikkudel, lagedal kuival kultuurmaastikul. Kogu aasta.

Tuttlööke, *Galerida cristata*
Хохлатый жаворонок

2. Peas ei ole suletutti, kuid lind turritab mõnikord kuklasulestikku. Sulestiku värvus tagasihoidlikult pruunikas, heledama alapoolega ja tumedate triipudega pugalal.

Saba keskmise pikkusega. Selg ja lagipea ähmaste tumedate triipudega. Ebaselge kulmutriip (56. tahvel, 2).

Tegutseb maas, peatub pinnasekühmudel, kividel, viljakärbistel jne. Laulab ka maas, kuid enamasti õhus. Laul on tuntud lõõrimine, mida lind alustab lendu tõustes ja jätkab kõrgel õhus raplevail, värisevail tiivul lenneldes. Kutsehüüd kilav „drii“. Põldudel, niitudel, lagedarabadel. Märtsist oktoobrini.

Põldlööke, *Alauda arvensis*
Полевой жаворонок

Saba lühike. Selg ja lagipea teravate tumedate triipudega. Selge valge kulmutriip (56. tahvel, 3).

Tegutseb maas, istub ka puude otsas. Laulab maas, puu otsas ja lennul. Laul koosneb mahedalt lullitavaist, vahelduvalt üles-alla liikuvast heliridadest. Kutsehüüd kiire „düdli-düdli“. Nõmmedel, raiendikel, hõredais männikuis. Märtsist oktoobrini.

Nõmmelööke, *Lullula arborea*
Юла

3. Kiirul kitsad mustad sulgkõrvad. Ülapool pruun, alapool hallikas. Laup ja kurgualune kollased, rai haberiba ja puguvööt mustad (56. tahvel, 4).

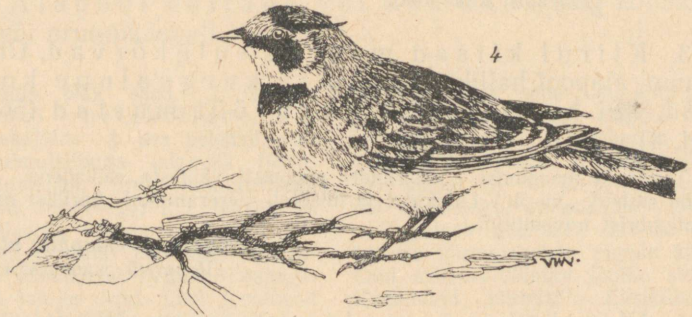
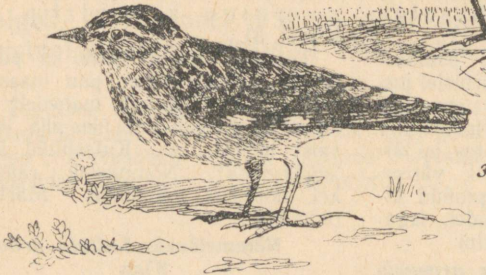
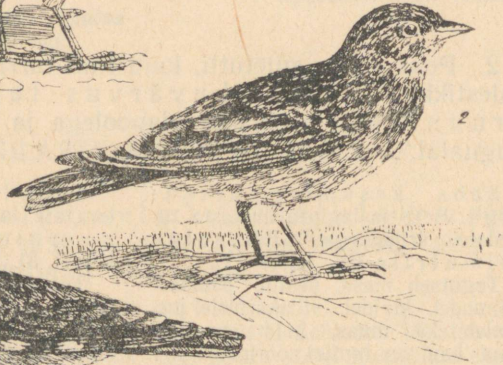
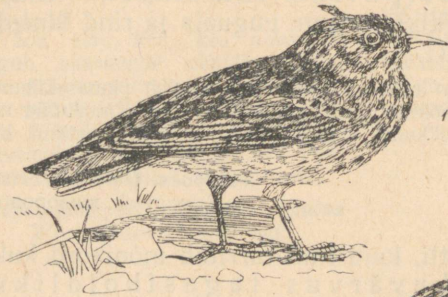
Tegutseb maapinnal. Läbirändel enamasti väikeste salkadena. Kutsehüüd siutsuv „vii-õh“. Liivikutel ja luidetel, mererannikul. Aprillist maini ja septembrist novembrini.

Sarviklööke, *Eremophila alpestris*
Рогатый жаворонок

4. Ülapool pruun, tumeda mustriega. Heledal alapool (pugalal, rinnal ja kehakülgedel) teravad tumedad triibud.

Rinna värvusenüanss heleookerjas. Pugalala triibustus mitte eriti tihe (57. tahvel, 1).

Rinna värvusenüanss määrnudvalkjas. Pugalala triibustus väga tihe (57. tahvel, 2).

56. tahvel. 1 — tuttlõoke *Galerida cristata*, 2 — põldlõoke *Alauda arvensis*, 3 — nõmmelõoke *Lullula arborea*, 4 — sarviklõoke *Eremophila alpestris*.

57. tahvel. 1 — metskiur *Anthus trivialis*, 2 — sookiur *Anthus pratensis*, 3 — randkiur *Anthus spinoletta*, 4 — nõmmekiur *Anthus campestris*.

Tegutseb maapinnal ja puude ot-
sas. Kulgeb järguliselt. Vibutab
nõrgalt sabaga. Laulab puu otsas
ja lennul. Viimasel juhul tõuseb
ühelt puult, et kaarlennul laudes las-
kuda teise puu otsa või samale ko-
hale tagasi. Laul vahelduv, koosneb
vibreerivaist, sirtsuvaist ja kurista-
vaist järkudest (nagu kanaarilin-
nul). Kutsehüüd venitatud „tsiih”.
Hõredais metsades, puisniitudel,
puisrabades, raiendikkudel jne.
Maist septembrini.

Metskiur, *Anthus trivialis*
Лесной конек

5. Ülapool mustrita, peaaegu ühevärvuseliselt tume-
pruun. Pugalal ja rinnal ähmased laiad tumedad triibud (57.
tahvel, 3).

Tegutseb peaaegu eranditult maas, äärmisel juhul kividel, postidel või
põosastel. Käitumine nagu sookiurul, kellest aga on suurem. Kutsehüüd
„sisisi”. Haruldane läbirändaja, mererannikul, kevadel ja hilissügisel.

Randkiur, *Anthus spinoletta*
Горный конек

6. Kogu sulestik liivkollakas, tumedama üla-
poolega. Alapool peaaegu ühevärvuseline, peaaegu puuduvate
triipudega (57. tahvel, 4).

Tegutseb enamasti maapinnal, jookseb nobedasti. Vibutab sabaga. Istub
ka puudel. Lend laialt kaarjas. Laulab lennus, laul on ühetooniline, vähes-
test kuristavatest ja siutsuvatest helidest koosnev ettekanne. Kutsehüüd —
venitatud „tsiih” (nagu metskiurul) vaheldub kuristava „tsiürrr”-ga. Nõm-
medel, liivikutel, hõredates liivastes männikutes ja raiendikel. Haruldane
suvilind (maist septembrini).

Nõmmekiur, *Anthus campestris*
Полевой конек

K. TSIITSITAJATE MÄÄRAMISTABEL

1. Alapool üleni kollane või vähemalt kol-
laste või ruugjate sulepartiidega. Äärmised
tüürsuled valged.

Päranipuala kaneelpunane, selg
pruun, tumedate triipudega. Ala-
pool kollane, tumedama pugu-
alaga. Pea kollane (♂) või hallikas-
kollane (♀ ja juv.) (58. tahvel, 1)

Tegutseb maas ja puudel. Talve-
poolaastal salkadena, tuleb maan-

Päranipuala võrdset seljaga
ühevärvuseliselt pruun. Pea hallikas.
♂ haberiba ja kurgualune kakijas-
kollased, kõhualune kak-
jas-telliskivipunane (58.
tahvel, 2). ♀ alapool ruugjas,
tumedamate triipudega.

58. tahvel. 1 — talvike *Emberiza citrinella*, 2 — põldsiitsitaja *Emberiza hortulana*, 3 — halltsiitsitaja *Emberiza calandra*, 4 — rootsiitsitaja *Emberiza schoeniclus*, 5 — lumetsiitsitaja *Plectrophenax nivalis*, 6 — lapitsiitsitaja *Calcarius lapponicus*.

teedele ja inimasulate juurde. Lend lainjas. Hääliitsedes tõmbleb sabaga. Kohmakas ja rahuliku käitumisega lind. Laul ühetooniline „tsiitsiitsii... tsiivi”. Kutsehüüd lühike „tsik”, lennus kuristav „vidrrr”. Põldudel, kõnnustikkudel, puisniitudel, hõredates metsades jne. Kogu aasta.

Talvike, *Emberiza citrinella*
Обыкновенная овсянка

2. Jässaka kehaga. Sulestikus puudub igasugune kollane värvus. Üleni hallikaspruun, tumeda mustriga, eriti alapoolel triibuline. Äärmised tüürsuled pruunid (58. tahvel, 3).

Tegutseb maas, ainult laulu ajaks tõuseb mõnele kõrgemale kohale. Tõmbleb sabaga. Lühike lihtne laul algab siutsumisega ja lõpeb kiriseva heliga. Kutsehüüd terav „tsüks”. Põldudel ja mujal kuival kultuurmaastikul. Haruldane suvilind.

Halltsiitsitaja, *Emberiza calandra*
Просьянка

3. Pea must (♂) või vähemalt osaliselt mustade sulepartiidega (♀). Selg pruun, tumeda triibustusega, pealtiiva kattesuled roostepunased. Alapool valge, keha külgedel tumedad triibud. Äärmised tüürsuled valged (58. tahvel, 4).

Tegutseb maas, madalail pöösastel ja roovartel. Tõmbleb sageli sabaga. Istub rahulikult väljaulatuvail okstel või roovartel, kust ka ette kannab oma lihtsat laulu — siutsuv-sädistav „tsüit tsüit tsüit tsürrr”. Kutsehüüd venitatud „tsiiüü”. Roostikus, veekogude kaldapöösastes, soodes. Aprillist oktoobrini.

Rootsiitsitaja, *Emberiza schoeniclus*
Камышевая овсянка

4. Seljasulestik pruun, tumedama mustriga või päris must, kõhualune valge. Pea ja kael kas päris valged või kreemja nüansiga, või mustade, roostjate ja valkjate sulepartiidega. Saba eelmiste liikidega võrreldes lühem, äärmised tüürsuled valged. Peaaegu alati salkadena. **Suvel puuduvad.**

Kevadel selg must (♂) või pruun (♀), tiib laialt valge, pea, kael ja alapool lumivalged (♂) või pruunikate toonidega (♀) (58. tahvel, 5). Sügisel sulestik samuti väga hele, kuid pruunisegusem.

Kevadel ♂ must lagipea, kurgualune ja alakael, kuna ülakaelal on suur ruuge laik (58. tahvel, 6). ♀ palju ühetoonilisem. Sügisel kogu sulestik tuhmim ja mustad suled heledate ääristega.

Tegutseb salkadena, peaaegu eranditult maas. Jookseb väledasti. Laul lihtne sädin. Kutsehüüd flöötiv „diö”, kuristav „bite-rük” ja lennul „bidrrük, bidrrük”. Põldudel, mererannikul, toitumas ka hobuse- teedel. Talikülaline oktoobrist aprillini.

Lumetsiitsitaja, *Plectrophenax nivalis*

Пуночка

Võib vahetada rootsiitsitajaga, kuid ei tegutse kunagi roostikus.

Tegutseb salkadena, peaaegu eranditult maas. Jookseb kiiresti rohus. Laulab ainult lennul, läbisegei sädin ja vidin. Kutsehüüd krutitav „rt rt” ja mahedalt flöötiv „höid”. Lagedail kõrre- ja söötpõldudel, mererannikul. Haruldane läbirändaja aprillist maini ja septembrist oktoobrini.

Lapitsiitsitaja, *Calcarius lapponicus*
Лапландский подорожник

L. LEEVIKESTE JA KÄBILINDUDE MÄÄRAMISTABEL

1. Varblasest suurem. Lühike tüse nokk. Lagipea ja kurgualune must, selg hall, pارانipuala valge. ♂ alapool helepunane, ♀ roosakaspruun (59. tahvel, 1).

Tegutseb enamasti puudel. Aeglane kohmakas lind. Mittepesitsusajal sageli väikeste salkadena toitumas seemneist ja marjadest. Laul (harva kuulda) tasane kädin. Kutsehüüd karedalt flöötiv „gjööp gjööp” ja tasane mahe „diü”. Metsades (pesitsusajal eriti kuusikutes), talvel sageli inimasulate juures. Kogu aasta.

Leevike, *Pyrrhula pyrrhula*
Снегирь

2. Varblase suurune. Lühike tüse nokk. ♂ ad. pea, eeskeha ja pارانipuala sügavalt karmiinpunased, tiivad pruunid, alapool kahvatu, roosakashall (59. tahvel, 2). ♀ ja juv. sulestikus puudub igasugune punane värvus, sulestik on üldiselt varblasepruun, tumedamate triipudega.

Tugevasti lehtpuulembene. Tegutseb kaunis varjatult madalal pöösastikus, ainult laulu ajal istub väljaulatuval kohal. Võrdlemisi väheliikuv. Laul (♂ paarimishüüd) puhtalt vilistav „vidjö-didö”, meenutab peole vilistust miniatuuris. Kutsehüüd tasane „sip”, hoiatushüüd kääksuv „hhääi”. Salupuistutes, jõeorgude pöösastikes, parkides ja aedades. Maist augustini.

Karmiinleevike, *Carpodacus erythrinus*
Чечевица

3. Peaaegu rästa suurune. Keskmise pikkusega tüse nokk. Tumedal tiival kaks kitsast valget vööti. ♂ keresulestik punane, vaarikapunase pارانipualaga, ♀ ja juv. rohekashallid, tumedama mustriiga (59. tahvel, 3).

59. tahvel. 1 — leevike *Pyrrhula pyrrhula*, 2 — karmiineevike *Carpodacus erythrinus*, 3 — männileevike *Pinicola enucleator*, 4 — kuusekäbilind *Loxia curvirostra*, 5 — võõtkäbilind *Loxia leucoptera*.

Kohmakas ja flegmaatiline lind. Looduslikes oludes tugevasti okaspuulembene, kuid talvel näljaga tuleb väikeste salkadena inimasulate juurde toituma pihlakamarjadest. Laul tasane flöötimine. Kutsehüüd puhas kõlav vile „piid-je piid-je”, toidu kallal nokitsedes ka tasane „gurr”. Okasmetsades, ka parkides ja aedades. Mitte iga-aastane talikülaline, novembrist märtsini.

Männileevike, *Pinicola enucleator*
Щур

4. Suuruselt varblase ja rästa vahepealsed. Keskmise pikkusega, tüse ja ristamisi üksteisest üle ulatuvate otstega nokk. Saba ja tiivad pruunid, heledate vöötideta, keresulestik punane (♂), kollakasroheline (♀) või pruunikas, tumedatriibulise alapoolega (juv.).

Nokk tugev, kuid mitte eriti kõrge (59. tahvel, 4).

Tegutseb enamasti salkadena kõrgel puuvõras, harva tuleb maapinnale. Laul koosneb vidistavate, kuristavate ja flöötitavate helide segust. Kutsehüüd (peamiselt lennul) teravalt metalne „kjiff kjiff”, puul istudes ka tasasem „tök”. Metsades. Tegevus peamiselt kuuskedel. Kogu aasta.

Väga tugev nokk, peaaegu sama kõrge kui pikk. Väga raske eraldada eelmisest.

Käitumine ja tegevus nagu kuuse-käbilinnul. Laul sarnaneb ka kuuse-käbilinnu laulule. Kutsehüüd tugev „kjöpp kjöpp”, puul istudes „tsokk”. Okasmetsades. Tegevus peamiselt mändidel. Kogu aasta.

Männi-käbilind, *Loxia pytyopsittacus*
Клест-сосновик

Kuuse-käbilind, *Loxia curvirostra*
Клест-еловик

5. Suurus, noka kuju ja sulestikuvärvus nagu kuuse-käbilinnul, kuid tumedal tiival kaks laia valget vööti (59. tahvel, 5).

Tegevus ja hääliksused sarnanevad kuuse-käbilinnule. Juhuslik invasioonikülaline, kes esineb üksikute isenditena teiste käbilindude hulgas.

Vööt-käbilind, *Loxia leucoptera*
Белокрылый клест

M. OHAKALINNU JA LÄHEDASTE MÄÄRAMISTABEL.

1. Varblase suurune. Laup, nägu ja kurgualune kinaverpunased, selle taga suur valge laik, piiratud kaela ja lagipea poolt musta kaarega. Saba ja tiivad mustad, põiki üle tiiva lai helekollane riba. Selg ja puguala pruunikad, kõhualune valge (60. tahvel, 1).

Tegutseb mittepesisusajal meelsasti salkadena kõrgete korvöieliste (näit. ohakate ja jumikate) puhmail nende seemneid nokkides. Pesisusajal sageli kõrgete lehtpuude võrades. Laul vahelduv ja kestev ettekanne, vidistavate, klöbistavate ja lühidalt vilistavate helidega. Kutsehüüd klöbistav „tikelit”, hoiatushüüd tasane „häi”. Kultuurmaastikul. Kogu aasta.

Ohakalind, *Carduelis carduelis*
Щегол

60. tahvel. 1 — ohakalind *Carduelis carduelis*, 2 — kanepilind *Carduelis cannabina*, 3 — urvalind *Carduelis flammea*, 4 — siisike *Carduelis spinus*, 5 — kanaarivint *Serinus canaria*.

2. Varblasest väiksemad. Sulestiku põhitoon ülalpool pruun ja alalpool valkjas, ♂ peas ja rinnal punaseid sulepartiisid. Sulestikus puudub igasugune kollane ja roheline värvus.

Pea hall, tiivad pealt puna pruunid, kõhualune helehallikas kuni valkjas. ♂ laup ja rind helekarmiinpunased (60. tahvel, 2).

Peatub puudel, majakatustel, telefonitraadidel jne. Mittepesitsusajal salkadena. Oma vaheldusrikast, mahedaist vilehäälest rikast laulu kannab ette kõrgemalt kohalt. Kutsehüüd sädistav „gegeøe”. Peamiselt avamaastikul — põldude vahel, põõsaskarjamaadel, kõnnustikkudel, ka parkides ja aedades. Märtsist oktoobrini.

Kanepilind, *Carduelis cannabina*
Коноплянка

3. Varblasest väiksemad. Sulestiku põhivärvus hele, rohekaskollane, alati puuduvad punased toonid.

Sulestik rohekaskollane, kehakülgedel tumedate triipudega ja tiibadel laiade mustjate vöötidega. Lagipea ♂ must, ♀ rohekas (60. tahvel, 4).

Mittepesitsusajal peaaegu alati salkadena. Tegutseb väga osavasti, sageli selg allapoole, kase- ja leparubadest seemneid nokkides. Laulab puuvõras paigal istudes, laul algab sidistavate helidega ja lõpeb laialt venitatud kääksuva heliga (umbes kui „tütütüi... tiötiötiö... djäääh”). Kutsehüüd sädistav „tettettett” ja venitatud „djiee”. Pesitsusajal peamiselt kuusemetsades, muidu ka teistsugustes puistutes. Kogu aasta.

Siisike, *Carduelis spinus*
Чиж

Ülalpool hallikaspruun, alalpool valkjas. Tiival kaks heledat vööti, kurgu all must tähn. Laup tumekarmiinpunane, ♂ rind roosa (60. tahvel, 3).

Peaaegu alati salkadena või parvedena. Tegutseb kaseurbade kallal, toitub ka suurte umbrohtude (näit. pujuude) seemneist. Laul kõlatu sädin. Kutsehüüd sädistav „tšätt-tšätt” ja siisikese taoline „hhüüü”. Hõredais sega- ja lehtmetsades, puisniitudel, parkides ja aedades. Oktoobrist maini.

Urvalind, *Carduelis flammea*
Обыкновенная чечетка

4. Varblasest väiksemad. Sulestiku põhivärvus hele, rohekaskollane, alati puuduvad punased toonid.

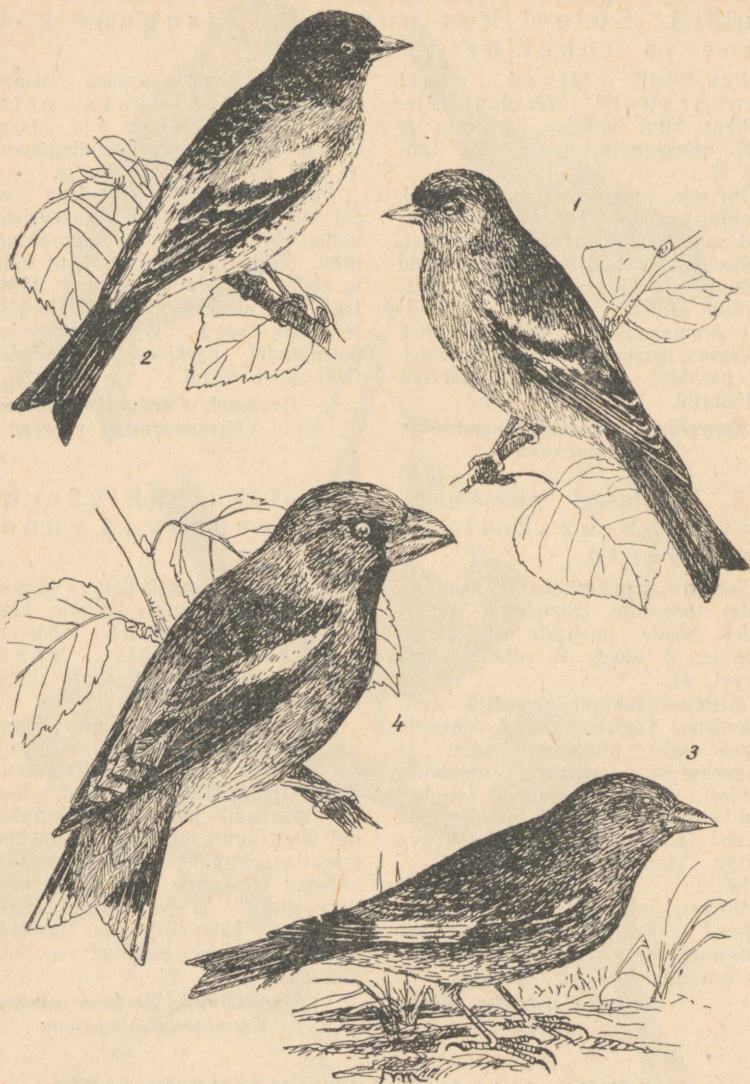
Ülalpool rohekaskollane, tumeda mustriga, päänipuala kollane. Laup ja alalpool kuni kõhuni ühevärvuseliseltselt rohekaskollased, kõhualune valge (60. tahvel, 5).

Üksikult või paarikaupa. Tegutseb lehtpuude võrades, ei hulgu laialt ringi. Laulab väljaulatuval kohal (puuladvas, kuivanud oksal, telefonitraadil jne.) või mängulenul ühelt puult teisele. Laul on üheetooniline, kaunis pikk, siristav ja vidistav ettekanne. Kutsehüüd klirisev „girlitt” ja venitatud „juiit”. Parkides, kalmistutel ja aedades. Väga haruldane suvilind — maist augustini.

Kanaarivint, *Serinus canaria*
Канаречный вьюрок

N. VINTIDE JA LÄHEDASTE MÄÄRAMISTABEL

1. Varblase suurune. Keha suhteliselt sale. Nokk võrdlemisi lühike ja kooniline, mitte eriti tüse. Tiival kaks valget vööti.

61. tahvel. 1 — metsvint *Fringilla coelebs*, 2 — põhjavint *Fringilla montifringilla*, 3 — rohevint *Chloris chloris*, 4 — suurnokk-vint *Coccothraustes coccothraustes*.

Pärani puuala rohekas-kollane. ♂ pea sinihall, eesselg kastanpruun, alapool veinipunakas. ♀ ja juv. pea rohekaspruun, alapool rohekashall (61. tahvel, 1).

Võrdlemisi väheliikuv. Maas kõnnib kiirel sammul. Lend lainjas. Laul jõuline, mitte pikk, kiiretempoline ja lõpeb markeeritud lõpplõõgiga. Kutsehüüd kõlav metalne „pink” (nagu rasvatihasel), kurisev „trüüt” ja lennul õrn „gjüb gjüb”. Juv. silpsuvad varblase taoliselt. Igasugustes puistutes. Aprillist oktoobrini. Üksikud talvituvad.

Metsvint, *Fringilla coelebs*
Зяблик

Pärani puuala valge. ♂ hundsulestikus must pea ja eesselg ruugjas kurgualune ja puguala. Kõigis teistes sulestikes pea kollakaspruun, tähnitatud tumedaga (61. tahvel, 2).

Käitumine nagu metsvindil, kelle parvedes vähearvuliselt rändabki. Laul kõlatu sirtsumine. Kutsehüüd tasane, kääksuv „kväähi” ja lennul „gägä”. Hõredavõitu metsades, puisniitudel ja metsaservadel. Aprillist maini ja septembrist novembrini. Üksikud talvituvad. Väga haruldane suvilind.

Põhjavit, *Fringilla montifringilla*
Юрок

2. Varblasest veidi suurem. Nokk tusedalt kooniline. Saba võrdlemisi lühike. Tiiva külgserv ja äärmised tüürsuled laialt helekollased. Sulestiku põhitoon rohekaskollane (♂) või hallikasroheline (♀) (61. tahvel, 3).

Kohmakas, mittepesitsusajal väheliikuv lind. Tegutseb puuvõras, toitu otsib ka maas. Laulab kas puu otsas või lennul. Lauulu põimitakse kutsehüüete vahele igasuguseid sidistavaid ja kuristavaid hääli. Kevadhüüd vali „šrüüi” (kantakse ette kõrgel kohal), tavaline kutsehüüd siutsuv „jütjütjüt” (puu otsas ja lennul) ja tasane „hoid”. Metsaservadel, puisniitudel, parkides ja aedades. Kogu aasta (talvel vähearvuline).

Rohevint, *Chloris chloris*
Зеленушка

3. Varblasest tublisti suurem. Lühisabaline. Väga massiivne kooniline nokk. Sabatipp ja lai vööt tiiva eesserval valged. Sulestik põhiliselt punapruun, eesselg tumepruun, tiivad ja kurgualune mustad (61. tahvel, 4).

Tammelembene. Tegutseb varjatult ja vaikselt kõrgete lehtpuude võrades, ainult pesitsusajal rohkem liikuv. Laul lühike ja lihtne vidin. Kutsehüüd lühike terav „tsiks” ja rohkem venitatud „tliie”. Hõredais lehtmetsades, puisniitudel ja parkides. Kogu aasta.

Suurnokk-vint, *Coccothraustes coccothraustes*
Дубонос

ПОЛЕВОЙ ОПРЕДЕЛИТЕЛЬ ПТИЦ ЭСТОНИИ

Резюме

Книга предназначена для широкого круга читателей и является частью большой работы того же автора «Птицы Эстонской ССР». Справочник такого рода, необходимость в котором для наблюдателей природы местного края уже давно назрела, появляется на эстонском языке впервые.

Книга состоит из вступительной части и таблиц для определения птиц в полевых условиях. Во вступительной части дается краткая инструкция по определению и объясняются необходимые понятия и технические приемы. Таблицы построены так, что они дают возможность сравнивать одновременно многие признаки птиц. Это достигается применением разных шрифтов для выделения отдельных признаков разного значения. Так, легко и без громоздких комбинаций цифр и букв (которые обычно приняты в книгах такого рода) достигается определение нужной птицы.

«Полевой определитель» содержит все виды птиц, встречающихся в Эстонской ССР, кроме 3 вида залетных птиц, которые попадаются здесь очень редко.

Для распознавания определяемых птиц по размерам приняты следующие условные категории: до размеров — воробья, дрозда, галки, вороны, ворона, гуся и лебедя.

Специальная часть книги начинается с общих характеристик отдельных больших групп (всего 11), за которыми следуют более подробные таблицы. Каждая из таких больших групп является определенным экологическим типом: водоплавающие, чайки, кулики, пастушки, голенастые, куриные, голуби, совы и дневные хищники, дятлы, вороны, воробьиные. Поэтому, прежде чем приступить к определению,

надо выяснить, к какой группе принадлежит определяемая птица.

Признаки каждого вида описываются в следующем порядке: размеры тела, форма тела, окраска оперения, движение по земле, по воде и в воздухе, пение, призывные и другие крики, важнейшие местообитания вида, период года, в течение которого можно встретить вид у нас.

В таблицах неоднородного содержания (например, водоплавающие птицы) в начале таблицы даются виды, имеющие самые заметные отличительные признаки, по которым их легко определить. В конце таблицы — виды, нуждающиеся при определении в сравнении большего числа признаков.

В таблицах однородного содержания (например, дятлы, чайки) виды поставлены в ряд по одному или двум признакам (например, размеры тела, окраска оперения).

Самым трудоемким является определение многочисленных воробьиных. Для определения представителей этой группы дается в начале общий ключ — таблица подгрупп.

В конце общей части на практических примерах объясняется ход определения птиц.

Иллюстрации книги дают представление об общей форме тела и о рисунке оперения определяемой птицы, а при определении дневных хищников и о фигуре птицы в полете.

Э. В. Кумари

EESTIKEELSESED LINDUDE NIMED

Alk	19	Kaur, punakurk-	19
Aul	31	Kiivitaja	47
Hakk	30	Kirjurähn, suur-	97
Hakk	101	— , valgeselg-	97
Hallhaigur	70	— , väike-	97
Hallkibu	63	Kiur, mets-	138
Hani, hall-	25	— , nõmme-	138
— , raba-	25	— , rand-	138
— , suur-lauk-	25	— , soo-	138
— , väike-lauk-	25	Kivirullija	45, 58
Harakas	101	Kivitäks	112
Harksaba, must-	84	Kõlmvarvas-rähn	97
Herilaseviu	84	Koovitaja, suur-	47
Hüüp	67	— , väike-	47
Jäälind	105	Kormoran	18
Kadakatäks	112	Koskel, jää-	32
Kajakas, hõbe-	38, 41	— , rohu-	32
— , jää-	38, 41	— , väike-	32
— , kala-	38, 41	Kotkas, kalju-	90
— , meri-	36, 41	— , suur-konna-	90
— , naeru-	41	— , väike-konna-	90
— , tõmmu-	36, 41	Krüüsel	19
— , väike-	41, 42	Kuldnokk	110
Kakk, kodu-	93	Käbilind, kuuse-	143
— , lapi-	92	— , männi-	143
— , uraali-	93	— , vööt-	143
Kalakotkas	92	Käblik	107
Kaldapääsuke	122	Kägu	76
Kanaarivint	145	Käosulane	124
Kanakull	81	Kärbsenäpp, hall-	130
Kanepilind	145	— , must-	130
Karmiinleevike	141	— , väike-	130
Karvasjalg-kakk	95	Laanepüü	73
Kassikakk	92	Lagle, must-	28
Kaur, järve-	19	— , valgepõsk-	28
		Lambahänilane	134
		Lapitsiitsitaja	141

Leetelind	63	Põõsalind, pruunselg-	125
Leevike	141	— , väike-	125
Lehelind, mets-	129	— , vööt-	124
— , rohe-	129	Pöialpoiss, kuldpea-	134
— , salu-	129	— , tulipea-	134
— , väike-	129	Pütt, hallpõsk-	23
Lepalind, aed-	120	— , mustkael-	23
Loorkull, kõrve-	87	— , punakael-	23
— , roo-	87	— , sarvik-	23
— , soo-	87	— , tutt-	23
— , välja-	87		
Luik, laulu-	20	Rabakana	70
— , väike-	20	Raudkull	81
Luitsnökk-part	29	Risla, alpi-	61
Lumekakk	92	— , balti-	61
Lumetsiitsitaja	141	— , kõvernokk-	61
		— , suur-	61
Madukotkas	92	— , väike-	61
Merikotkas	90	— , värb-	61
Meriski	47	Ristpart	28
Metsis	73	Ritsiklind, jõgi-	125
Metskurvits	54	— , vösa-	125
Mudakurvits	56	Rohevint	147
Musträhn	99	Rohukurvits	54
Männileevike	143	Ronk	103
Mänsak	101	Rookana	66
		Roolind, aed-	127
Nõmmelõoke	135	— , kõrkja-	125
		— , rästas-	127
Ohakalind	143	— , soo-	127
		— , tiigi-	127
Part, piil-	29	Rukkirääk	66
— , räga-	29	Rähn, hall-	99
— , rääks-	29	— , rohe-	99
— , sinikael-	28	Rästas, hall-	118
— , soo-	28	— , hobu-	118
— , viu-	29	— , laulu-	118
Pasknäär	99	— , must-	110
Peoleo	109	— , vainu-	118
Piirpääsuke	122	Räts, kõrvukas-	93
Pistrik, jahi-	80	— , soo-	93
— , lõo-	80	Räästapääsuke	122
— , punajalg-	81	Röövtiir	36
— , raba-	80		
— , väike-	80	Sabatihane	132
Plüü	56	Sarviklõoke	135
Porr	114	Siidisaba	109
Punarind	120	Siisike	145
Puukoristaja	114	Siniraag	99
Põldlõoke	135	Sinirind	120
Põldpüü	70	Sookurg	70
Põldrüüt	56	Sooplütt	63
Põldvutt	70	Suitsupääsuke	122
Põõsalind, aed-	124	Suurnokk-vint	147
— , mustpea-	124	Sõtkas	31

Talvike	140	Varblane, kodu-	115
Teder	73	— , põld-	115
Tihane, must-	132	Vares, hall-	101
— , põhja-	132	— , künni-	103
— , rasva-	130	Vart, meri-	31
— , sini-	130	— , punapea-	31
— , soo-	132	— , tutt-	31
— , tutt-	132	— , valgesilm-	31
Tiigikana	67	Veetallaja	63
Tiir, jõgi-	36	Vesikana	67
— , rand-	36	Vesipapp	109
— , väike-	34	Vesivutt, täpik-	66
Tikutaja	54	— , väike-	66
Tilder, hele-	53	Vigle, mustsaba-	50
— , mets-	54	— , vöötsaba-	50
— , muda-	54	Vihitaja	63
— , punajalg-	53	Viires, must-	34
— , tume-	53	— , valgetiib-	34
Toonekurg, must-	70	Vint, mets-	147
— , valge-	70	— , põhja-	147
Tsiitsitaja, hall-	140	Viu, hiire-	84
— , põld-	140	— , karvasjalg-	84
— , roo-	140	Võsaraat	107
Turteltuvi	73	Väikehüüp	67
Tutkas	50	Värbkakk	95
Tuttlõoke	135	Västriik, jõgi-	134
Tuuletallaja	81	— , lina-	134
Tuvi, kaelus-	75	Väänkael	97
— , kodu-	75	Vöötkakk	95
— , õõne-	75	Õgija, hall-	110
Tüll, liiva-	58	— , punaselg-	110
— , roostepugu-	56	Änn, laisaba-	42
— , väike-	58	— , pikksaba-	42
Urvalind	145	— , söödik-	42
Vaenukägu	107	Õöbik	120
Vaeras, must-	30	Õösorr	76
— , tõmmu-	30		

LADINAKEELED LINDUDE NIMED

<i>Accipiter gentilis</i>	81	<i>Branta leucopsis</i>	28
— <i>nisus</i>	81	<i>Bubo bubo</i>	92
<i>Acrocephalus arundinaceus</i>	127	<i>Bucephala clangula</i>	31
— <i>dumetorum</i>	127	<i>Buteo buteo</i>	84
— <i>palustris</i>	127	— <i>lagopus</i>	84
— <i>schoenobaenus</i>	125		
— <i>scirpaceus</i>	127	<i>Calcarius lapponicus</i>	141
<i>Actitis hypoleucos</i>	63	<i>Calidris alpina</i>	61
<i>Aegithalos caudatus</i>	132	— <i>canutus</i>	61
<i>Aegolius funereus</i>	95	— <i>ferruginea</i>	61
<i>Alauda arvensis</i>	135	— <i>minuta</i>	61
<i>Alca torda</i>	19	— <i>temminckii</i>	61
<i>Alcedo atthis</i>	105	<i>Capella gallinago</i>	54
<i>Anas acuta</i>	28	— <i>media</i>	54
— <i>crecca</i>	29	<i>Caprimulgus europaeus</i>	76
— <i>penelope</i>	29	<i>Carduelis cannabina</i>	145
— <i>platyrhynchos</i>	28	— <i>carduelis</i>	143
— <i>querquedula</i>	29	— <i>flammea</i>	145
— <i>strepera</i>	29	— <i>spinus</i>	145
<i>Anser albifrons</i>	25	<i>Carpodacus erythrinus</i>	141
— <i>anser</i>	25	<i>Cephus grylle</i>	19
— <i>erythropus</i>	25	<i>Certhia familiaris</i>	114
— <i>fabalis</i>	25	<i>Charadrius dubius</i>	58
<i>Anthus campestris</i>	138	— <i>hiaticula</i>	58
— <i>pratensis</i>	138	— <i>morinellus</i>	56
— <i>spinoletta</i>	138	<i>Chlidonias leucoptera</i>	34
— <i>trivialis</i>	138	— <i>nigra</i>	34
<i>Aquila chrysaetos</i>	90	<i>Chloris chloris</i>	147
— <i>clanga</i>	90	<i>Ciconia ciconia</i>	70
— <i>pomarina</i>	90	— <i>nigra</i>	70
<i>Ardea cinerea</i>	70	<i>Cinclus cinclus</i>	109
<i>Arenaria interpres</i>	45, 58	<i>Circaetus gallicus</i>	92
<i>Asio flammeus</i>	93	<i>Circus aeruginosus</i>	87
— <i>otus</i>	93	— <i>cyaneus</i>	87
		— <i>macrourus</i>	87
<i>Bombycilla garrulus</i>	109	— <i>pygargus</i>	87
<i>Botaurus stellaris</i>	67	<i>Clangula hyemalis</i>	31
<i>Branta bernicla</i>	28	<i>Coccothraustes coccothraustes</i>	147

<i>Coloeus monedula</i>	101	<i>Lanius collurio</i>	110
<i>Columba livia</i>	75	— <i>excubitor</i>	110
— <i>oenas</i>	75	<i>Larus argentatus</i>	38, 41
— <i>palumbus</i>	75	— <i>canus</i>	38, 41
<i>Colymbus arcticus</i>	19	— <i>fuscus</i>	36, 41
— <i>stellatus</i>	19	— <i>hyperboreus</i>	38, 41
<i>Coracias garrulus</i>	99	— <i>marinus</i>	36, 41
<i>Corvus corax</i>	103	— <i>minutus</i>	41, 42
— <i>corone</i>	101	— <i>ridibundus</i>	41
— <i>frugilegus</i>	103	<i>Limicola falcinellus</i>	63
<i>Coturnix coturnix</i>	70	<i>Limosa lapponica</i>	50
<i>Crex crex</i>	66	— <i>limosa</i>	50
<i>Crocethia alba</i>	63	<i>Locustella fluviatilis</i>	125
<i>Cuculus canorus</i>	76	— <i>naevia</i>	125
<i>Cygnus bewickii</i>	20	<i>Loxia curvirostra</i>	143
— <i>cygnus</i>	20	— <i>leucoptera</i>	143
		— <i>pytyopsittacus</i>	143
<i>Delichon urbica</i>	122	<i>Lullula arborea</i>	135
<i>Dryobates leucotos</i>	97	<i>Luscinia luscinia</i>	120
— <i>major</i>	97	— <i>svecica</i>	120
— <i>minor</i>	97	<i>Lymnocyptes minimus</i>	56
<i>Dryocopus martius</i>	99	<i>Lyrurus tetrix</i>	73
<i>Emberiza calandra</i>	140	<i>Mergus albellus</i>	32
— <i>citrinella</i>	140	— <i>merganser</i>	32
— <i>hortulana</i>	140	— <i>serrator</i>	32
— <i>schoeniclus</i>	140	<i>Micropus apus</i>	122
<i>Eremophila alpestris</i>	135	<i>Milvus migrans</i>	84
<i>Erithacus rubecula</i>	120	<i>Motacilla alba</i>	134
		— <i>cinerea</i>	134
<i>Falco columbarius</i>	80	— <i>flava</i>	134
— <i>peregrinus</i>	80	<i>Muscicapa hypoleuca</i>	130
— <i>rusticolus</i>	80	— <i>parva</i>	130
— <i>subbuteo</i>	80	— <i>striata</i>	130
— <i>tinnunculus</i>	81		
— <i>vespertinus</i>	81	<i>Nucifraga caryocatactes</i>	101
<i>Fringilla coelebs</i>	147	<i>Numenius arquata</i>	47
— <i>montifringilla</i>	147	— <i>phaeopus</i>	47
<i>Fulica atra</i>	67	<i>Nyctea scandiaca</i>	92
		<i>Nyroca ferina</i>	31
<i>Galerida cristata</i>	135	— <i>fuligula</i>	31
<i>Gallinula chloropus</i>	67	— <i>marila</i>	31
<i>Garrulus glandarius</i>	99	— <i>nyroca</i>	31
<i>Glaucidium passerinum</i>	95		
<i>Grus grus</i>	70	<i>Oenanthe oenanthe</i>	112
		<i>Oidemia fusca</i>	30
<i>Haematopus ostralegus</i>	47	— <i>nigra</i>	30
<i>Haliaeetus albicilla</i>	90	<i>Oriolus oriolus</i>	109
<i>Hippolais icterina</i>	124		
<i>Hirundo rustica</i>	122	<i>Pandion haliaëtus</i>	92
<i>Hydroprogne tschegrava</i>	36	<i>Parus ater</i>	132
		— <i>atricapillus</i>	132
<i>Ixobrychus minutus</i>	67	— <i>caeruleus</i>	130
		— <i>cristatus</i>	132
<i>Jynx torquilla</i>	97	— <i>major</i>	130
<i>Lagopus lagopus</i>	70	— <i>palustris</i>	132

<i>Passer domesticus</i>	115	<i>Spatula clypeata</i>	29
— <i>montanus</i>	115	<i>Squatarola squatarola</i>	56
<i>Perdix perdix</i>	70	<i>Stercorarius longicaudus</i>	42
<i>Pernis apivorus</i>	84	— <i>parasiticus</i>	42
<i>Phalacrocorax carbo</i>	18	— <i>pomarinus</i>	42
<i>Phalaropus lobatus</i>	63	<i>Sterna albifrons</i>	34
<i>Philomachus pugnax</i>	50	— <i>hirundo</i>	36
<i>Phoenicurus phoenicurus</i>	120	— <i>macrura</i>	36
<i>Phylloscopus collybita</i>	129	<i>Streptopelia turtur</i>	73
— <i>sibilatrix</i>	129	<i>Strix aluco</i>	93
— <i>trochiloides</i>	129	— <i>nebulosa</i>	92
— <i>trochilus</i>	129	— <i>uralensis</i>	93
<i>Pica pica</i>	101	<i>Sturnus vulgaris</i>	110
<i>Picoides tridactylus</i>	97	<i>Surnia ulula</i>	95
<i>Picus canus</i>	99	<i>Sylvia atricapilla</i>	124
— <i>viridis</i>	99	— <i>borin</i>	124
<i>Pinicola enucleator</i>	143	— <i>communis</i>	125
<i>Plectrophenax nivalis</i>	141	— <i>curruca</i>	125
<i>Pluvialis apricarius</i>	56	— <i>nisoria</i>	124
<i>Podiceps auritus</i>	23	<i>Tadorna tadorna</i>	28
— <i>cristatus</i>	23	<i>Terekia cinerea</i>	63
— <i>griseigena</i>	23	<i>Tetrao urogallus</i>	73
— <i>nigricollis</i>	23	<i>Tetrastes bonasia</i>	73
— <i>rujicollis</i>	23	<i>Tringa erythropus</i>	53
<i>Porzana parva</i>	66	— <i>glareola</i>	54
— <i>porzana</i>	66	— <i>nebularia</i>	53
<i>Prunella modularis</i>	107	— <i>ochropus</i>	54
<i>Pyrrhula pyrrhula</i>	141	— <i>totanus</i>	53
<i>Rallus aquaticus</i>	66	<i>Troglodytes troglodytes</i>	107
<i>Regulus ignicapillus</i>	134	<i>Turdus ericetorum</i>	118
— <i>regulus</i>	134	— <i>merula</i>	110
<i>Riparia riparia</i>	122	— <i>musicus</i>	118
<i>Saxicola rubetra</i>	112	— <i>pilaris</i>	118
<i>Scolopax rusticola</i>	54	— <i>viscivorus</i>	118
<i>Serinus canaria</i>	145	<i>Upupa epops</i>	107
<i>Sitta europaea</i>	114	<i>Vanellus vanellus</i>	47
<i>Somateria mollissima</i>	30		

VENEKEELED LINDUDE NIMED

Аист, белый	70	Гусь, белолобый	25
— , черный	70	— , серый	25
Баклан, большой	18	Дербник	80
Бекас	54	Деряба	118
Беркут	90	Дрозд-белобровик	118
Вальдшнеп	54	— , певчий	118
Варакушка	120	— , черный	110
Веретенник, большой	50	Дубонос	147
— , малый	50	Дупель	54
Вертишейка	97	Дятел, белоспинный	97
Воробей, домашний	115	— , большой пестрый	97
— , полевой	115	— , малый пестрый	97
Ворон	103	— , зеленый	99
Ворона, серая	101	— , седой	99
Выпь	67	— , трехпалый	97
— , малая	67	— , черный	99
Вьюрок, канареечный	145	Жаворонок, полевой	135
Вяхирь	75	— , рогатый	135
Гага, обыкновенная	30	— , хохлатый	135
Гагара, краснозобая	19	Жулан, европейский	110
— , чернозобая	19	Журавль, серый	70
Гагарка	19	Завирушка, лесная	107
Гаичка, болотная	132	Зарянка	120
— , северная	132	Зеленушка	147
Галка	101	Зимородок, голубой	105
Галстучник	58	Змеяяд	92
Гаршнеп	56	Зук, малый	58
Глухарь	73	Зяблик	147
Гоголь	31	Иволга	109
Голубь, домашний	75	Казарка, белошекая	28
Горихвостка, обыкновенная	120	— , черная	28
Горлица, обыкновенная	73	Каменка	112
Грач	103	Камнешарка	45, 58
Грязовик	63		
Гуменник	25		

Камышевка-барсучок	125	Луток	32
— , дроздовидная	127	Лысуха	67
— , кустарниковая	127	Малиновка-пересмешка	124
— , садовая	127	Мордунка	63
— , тростниковая	127	Морянка	31
Камышница	67	Мухоловка, малая	130
Кедровка	101	— -пеструшка	130
Клест, белокрылый	143	— , серая	130
— -еловик	143	Неясыть, бородатая	92
— -сосновик	143	— , обыкновенная	93
Клинтух	75	— , уральская	93
Клуша	36, 41	Нырок, белоглазый	31
Кобчик	81	— , красноголовый	31
Козодой	76	Овсянка, камышевая	140
Конек, горный	138	— , обыкновенная	140
— , лесной	138	— , садовая	140
— , луговой	138	Оляпка	109
— , полевой	138	Орлан-белохвост	90
Коноплянка	145	Осоед	84
Королек, желтоголовый	134	Пастушок	66
— , красноголовый	134	Пеганка	28
Коростель	66	Пеночка-весничка	129
Коршун, черный	84	— , зеленая	129
Крапивник	107	— -кузнечик	129
Краснозобик	61	— -трещотка	129
Крачка, белокрылая	34	Перевозчик	63
— , малая	34	Перепел	70
— , обыкновенная	36	Песочник, белохвостый	61
— , полярная	36	— , исландский	61
— -чеграва	36	Песчанка	63
— , черная	34	Пискулька	25
Кречет	80	Пищуха	114
Кроншнеп, большой	47	Плавунчик, круглоносый	63
— , средний	47	Поганка, красношейная	23
Крохаль, большой	32	— , малая	23
— , длинноносый	32	— , серошекая	23
Кряква	28	— , черношейная	23
Кукушка	76	Погоньш	66
Кулик-воробей	61	Подорлик, большой	90
— -сорока	47	— , малый	90
Куропатка, белая	70	Подорожник, лапландский	141
— , серая	70	Поморник, длиннохвостый	42
Курочка, малая	66	— , короткохвостый	42
		— , средний	42
Лазоревка	130	Поползень	114
Ласточка, береговая	122	Просянка	140
— , городская	122	Пуночка	141
— , деревенская	122	Пустельга	81
Лебедь-кликун	20	Ржанка, золотистая	56
— , малый	20	Рябинник	118
Лунь, болотный	87	Рябчик	73
— , луговой	87		
— , полевой	87		
— , степной	87		

Сапсан	80	Удод	107
Сарыч	84	Улит, большой	53
— , мохноногий	84	Утка, серая	29
Сверчок, обыкновенный	125	Филин	92
— , речной	125	Фифи	54
Свиристель	109	Хрустан	56
Связь	29	Цапля, серая	70
Сизоворонка	99	Чайка, большая морская	36, 41
Синица, большая	130	— , — полярная	38, 41
— , длиннохвостая	132	— , малая	41, 42
— , хохлатая	132	— , обыкновенная	41
— , черная	132	— , серебристая	38, 41
Синьга	30	— , сизая	38, 41
Скворец	110	Чеглок	80
Скопа	92	Чекан, луговой	112
Славка-завирушка	125	Чернеть, морская	31
— , садовая	124	— , хохлатая	31
— , серая	125	Чернозобик	61
— -черноголовка	124	Черныш	54
— , ястребиная	124	Чечевица	141
Снегирь	141	Чечетка, обыкновенная	145
Сова, белая	92	Чибис	47
— , болотная	93	Чиж	145
— , ушастая	93	Чирок-свистунок	29
— , ястребиная	95	— -трескунок	29
Сойка	99	Чистик, атлантический	19
Соловей	120	Чомга	23
Сорока	101	Шилохвость	28
Сорокопут, серый	110	Широконоска	29
Стриж, черный	122	Шегол	143
Сыч, воробьиный	95	Щеголь	53
— , мохноногий	95	Щур	143
Тетерев	73	Юла	135
Травник	53	Юрок	147
Трясогузка, белая	134	Ястреб-перепелятник	81
— , горная	134	— -тетеревятник	81
— , желтая	134		
Тулес	56		
Турпан	30		
Турухтан	50		

SISUKORD

Eessõna	3
Juhiseid määramiseks	5
Tabelid lindude määramiseks looduses	13
Rühmade karakteristikad	13
1. rühm. Ujulinnu tüüp	18
2. „ Kajakalise tüüp	32
3. „ Kurvitsalise tüüp	42
4. „ Rookanalise tüüp	66
5. „ Kurelise tüüp	67
6. „ Kanalise tüüp	70
7. „ Tuvilise tüüp	73
8. „ Röövlinnu tüüp	75
9. „ Rähnilise tüüp	95
10. „ Vareslase tüüp	99
11. „ Värvulise tüüp	103
Полевой определитель птиц Эстонии	148
Eestikeelsed lindude nimed	150
Ladinakeelsed lindude nimed	153
Venekeelsed lindude nimed	156

Toimetaja *A. Mank*
Tehniline toimetaja *K. Einberg*
Korrektor *S. Palm*

Ladumisele antud 14. X 1952. Trükkimisele antud 23. XII 1952. Trükiarv 5000. Paber $54 \times 84, \frac{1}{16}$. Trükipoognaid 10+1 lisa. Formaadile 60×92 kohaldatud trükipoognaid 8,2+0,31. Arvutuspoognaid 9,48. MB-23565. Hans Heidemanni nimeline trükikoda, Tartu, Vallikraavi 4.
Tellimise nr. 3836.

На эстонском языке.

Hind rbl. 7.90

ss

A-19539

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00366436 6